פֶערלַאג „פָאלְקְסבִּילְדוּנְג“.

ציוֹנִיסְטִישֶׁע בִּיבְּלִיאָטְהֶעק.

אַלְט־נַייְלַאנְד

פון ד״ר ט. הָערְצְל.

אִיבֶּערְגֶעגֶעבֶּען און בֶּעאַרְבֵּייטָעט

דוּרְךְ מ. קְלַיינְמַאנְן.

183

קְרָאקוֹי. תרס״ד.

דְרוּק פון שׁ. ל. דַייטְשֶׁער, אִין פָּאדְגוּרְזֶע.

ZIONISTISCHE BIBLIOTHEK. — ALT-NEULAND.

Verlag »Volksbildung« in Warschau.

Druck von S. L. Deutscher, Krakau—Podgórze. — 1903.

אִיךְ מַיין, אַז אִיהר אַלֶע, מַיינֶע לֶעזֶער, הָאט שׁוין גֶ ע הֶ ע רְ ט פוּנ׳ם „אַלְטְנַייַלַאנְד“, ס׳הֵייסְט פוּנ׳ם בִּיכְל מִיט דֶעם נָאמֶען, וָואס אִיז נִיט לַאנְג עֶרְשִׁיעֶנֶען, אַ רָאמַאן פוּנ׳ם צִיוֹנִיסְטִישֶׁען פִיהרֶער ד״ר הֶ ע רְ צְ ל.

גֶ ע הֶ ע רְ ט הָאט אִיהר גֶעוִויס, ווייל אַ גַאנְץ הִיבְּשֶׁע צַייט הָאבֶּען דֶערִיבֶּער גֶעפּוֹיקְט אַלֶע יוּדִישֶׁע צַייטוּנְגֶען אוּנ פַייֶערִיגֶע רֶעדֶעס זֶענֶען אָבְּגֶעהַאלְטֶען גֶעוָוארֶען אִין צִיוֹנִיסְטִישֶׁע פֶערְזַאמְלוּנְגֶען. — קֶ ע נֶ ע ן אָבֶּער אַלֶע דָאס וֶוערְק, וֶועגֶען וֶועלְכֶען עֶס רֶעדְט זִיךְ מִיט אַזַא הִיץ?

אִיךְ וִויל אַייךְ דֶערְמִיט בֶּעקֶענֶען אוּנ גְלוֹיבְּט מִיר, אַז אִיךְ הָאבּ דֶערְבַּיי קֵיין שׁוּם כַּוָנָה זָרָה נִיט. אִיךְ וִויל נִיט שַׁאפֶען קֵיין שְׁטִימוּנְג אִין דֶער אָדֶער אִין יֶענֶער זַייט. אִיךְ וִויל נָאר, אַז אִיהר זָאלְט פְרִיהֶער דִי זַאךְ קֶענֶען אוּנ נָאכְדֶעם עֶרְשְׁט אַייֶער מֵיינוּנְג זָאגֶען.

I.

דָאס בִּיכְל „אַלְטְנַיילַאנְד" הֵייבְּט ד״ר הֶערְצְל אָן מִיט אַזַא מַעֲשֶׂה: אַיינֶער אַ יוּדִישֶׁער יוּנְגֶערְמַאן אִין וִויעְן, ד״ר פְרִידְרִיךְ לֶעוֶוענְבֶּערְג, אַ גֶעקְאנְטְשֶׁעטֶער יוּרִיסְט, נָאר אָהְן פְּרַאקְטִיקֶע, הָאט זִיךְ פַארְלִיבְּט, ווִי מֶע זָאגְט, אִיבֶּער דִי אוֹיעֶרֶען אִין אַ יוּדִישׁ־גְבִירִ׳ישׁ מֵיידְל פוּן דִי הוֹיכֶע פֶּענְסְטֶער, אִיךְ מֵיין פוּן דָעם יוּדִישֶׁען פָּאהן, פוּן דֶער רַייכְסְטֶער קְלַאס אִין וִויעְן.

דִי יוּדִישֶׁע רַייכֶע קְלַאס אִין וִויעְן, ווִי אַלֶעמֶען בֶּעקַאנְט, אִיז אַסִימִילַאטָארִישׁ גֶעזִינְט, מֶע זוּכְט מִיט אַלֶע מִיטְלֶען גֶעפֶּעלֶען דֶער קְרִיסְטְלִיכֶער גֶעזֶעלְשַׁאפְט, אוּנ וֶוענֶען יוּדִישֶׁע נַאצִיאָנַאל, יוּדִישֶׁע אִינְטֶערֶעסֶען ווִיל מֶען גָאר נִיט טְרַאכְטֶען. ד״ר הֶערְצְל מָאלְט אָב דִי דָאזִיגֶע יוּדִישֶׁע קְלַאס אִין פָאלְגֶענְדֶער סְצֶענֶע, וֶועלְכֶע קוּמְט פָאר בַּיי דֶער פַאמִילִיֶע לֶעפְלֶער בַּיי דֶער סְעוּדָה פוּן עֶרְנֶעסְטִינֶעס תְּנָאִים (עֶרְנֶעסְטִינֶע אִיז דִי גֶעלִיבְּטֶע פוּן ד״ר לֶעווֶענְבֶּערְג). סֶע וֶוערְד אַ רֵעדֶע וֶוענֶען יוּדִישֶׁער לַאגֶע. ד״ר וַויִיס, דֶער רַאבִּינֶער, זָאגְט:

„בַּיי אוּנְז אִין מֶעהרֶען וֶוערְד אוֹיךְ דִי לַאגֶע שְׁלֶעכְט. אוּנְזֶערֶע יוּדֶען זֶענֶען, אִין דִי קְלֵיינֶע שְׁטֶעדְטְלֶעךְ אִיבֶּערְהוֹיפְּט, אִין גֶעפַאהר. זֶענֶען דִי דַייטְשֶׁען שְׁלֶעכְט אוֹיפְגֶעלֵעגְט, שְׁלָאגֶען זֵיי אוֹיס דִי פֶּענְסְטֶער בַּיי יוּדֶען, זֶענֶען ווִידֶער דִי טְשֶׁעכֶען אוֹיפְגֶערֶעגְט, בֶּעפַאלֶען זֵיי דִי יוּדֶען. אַזוֹי אָדֶער אַזוֹי אִיז דִי יוּדֶען שְׁלֶעכְט, אוּנ דִי אָרִימֶע לַייט הוֹיבֶּען אָן צוּ אַנְטְלוֹיפֶען. זֵיי וַוייסֶען אָבֶּער נָעבִּיךְ נִיט ווָאוּהִין".

„מָארִיטְץ!" רוּפְט דִי פְרוֹי לַאשֶׁער אִין דִיעָזֶען אוֹיגֶענְבְּלִיק, „אִיךְ וִויל אִיבֶּערְמָארְגֶען אִין בּוּרְגְטֶעאַטֶער".

„לָאז צוּרוּה!" עֶנְטְפֶערְט דֶער בֶּערְזֶענְמַאן. „ד"ר וַויים דֶערְצֵייהלְט אוּנְז ווִי אַזוֹי סֶע זֶעהט אוֹיס בַּיי זַיי אִין מֶעהרֶען. בֶּאֱמֶת נִיט שַׁיין".

סַאמוּעֶל וַויינְבֶּערְגֶער, דֶעם חָתָנְ'ס פָאטֶער מִישְׁט זִיךְ אַרַיין: „הֶער דָאקְטָאר, אִיהר אַלְס רַאבִּינֶער קוּקְט שׁוֹין דַארוֹיף צוּ שְׁוַוארְץ".

„וַויים קוּקְט תָּמִיד שְׁוַוארְץ!" זָאגְט אַיינֶער פוּן דִי צְוַויי לַצִּים, נָאר דָאס וֶוערְטֶל פְלִיהט דוּרְךְ נִיט בֶּעמֶערְקְט.

סַאמוּעֶל וַויינְבֶּערְגֶער זָאגְט וַוייטֶער:

„אִיךְ פִיהל מִיךְ אִין מַיין פַאבְּרִיק גַאנְץ זִיכֶער. אַז מֶע ווִיל בַּיי מִיר עֶפִּים מַאכֶען קוּנְצֶען רוּף אִיךְ דִי פָּאלִיצַיי אָדֶער גֶעה צוּם קָאמַאנְדִיר. אַז דִי בָּאסִיאַקֶעס דֶערְזֶעהֶען נָאר דִי פִּיקֶע בֶּעקוּמֶען זַיי דֶרֶךְ־אֶרֶץ".

„אַזַא צוּשְׁטַאנְד אִיז דָאךְ אָבֶּער זֶעהר טְרוֹירִיג", בֶּעמֶערְקְט רַאבִּינֶער וַויים לִיבְּלִיךְ.

אַדְוָואקַאט ד"ר וַאלְטֶער, וָואס זַיין פַאמִילְיֶען־נָאמֶען אִיז לְכַתְּחִלָּה גֶעוֶועזֶען פַייגֶעלְשְׁטָאק, בֶּעמֶערְקְט: „אִיךְ וַויים נִיט וֶוער סְ'הָאט גֶעזָאגְט, מִיט פִּיקֶעס קָאן מֶען אַלֶעס מַאכֶען; נָאר דַארוֹיף פַארְלָאזֶען זִיךְ קָאן מֶען זִיךְ נִיט".

„אִיךְ זֶעה שׁוֹין", שְׁרַייט אוֹיס לַאשְׁנֶער, „מִיר וֶועלֶען אַלֶע ווִידֶער מוּזֶען טְרָאגֶען דֶעם גֶעלֶען פְלֶעק אוֹיף דִי קְלֵיידֶער".

„אָדֶער אַרוֹיסְפָאהרֶען", זָאגְט דֶער רַאבִּינֶער.

„זײט זשע מוחל, וואוהין?" פּרעגט װאַלטער, „איז דען ערגעץ אַנדערש בעסער? אפילו אינ'ם פראַנקרײך זענען די אַנטי־סע מיטען פון אויבען".

ד"ר װײס אַבער, דער אָרימער ראַבינער פון אַ מעהרישען קלײנעם שטעדטל, װעלכער האָט קײן בעגריף ניט געהאַט אין װאָסער אַ חבֿרה ער געפינט זיך, װאַרפט תּמ'װאַטע אַרײן אַ תּשובֿה:

„זײט אײניגע יאָהרען איז ענטשטאַנדען אַ בעװעגונג, װעלכע מע רופט ציוניזם. דיעזע בעװעגונג װיל די יודישע פראַגע פאַרענטפער־רען דורך אַ גרויסאַרטיגער קאָלאָניזאַציע אין אונזער אַלטער הײם אין ארץ ישׂראל. װער סע קאָן שוין מעהר דאָ ניט אויסהאַלטען זאָל אַהין געהן".

ער האָט גערעדט גאַנץ רוהיג און גאָר ניט בעמערקט װי די פּנימ'ער האָבען זיך בײסלעכװײז פאַרצויגען מיט אַ שמײכעל און איז דעריבער שטאַרק פאַרשעמט געװאָרען בעת ער האָט דערהערט דאָס געלעכטער, װאָס האָט אויסגעבראָכען, אַלס ער האָט דערמאַנט דאָס װאָרט ארץ־ישׂראל. דאָס איז געװען אַ לאַכען פון פאַרשידענע קולות. די דאַמען האָבען געחאַכעט, די הערען — געברילט און צעשפּאָלטען געװאָרען. נאָר פרידריך לעװענבערג האָט דאָס געלעכטער געפונען פאַר עם־הארצ'יש און גראָב אַקעגען דעם אַלטען מאַן.

אַ גאַנצע רײהע פון װיצען, קלוגע און נאַרישע, װעגען די יודישע מיניסטאָרען און װער װעט עס זײן דער יודישער מלכות א. ד. ג. חכמות, װאָס יעדער פון אונז האָט זײ שוין געהערט אַמאָל

טוּיָזענט אוּנ אֵיינְס, סַיי אִין הוֹיךְ־שְׁטֶעקִינָע עֶלֶעקְטְרִישׁ בֶּעלַייכְטֶעטֶע סַאלָאנְס אוּנ סַיי אִין דִי אָרִימֶע בָּתֵּי מִדְרָשִׁים בַּיי דֶער הְרוּבֶּע אוּנ פַאר אַ גְרָאשָׁאוֶוע חֵלֶב־לִיכְטְל, פָּאלְגְט אִין דִיעזֶער גֶעזֶעלְשַׁאפְט אוֹיךְ. מֶע פַארְטֵיילְט צְווִישֶׁען זִיךְ דִי פָּאסְטֶען אוּנ עֶפֶּענְטְלִיכֶע שְׁטֶעלֶען. אֵיינֶער וִויל וִויצִינָער זַיין אַלְס דֶער אַנְדֶערֶער. נָאר אֵיין רַאבִּינֶער וַויים בֶּעהַאלְט נָאךְ דֶערבַּיי קְלָארֶען גֶעדַאנְק אוּנ פְרֶעגְט:

„פוּן וֶועמֶען לַאכְט אִיהר, רַבּוֹתַי? פוּן זִיךְ אַלֵיין?"

„נַיין עֶרֶענְסְט וֶועלֶען מִיר עָס נֶעמֶען!" זָאגְט בְּלוֹי (אֵיינֶער פוּן דִי 2 לֵצִים).

„אִיךְ בִּין שְׁטָאלְץ וָואס אִיךְ בִּין אַ יוּד", עֶרְקְלֶערְט לַאשְׁנֶער, וָוארוּם וֶוען אִיךְ זָאל נִיט שְׁטָאלְץ זַיין וָואלְט אִיךְ דָאךְ סַיי וִוי אַ יוּד גֶעוֶוען. אַלְזָא אִיז שׁוֹין גְלַייכֶער, אַז אִיךְ בִּין שְׁטָאלְץ".

אִין דִיעזֶען אוֹיגֶענְבְּלִיק זֶעגֶען דִי צְווַיי שְׁטוּב־מֶעדְל אַרוּיסְגֶעגַאנְגֶען, כְּדֵי עֶפּיס אַרַיינְצוּבְּרֶענְגֶען. דִי בַּעַל־הַבַּיִתְ'טֶע נוּצְט אוּס דִי מִינוּט צוּ בֶּעמֶערְקֶען:

„פַאר דִי דִיענְסְטֶען אִין דִי אוֹיגֶען וָואלְט גְלַייכֶער גֶעוֶוען נִיט צוּ רֶעדֶען פוּן יוּדִישֶׁע עִנְיָנִים".

בְּלוֹי עֶנְטְפֶערְט דְרוֹיף תֵּיכֶף: „הָאט קֵיין פַארְאִיבֶּעל נִיט, מַאדַאם, אִיךְ הָאבּ נִיט גֶעוואוּסְט, אַז אַייעֶרֶע דִיענְסְטֶען וַוייסֶען נִיט, אַז אִיהר זֶענְט יוּדֶען".

אָט דָאס אִיז דִי סְפֶערֶע, וואוּ סֶע דְרֵיעהט זִיךְ אוּנְזֶער פְרִידְרִיךְ לֶעווֶענְבֶּערְג, דֶער דָאקְטָאר אָהן פְּרַאקְטִיקֶע, אוּנ פוּן וַואנֶען סֶע שְׁטַאמְט

זיין גֶעליִבְּטֶע, די טָאכְטֶער פוּנ׳ם רייַכֶען וויענֶער פַאבְּריִקאנְט, לֶעפְּלֶער, עָרנֶעסטינֶע.

II.

ווענֶען לֶעווֶענְבֶּערְגֶ׳ן אַליין גֶעפינֶען מיר אויך שוין אין אָנְהוֹיב אַ פָּאר בְּלֶעטְלֶעך, וועלְכֶע חאַראַקְטֶעריזירֶען איהם אַלְס אַ קינְד פון זיין צייט, אַ פַארְבְּלָאנְזֶעטֶען יוּדישֶען אינְטֶעליגֶענְט, וועלְכֶען סֶע טוּט וועה די לאגֶע פון זיין פָאלְק, וועלְכֶער פַארְטְרַאכְט זיך איבֶּער דיעזֶער לַאגֶע, וועלְכֶער איז אָבֶּער אַזוֹי ווייט פַארְפיהרְט אוּנ אָבְּגֶע־ריסֶען פון יוּדישְקֵייט אוּנ יוּדישֶען גֶעדאַנְקֶען־גַאנְג, אַז עֶר קוּמְט ניט גְלֵייך אויף דָאס איינְציגֶע אוּנ ריכְטיגְסְטֶע מיטֶעל די יוּדֶען־פְּרַאגֶע צוּ לֶעזֶען. צוּ דיעזֶען מיטֶעל מוּז עֶר עֶרְשְט קוּמֶען נָאך גַאנְץ לַאנְגֶען וואנְדֶערֶען אוּנ פיעלֶעס איבֶּערְלֶעבֶּען.

פְּרידְריך לֶעווֶענְבֶּערְגֶען שְטֶעלְט אוּנְז דֶער מְחַבֵּר פוּנ׳ם אַלְטְ־נֵייַלַאנְד צוּם עֶרְשְטֶען פָּאר, אַלְס עֶר זיצְט אין אַ קַאפֶע־הויז אוּנ חָלוֹמְ׳ט וועגֶען זיין גֶעליִבְּטֶער עֶרנֶעסְטינֶע אוּנ וועגֶען זַיינֶע צְוֵויי חֲבֵרים, מיט וועלְכֶע עֶר הָאט אַמָאל אַזוֹי גוּט צוּגֶעבְּרַאכְט אין דֶעם זֶעלְבֶּען קַאפֶע, „בּירְקֶענְרֵיים“ אוּנ פוּן וועלְכֶע דֶער עֶרְשְטֶער, הַיינְריך, הָאט זיך גֶעשָׁאסֶען אוּנ דֶער אַנְדֶערֶער, אָסְוַואלְד, איז אַוֶועק קֵיין בְּרַאזיליֶע, אוּם דָארְט צוּ אַרְבֵּייטֶען פַאר דֶער קָאלָאניזירוּנְג פון יוּדישֶע פְּרָאלֶעטַאריֶער, עֶר איז דָארְט אָבֶּער ניט לַאנְג פוּנ׳ם גֶעלֶען פיעבֶּער אַוֶועקְגֶעשְטָארְבֶּען.

אין דֶעם קַאפֶע פַארְקֶעהרֶען נָאך אַ גַאנְצֶע מֶענְגֶע פון אַנְדֶערֶע

איהם גְלַייכֶע יוּנְגֶע לַייט, נָאר־וָואס גֶעעֶנְדִיגְטֶע דָאקְטוֹירִים, נַייגֶע־בַּאקֶענְטֶע יוּרִיסְטֶען, זַאפַּאסְנֶע טֶעכְנִיקֶער א. ד. ג. נָאר דִיעָזֶע אַלֶע הָאבֶּען זִיךְ נָאךְ פוּנ׳ם לֶעבֶּען נִיט אַזוֹי עֶרְבִּיטֶערְט. זַיי הָאבֶּען דֶערִיבֶּער נָאךְ גֶעקָאנְט אוּנְטֶערְהוּלִיעֶן, שְׁפִּיעלֶען אִין בִּילִיאַרְד, זָאגֶען גְלַייכֶע וֶוערְטְלֶעךְ אוּנ פְרִידְרִיךְ הָאט זַיי מְקַנֵא גֶעוֶוען.

דִיעָזֶע אַלֶע יוּנְגֶע לַייט, וָועלְכֶע הָאבֶּען גֶעעֶנְדִיגְט אַ הָאכְשׁוּלֶע, נָאר צוּ טוּן אִיז נִיטָא וָואס, זָענֶען צוּמֵייסְטֶען גֶעוֶוען יוּדֶען אוּנ יֶוען וִוי הָאבֶּען נִיט גֶעשְׁפִּיעלְט קַיין קָארְטֶען אָדֶער בִּילִיאַרְד, פְּלֶעגֶען זַיי קְלָאגֶען אוֹיף דֶער „שְׁוָוערֶע צַייט", וִוי ס׳אִיז כִּמְעַט אוּנְמֶעגְלִיךְ זִיךְ דוּרְכְצוּשְׁלָאגֶען. לֶעוֶוענְבֶּערְג הָאט זַיי בֶּעדוֹיעֶרְט אוּנ מְקַנֵא גֶעוֶוען אִין דֶער זֶעלְבֶּען צַייט. אֵייגֶענְטְלִיךְ זָענֶען זַיי נָאר בֶּעסֶערֶע פְּרָאלֶעטַארִיעֶר, קָרְבָּנוֹת פוּן אַ דֵעָה, וָואס הָאט פַאר צְוָואנְצִיג־דְרַייסִיג יָאהר גֶעהֶערְשְׁט אִין דִי מִיטְלֶע קְלַאסֶען פוּן דֶער יוּדֶענְשַׁאפְט: אַוֶועק פוּנ׳ם הַאנְדֶעל, פוּן דִי גֶעשֶׁעפְטֶען. דֶער זוּהן זָאל זַיין עֶפִּיס אַנְדֶערְשׁ, נִיט וִוי דֶער פָאטֶער אִיז גֶעוֶועזֶען. דָא הָאט זִיךְ אָנְגֶעהוֹיבֶּען אַ מַאסֶען־בֶּעוֶועגוּנְג פוּן דֶעם אוּנְטֶערְוַואכְּסֶענְדֶען דוֹר צוּ דֶער „בִּילְדוּנְג" אוּנ דֶער רֶעזוּלְטַאט דֶערְפוּן — אַ יָאמֶערְלִיכֶער צוּשְׁטַאנְד פוּן מֶענְגֶען גֶעבִּילְדֶעטֶע אָהן בֶּעשֶׁעפְטִיגוּנְג. אַ מֶענְגֶע פוּן יוּנְגֶע לַייט, וָואס צוּם גֶעוֶועהְנְלִיכֶען יוּדִישֶׁען גֶעשֶׁעפְטְס־לֶעבֶּען הָאבֶּען זַיי שׁוֹין נִיט מֶעהר גֶעטוֹיגְט, דִי עֶפֶּענְטְלִיכֶע שְׁטֶעלֶען בֶּעטְרֶעטֶען אַזוֹי וִוי זַייעֶרֶע קְרִיסְטְלִיכֶע קָאלֶעגֶען הָאט מֶען זַיי נִיט גֶעלָאזֶען אוּנ וָואס צוּ טוּן אִיז נִיטָא. זַיי זָענֶען קָאן מֶען זָאגֶען, גֶעבְּלִיבֶּען לִיגֶען אוֹיפְ׳ן מַארְק. דֶערְבַּיי הָאבֶּען זַיי אַיין

עֶהרֶענְגֶעפִּיהל לוֹיט פוּן הֶעכֶערֶען שְׁטַאנְד, אַ לֶעבֶּען פִּיהרֶען מוּז מֶען לוֹיט וִוי פוּן הֶעכֶע־ען שְׁטַאנְד, מִיטֶעל אָבֶּער ־קֵיינֶע. דִי וָואס הָאבֶּען גֶעהַאט אַ שְׁטִיקל יְרוּשָׁה הָאבֶּען גֶעקָאנְט אֵיינְצִינְוַוייז אוֹיפְּעֶסֶען, אָדָער שְׁלֶעפֶּען גֶעלְט בַּיי דִי עֶלְטֶערֶען. אַנְדֶערֶע שְׁנָארֶען נָאךְ אַ יגוּטֶען שִׁדוּךְ.״ דִי דְרִיטֶע וַוארְפֶען זִיךְ צוּ אַלֶע־לַיי מִינִים גֶעשֶׁעפְטְלֶעךְ, וָועלְכֶע פַּאסֶען גָאר נִיט פַאר דֶעם סָארְט מֶענְשֶׁען, אַזוֹי אַז סֶע קוּמְט אוֹיס אַ וואוּנְדֶערְלִיכֶע אוּנ טְרוֹירִיגֶע קָאמֶעדִיֶע: דִי וָועלְכֶע הָאבֶּען נִיט גֶעוָואלְט זַיין סוֹחֲרִים, גֶעשֶׁעפְט־מַאכֶערְס, מַאכֶען דָאךְ גֶעשֶׁעפְטֶען אַלְס ״אַקאדֶעמִיקֶער״, גֶעשֶׁעפְטֶען מִיט גֶעהֵיימֶע קְרַאנְקְהֵייטֶען אוּנ נִיט עֶרְלוֹיבְּטֶע פְּרָאצֶעסֶען. אַ טֵייל וָוערֶען פוּן נוֹיט צַייטוּנְג־שְׁרַייבֶּער אוּנ הַאנְדְלֶען מִיט דֶער עֶפֶנְטְלִיכֶע מֵיינוּנְג, נָאךְ אַנְדֶערֶע רוּקֶען זִיךְ אַרַיין אִין פָּאלִיטִישֶׁע גֶעזֶעלְשַׁאפְטֶען, פֶּעדְלֶערֶען מִיט פּוּסְטֶע שְׁלַאג־וֶוערְטֶער אוּנ פְּרַאזֶען, כְּדֵי אַזוֹי אַרוּם צוּ קְרִיגֶען אַ קְוֶועלֶע פוּן פַארְדִיעֶנְסְטְלֶעךְ.

לֶעוֶוענְבֶּערְג הָאט נִיט גֶעוָואלְט גֵעהן אִין דִיעֶזֶע וֶועגֶען. ״דוּ טוֹיגְסְט נִיט צוּם לֶעבֶּען״, הָאט אִיהם אֵיינְמָאל פַארְ׳ן אָבְּרֵייזֶען זַיין פְרַיינְד אָסְוַואלְד גֶעזָאגְט, ״וַוייל דוּ מָאוּסְ׳ט זִיךְ צוּפִיעל. מֶע מוּז קֶענֶען עֶפִּים אַרָאבְּשְׁלִינְגֶען, וִוי לְמָשָׁל יָענֶער אוּנ דֶער, דֶערְפוּן וֶוערְד מֶען דִיק אוּנ קְרֶעפְטִיג אוּנ מֶע קוּמְט צוּ׳ן עֶפִּים... אַז דוּ בִּיזְט אַיין אַנְשְׁטֶענְדִיגֶער מֶענְשׁ, וֶועט דִיר ־קֵיינֶער נִיט גְלוֹיבֶּען, וַוייל דוּ בִּיזְט אַ יוּד... אַלְזָא וָואס? דוּ וֶועסְט מִיט דַיינֶע פָּאר גְרָאשֶׁען יְרוּשָׁה פְרִיהֶער פַּארְטִיג וֶוערֶען אַלְס מִיט דַיין אַדְוָואקַאטוּר־פְּרַאקְטִיקֶע. דֶעמָאלְט וֶועסְטוּ דָאךְ מ וּ ז ע ן עֶפִּים אָנְהוֹיבֶּען טוּן אַזוֹינְס, פוּן וָועלְכֶען דוּ

מאוּס'ט זיך אַצוּנד — אָדער זיך אוּיפְהֶערְגֶען. אִיךְ בֶּעט דִיךְ קוּיף דִיר אַ שְׁטְרִיק כָּל זְמַן דוּ הָאסְט גָאךְ אַ גוּלְדֶען, אוּיף מִיר קָאנְסְטוּ נִיט רֶעכֶענֶען. עֶרְשְׁטֶענְס וָועל אִיךְ שׁוֹין דָא נִיט זַיין, צְווייטֶענְס בִּין אִיךְ דַיין פְרַיינְד".

אָסְוואַלְד הָאט אִיהם גֶעוָואלְט מִיטְשְׁלֶעפֶּען קַיין בְּרַאזִילְיֶע. לֶעוֶוענְבֶּערְג קָאן זִיךְ אָבֶּער נִיט עֶנְטְשְׁלִיסֶען, וַוייל עֶר הָאט גֶעחָלוֹמְ'ט פוּן עֶרְנֶעסְטִינֶען. אִיהם הָאט זִיךְ גֶעדַאכְט, אַז עֶרְנֶעסְטִינֶע פִיהלְט צוּ אִיהם דָאס זֶעלְבֶּע וָואס עֶר צוּ אִיהר. עֶר וֶועט זִיךְ אִיהר עֶנְטְדֶעקֶען. זִי וֶועט אִיהם פַארְשְׁטֶעהן אוּנ וֶועט וַוארְטֶען בִּיז עֶר וֶועט זִיךְ אוֹיסְאַרְבֵּייטֶען אַ לֶעבֶּען. דֶעמָאלְט וֶועט אוּיךְ אִיהר פָאטֶער, דֶער רַייכֶער פַאבְּרִיקַאנְט, צוּפְרִידֶען זַיין מִיטְ'ן שִׁידוּךְ מִיט אַ וואהל פְּרַאקְטִיצִירֶענְדֶען אַדְוָואקַאטֶע. נָאר סְ'אִיז אִיהם בֶּעשֶׁערְט גֶעוֶוען נָאךְ אִין דִיעזֶען אָבֶענְד צוּ זֶעהן אַלֶע חֲלוֹמוֹת זַיינֶע פַארְזוּנְקֶען אִין יָם. נָאךְ דִיעזֶען אָבֶענְד. בַּיי דֶער סְעוּדָה, וֶועלְכֶע אִיז שׁוֹין אוּיבֶּען בֶּעשְׁרִיבֶּען, הָאט הֶער לֶעפְלֶער. עֶרְנֶעסְטִינֶעס פָאטֶער, מוֹדִיעַ גֶעוֶוען, אַז זַיין טָאכְטֶער אִיז אַ כַּלָה פַאר דֶעם יוּנְגֶען וַוייִנְבֶּערְגֶער, „דֶעם מִיטְשֶׁעף דֶער פִירְמַא סַאמוּעֶל וַוייִנְבֶּערְגֶער עֶט זֶעהנֶע", מִיט וֶועלְכֶען עֶרְנֶעסְטִינֶע אִיז זַייט צְווַיי וָואכֶען בֶּעקַאנְט גֶעוָוארֶען.

סְ'אִיז נִיט נֵייטִיג צוּ בֶּעשְׁרַייבֶּען פְרִיעדְרִיכְ'ס הַארְץ בַּיי דִיעזֶער גֶעשִׁיכְטֶע. דָאס אִיז דָאס שְׁוֶוערֶע הַארְץ פוּן אַלֶע אָבְּגֶענַארְטֶע, פוּן אַלֶע פַארְשְׁמִיסֶענֶע אַיידֶעל-לַייט אַקֶעגֶען דֶער גַאֲוָה פוּן דִי רַייכֶע טוּיגֶענִיכְטְסֶען ! הַכְּלַל לֶעוֶוענְבֶּערְגֶען אִיז דָאס לֶעבֶּען נִמְאָס גֶעוָוארֶען

און ער האָט זיך בּענוּצט מיט אַ מוֹדָעה פוּן אַ רייכען אַמעריקאַנער, וועלכער האָט געזוכט אַ געבּילדעטען יוּנגען מאַן, וואָס דאָס לעבען צווישען מענשען איז איהם געוואָרען איבּערדריסיג און וויל אַנטלויפען פוּן דער וועלט.

דער אַמעריקאַנער קינגסקאַרט, אַ געוועזענער דייטשער אָפיציער, וואָס איז אין אַמעריקא געוואָרען אַ מיליאָנער און איז אויך פוּן מענ־שען אָבּגענאַרט געוואָרען, האָט אין לעווענבּערגען געפוּנען גראָדע דעם חבר, וואָס ער האָט געזוכט און האָט קורץ מיט איהם געשלאָסען בּרוּדערשאַפט אויף צוזאַמען צו פאַרלאָזען די „פוילע" אייראָפּייאישע געזעלשאַפט און זיך פאַרקלויבען ערגיץ העט ווייט אויף אַ פאַר־וואָרפענע אינזעל.

דער אַמעריקאַנער האָט לעווענבּערגען פאָרגעלעגט געלט אויף צו אָרדנען זיינע געשעפטען פאַר זיין אָבּרייזע, נאָר לעווענבּערג האָט פאַר זיך קיין געלט ניט בּעדאַרפט. ער האָט זיך אָבּער דערמאַנט אין אַ מעשה, וואָס איז איהם פאָרגעקומען צו זעהן, וועלכע מיר וועלען שפּעטער דערצעהלען און האָט בּיי איהם גענומען פינף טויזענט גוּלדען פאַר יענער אָרימער פאַמיליע.

איידער דאָקטאָר הערצל גיעהט איבּער צו דער בּעשרייבּוּנג פוּנ'ם „אַלטנייַלאַנד" האָט ער אוּנז געוואָלט פאָרשטעלען אַ בּילד פוּן די היינטיגע יוּדישע פאַרהעלטניסע. פוּן וועלכע סע גיעהט לאָגיש הערפאָר די נייטיגקייט פוּן אַ נייער יוּדישער געזעלשאַפט.

די מאַטעריעלע לאַגע און דעם גייסט פוּן דער יוּדישער אינ־

טָעלִינֶגְנְץ הָאבֶּען מִיר גֶעזֶעהן אִין לֶעוֶוענְבֶּערְגֶען אוּנ אִין זַייגֶע חֲבֵרִים; דָער צוּשְׁטַאנְד פוּן דָער יוּדִישֶׁער בּוּרְזְשׁוּאַזִיע — אִין דָער פַאמִילְיֶע לֶעפְּלֶער אוּנ זַייעֶר אוּמְגֶעבוּנְג; דִי פֶערְהֶעלְטְנִיסֶע בַּיי דָעם יוּדִישֶׁען פְּרָאלֶעטַארִיאַט וֶועלֶען מִיר בַּאלְד זֶעהֶען אִין דָער פַאמִילְיֶע לִיטְוַואק, וֶוענֶען וֶועלְכֶער דָא וֶועט בַּאלְד זַיין דִי רֶעדֶע.

III

אִין יֶענֶעם אָבֶענְד, וֶוען פְרִידְרִיךְ אִיז אַרוֹיסְגֶעגַאנְגֶען פוּנ'ם קַאפֶע־הוֹיז אוּנ הָאט זִיךְ גֶעלָאזְט גֵיהן צוּ דִי לֶעפְּלֶערְס, הָאט עֶר בֶּעמֶערְקְט וִוי אִין דֶער טִיר בַּיים אַרוֹיסְגַאנְג אִיז גֶעשְׁטַאנֶען אַ צֶעהְן יֶעהְרִיגֶער יוּנְגֶעל. דֶער יוּנְגֶעל הָאט זִיךְ גֶעטוּלֶעט אִין זַיין דִינֶעם רֶעקְל, מִיט דִי הֶענְטְלֶעךְ זִיךְ אַלַיין אַרוּם גֶענוּמֶען, כְּדֵי זִיךְ צוּ דֶערְוַוארֶעמֶען אוּנ מִיט דִי פִּיסְלֶעךְ הָאט עֶר אַרוֹיסְגֶעקֶערְט דָאס בִּיסְל שְׁנֵיי, וָואס הָאט אַרַיין גֶעווֵייעֶט אִין דֶעם פַארְבָּארְגֶענֶעם ווִינְקֶעל. וואוּ עֶר אִיז גֶעשְׁטַאנֶען. דָאס טֶענְצְלֶען פוּנ'ם יוּנְגֶעל הָאט כִּמְעַט אוֹיסְגֶעזֶעהֶען וִוי אוּמִיסְטֶען, פְרִידְרִיךְ אָבֶּער הָאט בַּאלְד דֶערְזֶעהֶען, אַז סְ'אִיז נִיט קֵיין קוּנְצֶען־מַאכֶער. דָאס אָרֶעמֶע קִינְד מִיט דִי צֶערִיסֶענֶע שְׁטִיוֶועלֶעךְ הָאט נֶעבִּיךְ בִּיטֶערְלִיךְ גֶעפְרוֹירֶען. עֶר הָאט זִיךְ גֶעחַאפְּט צוּ דֶער קֶעשֶׁענֶע, בַּיים שַׁיין פוּן לַאמְטֶערֶען הָאט עֶר אוֹיסְגֶעזוּכְט עֶטְלִיכֶע קוּפֶּערְנֶע מַטְבֵּעוֹת אוּנ זֵיי אַוֶועקְגֶעגֶעבֶּען דֶעם יוּנְגֶעל. דֶער קְלֵיינֶער הָאט זֵיי שְׁטִיל צוּגֶענוּמֶען, מִיט אַ פִּיטֶערִיג קוֹל גֶעזָאגְט: „אַ דַאנְק!" אוּנ אִיז גִ'יךְ אַוֶועקְגֶעלָאפֶען.

חַארַאקְטֶערִיסְטִישׁ דֶערְבַּיי אִיז דָער שְׁמוּעֶס צְווִישֶׁען פְרִידְרִיךְ

אוּנ הֶערְן שִׁיפְּמַאן, אַ יוּדִישֶׁער יוּנְגֶערְמַאן, דִיעֶנְט אִין אַ בַּאנְק, אוֹיךְ אַיין אַיינְגֶעהֶער בַּיי דִי לֶעפְּלֶערְס אִין שְׁטוּב, אוּנ, וִוי סֶע וַוייזְט אוֹיס, הָאט ,עֶר אוֹיךְ אַיין אוֹיג אוֹיף עֶרְנֶעסְטִינֶען, נָאר ,עֶר וַואגְט ,עֶס נִיט אַרוֹיסְצוּזָאגֶען, וַוייל עֶר פִּיהלְט זִיךְ אַ קֶענֶעז לֶעפְּלֶערְן וִוי אַ מְשָׁרֵת אַ ,קֶעגֶען אַ סוֹחֵר. — הֶער שִׁיפְּמַאן אִיז מִיט פְרִידְרִיכְ'ן אִין אֵיינֶעם אַרוֹיסְגֶעגַאנְגֶען פוּנְ'ם קַאפֶּע אוּם צוּ גֵעהן צוּ לֶעפְּלֶערְ'ן אוֹיפְ'ן בַּאל אוּנ הָאט צוּגֶעזֶעהן דִי סְצֶענֶע מִיטְ'ן יוּנְגְל.

„וָואס ? אִיהר שְׁטִיצְט דָאס בֶּעטְלֶען אוֹיף דִי גַאסֶען ?" זָאגְט שִׁיפְּמַאן אוּנצוּפְרִידֶען.

„אִיךְ גְלוֹיבּ נִיט, אַז דֶער דָאזִיגֶער קְלֵיינֶער זָאל זִיךְ צוּם פַּארְגְנִיגֶען אַרוּם דְרֵעהֶען אִין אַזַא קַאלְטֶער וִוינְטֶער-נַאכְט... מִיר דַאכְט זִיךְ, סְ'אִיז אַ יוּדִישֶׁער יוּנְגְל".

„נוּ, טָא לָאז עֶר זִיךְ וֶוענְדֶען צוּ דִי גַבָּאִים אָדֶער צוּ דֶער חֶבְרָה כָּל-יִשְׂרָאֵל-חֲבֵרִים, אָבֶּער נִיט קְרִיכֶען אִין דִי קַאפֶּע-הַייזֶער !"

„זַייט נִיט אַזוֹי אוֹיפְגֶעבְּרַאכְט, הֶער שִׁיפְּמַאן, אִיהר הָאט דָאךְ אִיהם גָאר נִיט גֶעגֶעבֶּען", עֶנְטְפֶערְט אִיהם פְרִידְרִיךְ מִיט אַ שְׁטָאךְ.

„לִיבֶּער דָאקְטָאר, זָאגְט שִׁיפְּמַאן מִיט שְׁטָאלְץ, אִיךְ בִּין אַיינְגֶעקוֹיפְט אִין דֶער חֶבְרָה אַקֶעגֶען פַּארְאָרֶעמְט וֶוערֶען אוּנ נְדָבוֹת-בֶּעטֶען. אִיךְ צָאהל ,יֶעהְרְלִיךְ אַ רַיינִישׁ".

אִין דֶעם דָאזִיגֶען קוּרְצֶען שְׁמוּעֶס שְׁפִּילְט זִיךְ אָבּ אַ גְרוֹיסְאַרְטִיג בִּילְד פוּן אוּנְזֶערֶע כְּלוֹמֶרְ'שְׁט וֶו ע לְ ט לִ י כֶ ע יוּדִישֶׁע יוּנְגֶע לַייט. דִי אַלֶע מִינִים שִׁיפְּמַאנְ'ס זֶענֶען זִיךְ גַאנְץ צוּפְרִידֶען מִיט זִיךְ אַלֵיין,

אַבִּי זַיי זָענֶען אײַנגֶעקױפְט אִין אַ צְדָקָה־חֶבְרָה, צָאהלֶען זַייעָר בַּיינִישׁ, אָדֶער זַייעָר רוּבְּל אַ יָאהר. טִיעפֶער אִינ׳ם יוּדִישֶׁעז אוּמְגְלִיק אַרַיינְצוּ־קוּקֶען זָענֶען זַיי נִיט אִימְשְׁטַאנְד.

IV

נָאכְדֶעם ווִי פְרִידְרִיךְ אִיז דֶערְשְׁלָאגֶען אַרוֹיס פוּן לֶעפְּלֶערְס שְׁטוּבּ, וואוּ עֶר אִיז גֶעוָואהר גֶעוָוארֶען, אַז זַיין עֶרְנֶעסְטִינֶע אִיז אַזוֹי לַייכְטְזִינִיג אַ כַּלָּה גֶעוָוארֶען פַאר דֶעם מִיטְשֶׁעף דֶער פִירְמַא ווַיינְבֶּער־גֶער עֶם זֶעהנֶע, וָועלכֶען זִי הָאט זַייט צְווַיי וָואכֶען דֶערְקֶענְט, אִיז אִיהם אוֹיפְ׳ן הַארְצֶען נַאטִירְלִיךְ גֶעוָוען אַזוֹי שְׁוָוער, אִין מוֹחַ הָאט אַזוֹי שְׁטַארְק גֶעדְרִיקְט, אַז עֶר הָאט נִיט גֶעקָאנְט גְלַייךְ גֶעהן אַ הַיים שְׁלָאפֶען. עֶר הָאט דֶערִיבֶּער בֶּעשְׁלָאסֶען צוּרִיק צוּ גֶעהן אִין קַאפֶע, אוּם דָארְט בַּיי זַיין קְלֵיינֶעם קֵיילֶעכִיגֶען טִישְׁל נָאךְ אַבִּיסְל צוּ פַארְבְּרֶענְגֶען אוּנ זִיךְ בֶּערוּהִיגֶען.

בַּיי דֶער טִיר פוּנ׳ם קַאפֶע־הוֹיז הָאט עֶר זִיךְ פַּארְטְשֶׁעפֶּעט אִין אַ קְלֵיינֶעם נֶפֶשׁ׳ל אוּנ אִיז כִּמְעַט אִיבֶּער אִיהם אַרִיבֶּערְגֶעפַאלֶען; אִין הַייזְל פוּנ׳ם קַאפֶע אִיז גֶעשְׁטַאנֶען דָאס זֶעלְבֶּע אָרִימֶע יוּנְגְל, וָואס עֶר הָאט אִיהם עֶרְשְׁט פַאר אַ פָּאר שָׁעָה גֶעשֶׁענְקְט אַ נְדָבָה.

פְרִידְרִיךְ הָאט זִיךְ אוֹיף אִיהם צֶעשְׁרִיגֶען: „וָואס? דוּ בֶּעטֶעלְסְט שׁוֹין דָא ווִידֶער?"

דָאס יוּנְגְל עֶנְטְפֶערְט מִיט אַ צִיטֶערִיגֶען קוֹל: „אִיךְ ווַארְט אוֹיף מַיין טַאטֶען". דֶערְבַּיי חַאפְּט זִיךְ דֶער יוּנְגְל אוֹיף, נִיט ווִידֶער אַ

טֶענְצֶל אוּנ קְלַאפְּט זִיךְ מִיט דִי הֶענְטְלֶעךְ אַרוּם זִיךְ, כְּדֵי זִיךְ צוּ דֶערְ־וַוארֶעמֶען. פְרִידְרִיךְ אִיז אַלֵיין גֶעוֶועֶן אַזוֹי טִיעף אוּמְגְלִיקְלִיךְ, אַז עֶר הָאט קֵיין רַחֲמָנוּת נִיט גֶעקָאנְט פִיהלֶען אוֹיף דֶעם פַארְפְרוֹירֶע׳נֶע קִינְד.

עֶר אִיז אַרַיין אִין זַאל אוּנ הָאט זִיךְ גֶעזֶעצְט אוֹיף זַיין גֶעוֶועהנְ־לִיכֶען פְּלַאץ בַּיים לֶעזֶע־טִישׁ. דָאס הוֹיז אִיז אִין דֶער צַייט גֶעוֶועֶן כִּמְעַט לֵיידִיג. נָאר אִין דִי ווִינְקֶלֶען זֶענֶען נָאךְ גֶעזֶעסֶען פַארְשְׁפֶּעטִיגְטֶע שְׁפִּילֶער, וָואס עֶס הָאט זֵיי אַ פָּנִים בַּאנְג גֶעטָאן זִיךְ שׁוֹין צֶעשֵׁיידֶען.

V

לֶעזֶענְדִיג דִי צַייטוּנְג, הָאט זִיךְ אִיהם אַ וָוארְף גֶעטָאן אִין דִי אוֹיגֶען דִי מוֹדָעָה, אוֹיף וֶועלְכֶע שִׁיפְמַאן הָאט אִיהם שׁוֹין פְרִיהֶער אָנְגֶעטַייט. אִין דֶער מוֹדָעָה אִיז גֶעשְׁטַאנֶען:

„עֶס וֶוערְד גֶעזוּכְט אַ גֶעבִּילְדֶעטֶער אוּנ פַארְצְוֵוייפֶעלְטֶער יוּנְגֶער מַאן, וֶועלְכֶער ווִיל מִיט זַיין לֶעבֶּען נָאךְ אַ לֶעצְטֶע פְּרָאבֶּע מַאכֶען. וֶוער עֶס ווִיל, זָאל זִיךְ מֶעלְדֶען אוּנְטֶער דֶער סִיגְנֶע ג. אָ. בָּאדִי בַּיי דֶער עֶקְסְפֶּעדִיצִיֶע פוּנ׳ם בְּלַאט“.

אַצִינְד פַּאסְט עֶס גְרַאדֶע פַאר אִיהם. אֵיידֶער עֶר וֶועט, ווִי זַיין פְרַיינְד הֵיינְרִיךְ, אִין גַאנְצֶען מִיטְ׳ן לֶעבֶּען אָפְּשְׁנַיידֶען מֶעג עֶר דָאךְ עֶפִּיס פְּרוּבִּירֶען!

נִיט לַאנְג גֶעטְרַאכְט הֵייסְט עֶר זִיךְ בְּרֶענְגֶען אַ קַארְטְל אוּנ שְׁרַייבְּט דֶערוֹיף דִי אַדְרֶעסֶע פוּן ג. אָ. בָּאדִי אוּנ דֶערִינֶען פָאלְגֶענְדֶע וֶוערְטֶער:

„איך בּין אַייער מענש. דאָקטאָר פרידריך לעווענבערג IX
באהנשטראַסע 67".

אין דער צייט ווען ער האט דאס קאַרטל פּאַרטיג געמאַכט, איז עמיצער אונטער געקומען פון דער זייט געבען איהם און רופט איהם אַיין:

„צאהנבערשטעלעך, שלייקעס, זאָפּינקים, זייט־זשע מוחל, אפשר דאַרפט איהר ?"

פרידריך, וואָס אויפ'ן האַרצען איז איהם געווען מסתמא גענוג אָנגעזאָלעט, צעבייזערט זיך אויפ'ן אָרימען פּעדלער און שטיפּט איהם אָב פון זיך. דער אָרימער פּעדלער רוקט זיך אָב מיט אַ זיפץ און מיט מורא וואַרפט ער אויגען אויפ'ן קעלנער, וועלכער וועט איהם נאָך אפשר אין גאַנצען ווילען אַרויסשטיפּען. דאָ האָט שוין פרידריכ'ן אָנגעקומען ביים האַרצען. ער האָט שוין חרטה געקריגען, וואָס ער האָט דעם אָרימען מענשען אַזוי מבייש געווען. ער רופט איהם צוריק און וואַרפט איהם אַריין אַ צוואַנציגער אין קעסטל. דער פּעדלער אָבער טראָגט איהם אונטער דאָס קאָרבל.

„איך בּין ניט קיין בעטלער... איהר מוזט עפּיס קויפען, אַלאָ ניט קאָן איך דאָס געלד ניט נעמען".

כדי פון איהם פּטור צו ווערען נעמט פרידריך ביי איהם אַ זאָפּינקעלע. דאָ ערשט בעדאַנקט איהם דער פּעדלער און גיהט אַוועק. פרידריך קוקט איהם נאָך און זעהט ווי ער טראָגט צו די מטבע צום

קעלנער און קרינט פאר איהר אַ שטיק אַלטגעבּאַקען בּרויט, וועלכעס דער אָרימאַן שטעקט מיט הימפּעט אַריין אין ראָק־קעשינע.

VI.

פרידריך הייבּט זיך אויף אַרויסצוגעהן און בּיי דער טיר טרעפט ער ווידער דעם געפּרוּוירענעם יונגל שטעהן. דאס מאָל שטעהט ער מיט'ן פּעדלער אינאיינעם און יענער גיט איהם איבּער דאס האַרטע בּרויט. דאס איז אַלזאָ דער פאָטער פונ'ם יונגעל געוועזן.

„וואָס טוט איהר דאָ?" פרעגט זיי פרידריך.

„איך גיב אידם אָב דאס מאכעכץ, גנעדיגער הער", ענטפערט דער פּעדלער, — „ער זאָל זיי אַ היים טראָגען צו מיין ווייב. דאס איז מיין ערשטע לייזונג היינטיגען טאָג".

„איז עס אמת?" פאַרע'ט איהם פרידריך אוים.

„הלואי וואָלט עס אַזוי געוועזן ניט אמת ווי סע איז אמת", ענטפערט דער יוד מיט אַ קרעכץ. „אומעטום שטופּען זיי מיך אַרויס ווען איך וויל האַנדלען. אַז מע איז אַ יוד זאָל מען זיך בּעסער גלייך אין דאנוי אַריין וואַרפען".

פרידריך'ן האָט פּלוצים אָנגעכאַפּט אַ רצון דעם מענשען אַ טובה צו טון. ער האָט זיין קאַרטל אַריינגעוואָרפען אין דעם ערשטען פאַסט־קעסטל און האָט זיך געלאָזט געהן מיט די ביידע קבּצנים ווייטער. דער פּעדלער האָט איהם דערוויל אויסדערציילט זיין גאַנצע בּיאָגראַפיע.

פון גאַליציע שמאַמט ער אַרוים. אין קראָקאָ האָט ער געוואוינט אין איין צימער מיט נאָך דריי פאַמיליעס. געלעבט האָט ער פון דער לופט. האָט ער זיך געטראַכט, שלעכטער קאָן דאָך שוין ניט זיין און איז מיט ווייב און קינדער אַרוים קיין וויען. דאָ איז ווירקליך ניט ערגער, אָבער אויך ניט בעסער.

„וויפיעל קינדער האָט איהר?" פרעגט פרידריך.

דער אָרימער יוד הייבט אָן זיך שטיקען פון טרערען: „פינף האָב איך געהאט, דריי האָב איך שוין דאָ אין וויען באַגראָבען. איצט האָב איך נאָך דעם יונגל, וואָס איהר זעהט און אַ קליין מיידעלע ביי דער ברוסט... דוד, לויף ניט אַזוי גיך".

דאָס יונגל קוקט זיך אום און ענטפערט: „די מאַמע איז געוועזען אַזוי הונגעריג בעת איך האָב איהר געבראַכט די דריי גרייצער פון דיעזען הערן".

„אַזוי? דאָס זענט איהר עס געוועזען דער גוטער הער?" שרייט אוים דער אָרימער יוד און זוכט פרידריכ'ס האַנט אום זי צו קישען.

פרידריך נאַטירליך לאָזט איהם ניט און ער פרעגט זיך צום יונגל וועגדענדיג: „זאָג נאָר, קליינער וואָס האָט דיין מאַמע געמאַכט מיט די פּאָר גראָשען?"

„מילך האָט זי געקויפט פאַר מרים'ן", איז געוועזען דוד'ס תשובה.

„מרים איז אונזער צווייטעס קינד" בעמערקט דער פעדלער.

„און די מאַמע איז ווייטער געבליבען הונגעריג?" דערפרעגט זיך ווייטער פרידריך.

"יָא, הָער!"

פְרִידְרִיךְ הָאט נָאךְ בַּיי זִיךְ גֶעהַאט עֶטְלִיכֶע רַייגִישׁ. פַאר אִיהם אִיז שׁוֹין גֶעוֶוען גְלַייכְגִילְטִיג, צִי עֶר הָאט גֶעלְד, צִי נִיט, עֶר הָאט זִיךְ מִיטְ'ן לֶעבֶּען שׁוֹין אָבְּגֶעזֶעגֶענְט. פַאר דִיזֶע אָרֶעמֶע לַייט אָבֶּער קָאן דָאס גֶעלְד בֶּעטְרֶעפֶען אַ גַאנְצֶען אוֹצָר. עֶר הָאט בַּיי זִיךְ בֶּעשְׁלָאסֶען זַיי עֶס אָבְּצוּגֶעבֶּען, נָאר פְרִיהֶער הָאט עֶר גֶעוָואלְט זִיךְ אִיבֶּערְצַייגֶען, צִי הָאט עֶר נִיט צוּ טוּן מִיט שְׁווִינְדְלֶערְס, אוּנ עֶר אִיז מִיט זַיי מִיטְ־גֶעגַאנְגֶען צוּ זַייעֶר הַיים.

גֶעהֶענְדִיג אַזוֹי אוֹיפְ'ן וֶועג פְרֶעגְט דָוִד בַּיים פָאטֶער: "אִיךְ מֶעג עֶסֶען אַ שְׁטִיקְל בְּרוֹיט?"

"עֶס עֶס, מַיין קִינְד! אִיךְ וֶועל אוֹיךְ עֶסֶען אַ שְׁטִיקְל. פַאר דֶער מַאמֶען וֶועט נָאךְ בְּלַייבֶּען גֶענוּג".

דֶער טַאטֶע מִיטְ'ן זוּהן הָאבֶּען זִיךְ גֶענוּמֶען חְרוּשְׁטְשֶׁען דָאס הַארְטֶע בְּרוֹיט.

VII

פַאר אַ הוֹיךְ בַּיי אוֹיפְגֶעבּוֹיעֶטֶעם הוֹיז זֶענֶען זַיי גֶעבְּלִיבֶּען שְׁטֵעהן. דֶער פֶעדְלֶער הָאט אַ צִיה גֶעטָאן דֶעם גְלָאק. קֵיינֶער הָאט זִיךְ נִיט אָנְגֶערוּפֶען. אָבְּגֶעוַוארְט אַבִּיסְל, הָאט עֶר וִוידֶער אָנְגֶעקְלוּנְגֶען אוּנ דֶערְבַּיי גֶעזָאגְט:

"דֶער סְטְרוּזְשׁ וַוייסְט שׁוֹין וֶוער דָא אִיז. עֶר הָאט זִיךְ צַייט. אָפְּט שְׁטֵעה אִיךְ דָא אָבּ גַאנְצֶע שָׁעה'ן, עֶר אִיז אַ גְרָאבֶּער מֶענְשׁ.

אָפְּטְמָאל צִיטֶער אִיךְ נָאר אַ הַיים צוּ גֵעהן, אַז אִיךְ הָאבּ נִיט קֵיין פִינְף גְרַייצֶער אִיהם צוּ גֶעבֶּען אִין דֶער יַד אַרַיין".

„וָואס זָשֶׁע טוּט אִיהר דַאמָאלְס ?" פְרֶעגְט פְרִידְרִיךְ.

„דַאמַאלְס גֵעה אִיךְ אַרוּם בִּיז אִין דֶער פְרִיה, בִּיז מֶע עָפֶענְט דֶעם טוֹיעֶר".

פְרִידְרִיךְ הָאט שׁוֹין אַלֵיין אָנְגֶענוּמֶען דֶעם גְלָאק אוּנ אַ פָּאר מָאל אָנְגֶעקְלוּנְגֶען מִיט הִימְפֶּעט. אִינְטֶער דֶער טִיר הָאט זִיךְ אָנְגֶע־הוֹיבֶּען הֶערֶען טְרִיט. דֶער סְטְרוּזְשׁ הָאט גֶעעֶפֶענְט דֶעם טוֹיעֶר מִיט אַ לַאמְטֶערֶען אִין הַאנְט אוּנ הָאט מִיט בְּרוֹגֶז גֶעפְרֶעגְט:

„וֶוער רַייסְט עֶס אַזוֹי דֶעם גְלָאק ? וָואס ? דִי זָשִׁידֶעס ?"

דֶער פֶעדְלֶער פַארְעֶנְפֶערְט זִיךְ מִיט פַּחַד:

„נִיט אִיךְ — דֶער הֶער דָא!"

דֶער סְטְרוּזְשׁ זִידֶעלְט זִיךְ: „אַזַא עַזוּת!..."

„שְׁטִיל זָאל וֶוערֶען, שַׁייגֶעץ!" פַאלְט אוֹיף אִיהם אָן פְרִידְרִיךְ אוּנ גִיט אִיהם דֶערְבַּיי אַ שְׁמִיץ פַאר דִי פִּים אַ זִילְבֶּערְנֶע מַטְבֵּעַ. דֶער קְלַאנְג פוּן דֶער מַטְבֵּעַ הָאט דֶעם סְטְרוּזְשׁ פַארְכִּשׁוּפְ׳ט. עֶר אִיז גֶע־וָוארֶען שְׁטִיל אוּנ הָאט אָנְגֶעהוֹיבֶּען זִיךְ פַארְעֶנְפֶערֶען מִיט הַכְנָעָה:

„נִיט אַייךְ הָאבּ אִיךְ גֶעמֵיינְט, גְנֶעדִיגֶער הֶער, דִי יוּדֶען הָאבּ אִיךְ גֶעמֵיינְט!"

נוּ, נוּ, שְׁטִיל זָאלְסְטוּ נָאר זַיין אוּנ דִי טְרֶעפּ בֶּעלַייכְט מִיר מִיט דַיין לַאמְטֶערְן.

דֶער סְטְרוּזְשׁ הַאפְּט אַ קוּק אוֹיף דֶער מַטְבֵּעַ. סְ׳אִיז אַ גַאנְצֶע

קְרַאנְקֶע. סְע מוּז זַיין אַ לַייטִישֶׁער מֶענְשׁ, טְרַאכְט עֶר זִיךְ, אוּנ לַייכְט זַיי אוּנְטֶער בַּיים אַרוֹיפְגֶעהן אוֹיף דִי טְרֶעפּ.

זַיי זֶענֶען אַרוֹיפְגֶעגַאנְגֶען בִּיז'ן פִינְפְטֶען שְׁטָאק. אַ שְׁרֶעקְלִיךְ בִּילְד פוּן אָרֶעמְקַייט הָאט זִיךְ פַאר פְרִידְרִיכְ'ן גֶעעֶפֶענְט בַּיי דִי לִיטְ-וַואקְס אִין דָער וואהנוּנְג (לִיטְוַואק אִיז גֶעוֶועזֶען דָער פַאמִילְיֶען-נָאמֶען פוּן דָעם אָרֶעמֶען פֶעדְלֶער).

טוּנְקֶעל, קוּים אַ שַׁיין צוּ זֶעהן, אָהן אַ שְׁטִיקְל מֶעבֶּעל, נִיט קֵיין בֶּענְקְל, נִיט קֵיין טִישׁ, נִיט קֵיין שַׁאפֶּע, נָאר אַ הוֹיפֶען שְׁטְרוֹי אוֹיפְ'ן פָּאל אוּנ אוֹיף דִי פֶענְסְטֶער עֶטְלִיכֶע פְלֶעשְׁלֶעךְ מִיט אַפָּאר צֶעבְּרָאכֶענֶע טֶעפּ, — מִיט אַיין וָוארְט: גִיכֶער אַ שְׁטַאל אַלְס אַ מֶענְשֶׁען-וואהנוּנְג.

אוֹיף דֶעם שְׁטְרוֹי לִיגְט פַארְשְׁמַאכְט דִי קְרַאנְקֶע פְרוֹי לִיטְוַואק אוּנ בַּיי דֶער זַייט הַאלְט זִי דָאס קְלֵיינֶע זוֹיג-קִינְד. בַּיים אָנְבְּלִיק פוּנ'ם פְרֶעמְדֶען בְּלַייבְּט זִי אַ וַויילֶע זֶעהר דֶערְשְׁרָאקֶען אוּנ פְרֶעגְט מִיט אַנְגְסְט: „וֶוער אִיז עֶס, חַיִים?“ דֶער מַאן בֶּערוּהִיגְט זִי, אַז עֶס אִיז אַ גוּטֶער הֶער.

„דָא וואהנֶען מִיר“, זָאגְט חַיִים לִיטְוַואק צוּ פְרִידְרִיכְ'ן מִיט אַ בִּיטֶערֶען שְׁמֵייכֶעל, „נָאר אִיךְ וֵויים נָאךְ נִיט אוֹיבּ מִיר וֶועלֶען דָאס אוֹיךְ אִיבֶּערְמָארְגֶען הָאבֶּען, דֶען מֶע הָאט מִיר שׁוֹין אַ הַתְרָאָה גֶעגֶעבֶּען“.

אוּנ חַיִים עֶרְקְלֶערְט אוֹיף פְרִידְרִיכְ'ס פְרַאגֶע, אַז עֶר דַארְף הָאבֶּען 3 רַיינִישׁ אוּם צוּ בְּלַייבֶּען זִיצֶען אִין דֶער דִירָה, נָאר אַזַא אוֹצָר זֶעהט עֶר נָאר נִיט אַיין, עֶר זָאל קָאנֶען בֶּעקוּמֶען.

פְרִידְרִיךְ הָאט דֶערְלַאנְגְט פוּן דֶער קֶעשֶׁענֶע זַיינֶע לֶעצְטֶע אַכְט רַיינִישׁ אוּנ זַיי אָבְּגֶעגֶעבֶּען דֶעם פֶּעדְלֶער.

סְ׳איז לַייכְט זִיךְ פָארְצוּשְׁטֶעלֶען דִי שִׂמְחָה פוּן דֶער פַאמִילִיעֶ דֶערְזֶעהֶענְדִיג אַזַא יְשׁוּעָה. פְרִיהֶער הָאבֶּען זַיי זִיךְ קוים גֶעגְלוֹיבְּט, נָאכְדֶעם גֶעהט אַ סֶדְרָה פוּן פַאלֶען צוּ דִי פִּיס, קִישֶׁען דִי הֶענְט אוּנ דֶעסְגְלַייכֶען, פוּן וֶועלְכֶען נַאטִירְלִיךְ פְרִידְרִיךְ וָועהרְט זִיךְ עֶנֶערְגִישׁ אָבּ.

VIII

פְּרִידְרִיךְ גֶעזֶעגֶענְט זִיךְ עֶנְדְלִיךְ. דֶער קְלֵיינֶער דָוִד בֶּעגְלֵייט אִיהם מִיט אַ לִיכְט פוּן דִי טְרֶעפּ אַרָאבּ. אִין מִיטֶען נַאנְג שְׁטֶעלְט זִיךְ דָאס יוּנְגְל אָבּ אוּנ זָאגְט: „גָאט וֶועט פוּן מִיר מַאכֶען אַ שְׁטַארְקֶען מֶענְשֶׁען, דֶעמָאלְט וֶועל אִיךְ אַייךְ בֶּעצָאהלֶען“.

פוּן דֶעם טָאג אוּנ דִי וֶוערְטֶער אִיז פְרִידְרִיךְ אִיבֶּערְרַאשְׁט גֶע-וָוארֶען. עֶס אִיז עֶפִּיס אוֹיסְגֶעקוּטֶען שְׁטָאלְץ, עֶנֶערְגִישׁ אוּנ מִיט זֶעלְבְּסְט-בֶּעוואוּסְט זַיין, וִוי אַ גְרוֹיסֶער.

„וִויפִיעל בִּיסְטוּ אַלְט ?“ פְרֶעגְט עֶר בַּיי אִיהם.

„דַאכְט זִיךְ צֶעהן יָאהר“.

„וָואס ווילְסְטוּ וֶוערֶען ?“

„לֶערְנֶען וִויל אִיךְ, פִיעל לֶערְנֶען !“

פְּרִידְרִיךְ גִיט נִיט ווִילֶענְדִיג אַ זִיפְץ: „אוּנ דוּ מֵיינְסְט אַז דָאס אִיז שׁוֹין גֶענוּג ?“

„יָא !“ עֶנְפֶערְט אִיהם דָוִד, „אִיךְ הָאבּ גֶעהֶערְט, אַז מֶע אִיז

גָעלָערְנְט. אִיז מֶען שְׁטַארְק אוּנ פְרַיי. גָאט וֶועט מִיר הָעלְפֶען, אִיךְ וָועל קָאנֶען לֶערְנֶען, דֶעמָאלְט וָועל אִיךְ מִיט מַיינֶע עֶלְטָערְן אוּנ מִיט מִרְיָם׳ן גֵיהן קַיין אֶרֶץ־יִשְׂרָאֵל״.

„קַיין פַּאלֶעסְטִינַא ?״ פְרָעגְט פְרִידְרִיךְ עֶרְשְׁטוֹינְט, „וָואס וֶועסְטוּ דָארְט טוּן ?״

„דָאס אִיז אוּנְזֶער לַאנְד, דָארְט קָאנֶען מִיר גְלִיקְלִיךְ וֶוערֶען״.

דָאס אָרִימֶע יוּדִישֶׁע יוּנְגְל הָאט אִין צְוַויי וָוערְטֶער עֶרְקְלָערְט זַיין צוּקוּנְפְט אוּנ אַזוֹי פְרָאסְט, אַז מֶע הָאט דֶערְפוּן גָאר נִיט גֶעהַאט וָואס צוּ לַאכֶען. פְרִידְרִיךְ הָאט נִיט ווִילֶענְדִיג זִיךְ דֶערְמָאנְט אִין דִי גֶעשְׁפֶּעטֶערַייעֶן בַּיי דִי לֶעפְלֶערְס, וֶועלְכֶע עֶר הָאט עֶרְשְׁט פַאר עֶטְלִיכֶע שָׁעָה גֶעהֶערְט. דָאס יוּנְגְל הָאט דֶערְווַייל ווַייטֶער גֶעזָאגְט: „אוּנ אַז אִיךְ וֶועל דֶעמָאלְט עֶפִּים הָאבֶּען וָועל אִיךְ אַייךְ בֶּעצָאהלֶען״.

„אִיךְ הָאבּ דָאךְ נִיט דִיר גֶעגֶעבֶּען״, זָאגְט פְרִידְרִיךְ מִיט אַ שְׁמַייכֶעל.

„וָואס מֶע גִיט מַיין טַאטֶען אִיז גְלַייךְ ווִי מִיר״, עֶנְפֶערְט דָוִד „אִיךְ וָועל עֶס בֶּעצָאהלֶען מִיט פְּרָאצֶענְט — גוּטְס אוּנ שְׁלֶעכְטְס״. דָוִד הָאט דִי לֶעצְטֶע וֶוערְטֶער כִּמְעַט אוֹיסגֶעשְׁרִיגֶען אוּנ דֶערְבַּיי דָאס קְלֵיינֶע הֶענְטְל פַארְקְלֶעמֶערְט אִין אַ קוּלַאק אוּנ אוֹיפְגֶעהוֹיבֶּען אַקֶעגֶען דֶעם סְטְרוּזְשׁ.

פְרִידְרִיךְ לֵעגְט זַיין הַאנְט אוֹיף דֶעם יוּנְגֶעלְס קֶעפְּל אוּנ בֶּענְשְׁט אִיהם מִיט הַארֶץ: „דֶער גָאט פוּן אוּנְזֶערֶע אָבוֹת זָאל דִיר בַּיישְׁטֵעהְן !״

און פְרִידְרִיךְ איז אַלֵיין גֶעבְּלִיבֶּען פַארְוואוּנְדֶערְט אִיבֶּער זַיינֶע לֶעצְטֶע ווֶערְטֶער. „דֶער גָאט פוּן אוּנְזֶערֶע אָבוֹת" — ווִי לַאנְג הָאט עֶר שׁוֹין אַזֶעלְכֶע ווֶערְטֶער נִיט אַרוֹיסְגֶערֶעדְט און אַפִילוּ נִיט גֶע־טְרַאכְט! נָאר אַזַא בַּאגֶעגֶעכִישׁ הָאט אִין אִיהם גֶעקָאנְט אַרוֹיסְרוּפֶען זִכְרוֹנוֹת פוּן לַאנְג פַארְגַאנְגֶענֶע צַייטֶען, זִכְרוֹנוֹת פוּן זַיינֶע קִינְדֶער־יָאהְרֶען.

IX

פוּן דֶעם בִּיז אַהֶער עֶרְקְלֶערְטֶען, זֶעהט מֶען, אַז דֶער מְחַבֵּר הָאט אוּמִיסְטֶען אוּנְז אָבְּגֶעמָאלְט אַיינִיגֶע בִּילְדֶער פוּנ'ם הַיינְטִיגֶען יוּדִישֶׁען לֶעבֶּען, וואוּ פוּן אֵיין זַייט, אִינ'ם הֲמוֹן־עָם, הֶערְשְׁט שְׁרֶעקְלִיכֶע נוֹיט און דַחְקוּת, פוּן דֶער אַנְדֶערֶער זַייט, אִין דִי הֶעכֶערֶע קְלַאסֶען, אִין דֶער רַייכֶער און אִינְטֶעלִיגֶענְטֶער,—נִידְרִיגֶע גְלַייכְגִילְטִיגְקֵייט צוּ אַלֶעם יוּדִישֶׁען, נִמְאָס'ע קְנֶעכְטְשַׁאפְט און בִּיטֶערֶע פֶערְצְוַוייפְלוּנְג. דֶערְמִיט ווִיל דֶער מְחַבֵּר אוּנְז זָאגֶען: זֶעהט, ווָאס פַאר אַ פָּנִים סֶע הָאט דִי יוּדִישֶׁע גֶעזֶעלְשַׁאפְט, און פַארְשְׁטֵעהט, אַז מֶע מוּז זוּכֶען אַ ווֶעג ווִי אַרוּם פוּן דֶער לַאגֶע זִיךְ אַרוֹיסְצוּרַאטֶעווֶען.

מֶע קָאן נִיט זָאגֶען, אַז דִי בִּילְדֶער זֶענֶען גֶענוּג קוּנְסְטְלִיךְ אָבְּ־גֶעמָאלְט, אַדְרַבָּא דִי פַארְבֶּען קוּמֶען אוֹיס אַבִּיסְל בְּלַאסְלִיךְ און דֶער ווָאס שְׁטוּיסְט זִיךְ נִיט אָן, ווָאס דֶער מְחַבֵּר ווִיל דֶערְמִיט זָאגֶען, דָאס הֵייסְט ווֶער סֶע אִיז אַלֵיין קֵיין צִיוֹנִיסְט נִיט, דֶער ווֶעט קוֹים דָאס אַרוֹיסְלֵייעֶנֶען פוּן דִי פָארְגֶעשְׁטֶעלְטֶע סְצֶענֶען. סֶע קָאן זַיין, אַז דְרִינֶען אִיז שׁוּלְדִיג דָאס ווָאס הֶערְצְל אַלֵיין אִיז שׁוֹין צוּפִיעל צִיוֹנִיסְט, אִיךְ

מֵיין: וָואס בַּיי אִיהם זֶענֶען אוֹיךְ שׁוֹין דִיזֶע אַלֶע זַאכֶען אַ לַאנְג גֶע־לֶעזְטֶע שַׁאֲלָה אוּנ עֶר מֵיינְט דֶערִיבֶּער, אַז סֶע אִיז גֶענוּג נָאר אַ קְלֵיי־נֶער רֶמֶז, אוּם בַּיים לֶעזֶער אַרוֹיסְצוּרוּפֶען דִי זֶעלְבֶּע פָארְשְׁטֶעלוּנְגֶען וִוי בַּיים מְחַבֵּר.

דַאנֶעגֶען אָבֶּער פִיהלְט זִיךְ אַיין אַנְדֶער חִסָרוֹן, וָואס שְׁטַאמְט שׁוֹין גֶעוִוים פוּן הֶערְצְלְ'ס נִיט־בֶּעקַאנְטְשַׁאפְט מִיט דֶער יוּדִישֶׁער נְשָׁמָה. אִין דֶער בֶּעגְרִינְדוּנְג פוּן זַיין צִיוֹנִיזְם פֶעהלְט דָאס בִּילְד פוּן אַיין אוּנְזֶערִיגֶען יוּדֶען, בַּיי וֶועלְכֶען עֶס פַארְקְלֶעמְט דָאס הַארְץ, צִיפְּט בַּיי דֶער נְשָׁמָה, וָוען עֶר זֶעהט, אַז דָאס טַייעֶרְסְטֶע פוּן יוּדִישֶׁע מִדוֹת, פוּן יוּדִישׁ גֶעפִיהל, גֵעהט טָאג־טֶעגְלִיךְ לְאִבּוּד, אַז יוּדִישֶׁע קִינְדֶער וֶוערֶען טָאג־טֶעגְלִיךְ אָבְּגֶערִיסֶען פוּן דֶער יוּדִישֶׁער אוּמָה, אַז אִינְ'ם יוּדֶענְטוּם בִּילְדֶעט זִיךְ אַ תְּהוֹם צְוִוישֶׁען פַארְשִׁידֶענֶע קְלַאסֶען, וָואס וֶוערְד פוּן טָאג צוּ טָאג טִיעפֶער אוּנ שְׁרֶעקְלִיכֶער, אַזוֹי אַז אָט בַּאלְד וֶועלֶען מִיר אוֹיפְהֶערֶען קֶענֶען פַארְשְׁטֵעהן אֵיינֶער דֶעם אַנְדֶערֶען. וָוען הֶערְצְל זָאל גֶעוֶועזֶען אִין זַיינֶע בִּילְדֶער נָאךְ אַרַיין פִיהרֶען אָט דֶעם יוּדִישֶׁען טִיפּ, וֶועלְכֶער אִיז צוּם גְלִיק נָאךְ אַ גַאנְץ אָפְטֶער צְוִוישֶׁען יוּדֶען, וֶועלְכֶער קוּקְט אוֹיף דֶעם גֶעשִׁיכְטֶען־גַאנְג פוּן אוּנְזֶער פָאלְק, מִיט אַזַא פַארְצוּקְט גֶעמִיט, אַזוֹי וִוי אַ קַאפִּיטַאן בְּעֵת עֶר זֶעהט זַיין שִׁיף זִינְקֶען אִין דִי טִיעפֶע אָבְּגְרוּנְדֶען פוּנְ'ם יַם — דַאמָאלְס עֶרְשְׁט וָואלְט דָאס בִּילְד פוּן הַיינְטִיגֶער יוּדִישֶׁער לַאגֶע גֶעוֶוען בִּשְׁלֵימוּת, אוּנ מִיר וָואלְטֶען קְלָאר פַארְשְׁטַאנֶען פוּן וַואנֶען סֶע הָאט זִיךְ גֶענוּמֶען דִי צִיוֹנִיסְטִישֶׁע בֶּעוֶועגוּנְג!

הערצל האט אבער א פּנים די שאלה גאר ניט אין זינען געהאט צו פארענפערען. ער האט געוואלט דער עיקר׳שט צושרייבען זיין געשיכטע ביז דעם פונקט, ווי אזוי וועט אויסזעהען די יודישע מדינה אונ מיט וואסערע מיטעל קאן מען זי גרינדען.

צוליב דעם צוועק ברענגט ער זיין פרידריכ׳ן מיט דעם אמעריקאנער פריהער קיין ארץ־ישראל אצינד בעת אלעס איז חרוב ונחרב, אונ נאכדעם אין צוואנציג יאהר ארום, בעת ארץ־ישראל שטעלט פון זיך פאר איין אויפגעבליהט לאנד, בעזעצט פון די יודישע עמיגראנטען. נאר לאמיר איך דערצעהלען די מעשה כסדר.

X.

איהר געדענקט דאך מסתמא דאס קארטל, וואס פרידריך האט געשריבען צו יענעם נ. א. באדי לויט דער מודעה פון די צייטונגען? קורץ דערויף בעקומט פרידריך א תשובה, אין וועלכער מע לאדט איהם איין צו קומען אין א גרויסען האטעל אין א געוויסער צייט. קומענדיג אהין צו דער צייט האט ער געטראפען איין אלטען אמעריקאנער פון א יאהר פינפציג. נאך א קורצען שמועס ערקלערט איהם דער אמעריקאנער, אז ער איז איינגענטליך א דייטשער עדעלמאן, אין דער יוגענד געוועזען איין אפיציער, נאר ניט קענענדיג אויף זיך פארטראגען די אויבערהערשאפט פון וועמען סע ניט איז, האט ער זיין שטעלע אוועקגעווארפען אונ זיך איבערגעשיפט קיין אמעריקא. דארט האט ער איבערגעמאכט זיין דייטשען נאמען קעניגסהאף אויף קינינגסקארט אונ איז געווארען א מיליאנער.

דערבּײ ערקלערט דער אַלטער פרידריכ'ן, אַז „ענערגיע איז אַלעס. וואָס מע וויל שטאַרק, דאָס דערלאַנגט מען אָהן שום ספק. ערשט אין אַמעריקא האָט ער אַרויסגעזעהען, וואָס פאַר פוילע שמאַ־טעס מיר אײראָפּעער זענען".

בעקומענדיג די מיליאָנען, האָט ער אָנגעהויבּען פיהלען, אַז ער איז עלענד ווי אַ שטײן, אונ האָט זיך ענטשלאָסען מאַכען אַ לעבּען. ער האָט געגלויבּט, אַז ער טוט די גרעסטע חכמה בּעת ער האָט חתונה געהאַט מיט אײן אָרים מײדל, די טאָכטער פון זײנעם אײן אַנגעשטעלטען. נאָר די צײט האָט איהם בּאַוויזען, אַז קײן חכמים איז ניט פאַרהאַנען. אין אָנהויב האָט דאָס יונגע ווײבּל איהם פאַרגעטערט אונ געטרײ געווען פאַר זײן גוט האַרץ אונ פאַר דעם גליק, וואָס ער האָט איהר געשענקט. בּיסלעכווײז אָבּער איז זי צו איהר גליקליכער לאַגע צוגעוואוינט געוואָרען אונ די יונגע יאָהרען האָבּען אָנגעהויבּען מאָהנען זײערס. אַ יונגער מאַן האָט זיך מסתּמא אויך בּאַלד געפונען אונ אין אַ שענעם פריהמאָרגען איז דער דײטשער עדעלמאַן געוואָהר געוואָרען, אַז סע שטעקען בּײ איהם אַ פּאָר אומגעלומפּערטע הערנער...

פון אַזאַ מיאוס'ער מעשׂה שטאַרק אויפגערײצט, האָט נאַטירליך דאָס ערשטע אָפּיציער־געפיהל אויסגעשטרעקט די האַנט צום רעוואָל־ווער. דאָס צווײטע אָבּער, אַמעריקאַנישע, האָט אײן אַנדער געדאַנק אַרויסגערופען: לאָזעי די פאַרבּרעכערין איהר וועג לויפען אונ אַלײן אַוועקוואַרפען ·די פאַלשע מענשליכע געזעלשאַפט, אַלעס איז ליגע,ד, קײן וואהר וואָרט ניט פאַרהאַנען. אַזוי איז קיניגסקאַרט

גֶעוָוארֶען אַ מֶענְשֶׁען־פַּיינְד אוּנ הָאט זִיךְ בֶּעשְׁלָאסֶען צוּ פַּארְקְלֵייבֶּען זִיךְ אוֹיף אַיין אִינְזֶעל הֶעט וַייט, אָבְּגֶעזוּנְדֶערְט פוּן אַלֶעם לֶעבֶּעדִינֶען.

נָאר אוּם נִיט צוּ פַּארְגֶעסֶען דָאס מֶענְשְׁלִיכֶע לָשׁוֹן הָאט עֶר גֶעזוּכְט אַ קָאמְפַּאנִיאָן, אוֹיךְ אַזַא מֶענְשֶׁען־פַּיינְד, וָואס דָאס לֶעבֶּען הָאט אִיהם אָבְּגֶענַארְט, אוּנ וָואס וִויל אוֹיךְ דֶערְפוּן אַנְטְלוֹיפֶען. נִיט לַאנְג גֶעטְרַאכְט הָאט פְרִידְרִיךְ זִיךְ עֶרְקְלֶערְט פַּאר דִיזֶען קָאמְפַּאנִיאָן אוּנ קִינִיגְסְקָארְט הָאט אִיהם מִיט שִׂמְחָה אוֹיפְגֶענוּמֶען.

קִינִיגְסְקָארְט לֵעגְט אִיהם פָאר גֶעלְד אוֹיף צוּ אָרְדְנֶען זַיינֶע גֶעשֶׁעפְטֶען, נָאר פְרִידְרִיךְ זָאגְט זִיךְ דֶערְפוּן אָב, וַוייל עֶר הָאט גָאר נִיט נֵייטִיג. בַּאלְד אָבֶּער דֶערְמָאנְט עֶר זִיךְ אִין דֶער אָרֶעמֶער פַאמִילִיֶע לִיטְוַואק אוּנ בֶּעט בַּיי קִינִיגְסְקָארְטֶען פַאר זֵיי. דֶער אַמֶערִיקַאנֶער אִיז זֶעלְבְּסְטְפֶערְשְׁטֶענְדְלִיךְ אַ וַתְּרָן אוּנ גִיט אִיהם גַאנְצֶע פִינְף טוֹיזֶענְט רַיינִישׁ, נָאר לַאכְט אִיהם אוֹיס, וָואס עֶר אִיז נָאךְ אַזוֹי נַארִישׁ אוּנ וִויל הֶעלְפֶען פְרֶעמְדֶע מֶענְשֶׁען. דֶער אַלְטֶער מֶענְשֶׁען־פַּיינְד דַאגֶעגֶען עֶרְקְלֶערְט עֶנְטְשִׁידֶען, אַז דִי מֶענְשֶׁען זֶענֶען נִיט וֶוערְט, מֶע זָאל אוֹיף זֵיי רַחֲמָנוּת הָאבֶּען, אַז פַאר גוּטֶס צָאהלֶען זֵיי אָב מִיט שְׁטֵיינֶער אוּנ אַזוֹי וַוייטֶער.

נָאכְדֶעם וִוי פְרִידְרִיךְ הָאט דֶער אָרֶעמֶער פַאמִילִיֶע לִיטְוַואק „אָבְּגֶעשְׁטֶעלְט" דָאס גֶעלְד אוּנ דֶערְבַּיי שְׁטַארְק הֲנָאָה גֶעהַאט, וָואס אִיהם אִיז גֶערָאטֶען זִיךְ אָבְּצוּטְרָאגֶען, אֵיידֶער דִי אָרֶעמֶע מֶענְשֶׁען הָאבֶּען זִיךְ אַרוּם גֶעזֶעהֶען, וָואס פַאר הַצְלָחָה עֶר הָאט זֵיי גֶעבְּרַאכְט,— הָאט עֶר זִיךְ שׁוֹין אִין גַאנְצֶען בֶּערוּהִיגְט אוּנ גֶערֶעכֶענְט זַיינֶע חֶשְׁבּוֹנוֹת

מִיטְ'ן לֶעבֶּען, אוּנ מִיט דֶער מֶענְשְׁהַייט אִין גַאנְצֶען גֶעעֶנְדִיגְט אוּנ אִיז מִיט זַיין אַמֶערִיקַאנֶער אָבְּגֶעפָאהרֶען אוֹיף זַיין שִׁיף צוּ דֶער אִינְזֶעל.

XI

פָאהרֶענְדִיג אַזוֹי אוֹיפְ'ן יַם, זֶענֶען זֵיי פַארְבַּיי גֶעפָאהרֶען דִי אִינְזֶעל קְרֶעטַא, נִיט וַוייט פוּן פַאלֶעסְטִינַא, רוּפְט זִיךְ קִינִיגְסְקָארְט אָבּ צוּ פְרִידְרִיכְ'ן:

„אֶפְשַׁר הָאט אִיהר חֵשֶׁק, דָאקְטָאר, זֶעהֶען אַייעֶר פַאטֶער־לַאנְד אַיידֶער מִיר וֶועלֶען זִיךְ גֶעזֶעגֶענֶען מִיט דֶער וֶועלְט?"

„מַיין פַאטֶער־לַאנְד?" פַארְווְאוּנְדֶערְט זִיךְ פְרִידְרִיךְ. „אִיהר ווִילְט זִיךְ אוּמְקֶעהרֶען קֵיין טְרִיעסְט?"

„חַס וְשָׁלוֹם!" שְׁרַייט קִינִיגְסְקָארְט. „אַייעֶר פַאטֶער־לַאנְד לִיגְט דָאךְ דָא נִיט וַוייט, פַּאלֶעסְטִינַא!"

„אַזוֹי דָאס מֵיינְט אִיהר? אִיהר הָאט אַ טָעוּת. מִיט פַּאלֶעסְטִינַא הָאבּ אִיךְ קֵיין שׁוּם מַגָע וּמַשָׂא נִיט. אִיךְ בִּין דָארְט נָאךְ קֵיינְמָאל נִיט גֶעוֶוען אוּנ סֶע אִינְטֶערֶעסִירְט מִיךְ גָאר נִיט. מַיינֶע עֶלְטֶערְן זֶענֶען שׁוֹין אַכְטְצֶעהנְהוּנְדֶערְט יָאהר פוּן דָארְט. וָואס זָשֶׁע הָאבּ אִיךְ דָארְט צוּ זוּכֶען? נָאר דִי אַנְטִיסֶעמִיטֶען קֶענֶען זָאגֶען, אַז פַּאלֶעסְטִינַא אִיז אוּנְזֶער פַאטֶער־לַאנְד..."

בַּיי דִיזֶע וֶוערְטֶער דֶערְמָאנְט זִיךְ פְרִידְרִיךְ אִינְ'ם קְלֵיינֶעם דָוִד לִיטְוַואק אוּנ אִיז מוֹסִיף: „אוֹיסֶער דִי אַנְטִיסֶעמִיטֶען הָאבּ אִיךְ עֶס נָאךְ גֶעהֶערְט פוּן אַ קְלֵיין יוּדִישׁ יוּנְגֶעל, אַז פַּאלֶעסְטִינַא אִיז אוּנְזֶער פַאטֶער־לַאנְד. אֶפְשַׁר ווִילְט אִיהר מִיךְ רֵייצֶען, הֶער קִינִיגְסְקָארְט?"

•זאָל מיך דער רוח צעמעטען אויב איך מיין אייך צו רייצען. אדרבא איך האָב עס גאַנץ ערנסט געמיינט. באמת פאַרשטעה איך אייך יודען גאָר ניט. ווען איך זאָל זיין אַ יוד וואָלט איך מיט אַזאַ זאַך גאָר שטאָלצירט און איהר שעמט זיך גאָר דערמיט. איז דען אַ חדוש; וואָס מע האָט אייך אומעדום פיינט — ניט אייך געוועהנליך מיין איך".

אין דעם דאָזיגען אינטערעסאַנטען שמועס האָט פרידריך געלעגענהייט געהאַט געוואָהר צו ווערען, ווי אַזוי סע קוקען אויף אונזער אַסימילירטען פאַטריאָטיזם אפילו די איידעלע קריסטען, וואָס מאַכען קיין אונטערשיד ניט צווישען יודען. קריסטען, מאַחמעדאַנער און פייער־בעטער. קיניגסקאָרט דערציילט איהם דערביי אַ מעשה פון זיין אָפיציער־צייט: אַ יודישער סאָלדאַט האָט תרעומות געהאַט אויף איהם, ווייל ער האָט פון איהם חוזק געמאַכט, אַז ער קאָן בעסער מיט וועקסלען האַנדלען אַלס אויף פערד רייטען. דער יוד האָט געוואָלט איהם ווייזען, אַז ער איז ניט קיין בעל־פחד און האָט געגעבען אַ שאַרפען שפּאָרען. עס איז איהם אָבער ניט געראָטען און ער האָט געבראָכען האַלז און נאַקען.

•איהר מיינט אַז אַ יוד האָט ניט קיין עהרענגעפיהל ?" בעמערקט פרידריך.

„ניין, ניט דאָס האָב איך געוואָלט זאָגען... איבריגענס ווען די יודען זאָלען האָבען ווירקליך איין עהרענגעפיהל וואָלטען זיי זיך ניט געלאָזט צופרידען מיט אַלע יענע בזיונות, וואָס זיי שטעהען אויס".

„וָואס זְשֶׁע זָאלֶען דִי יוּדֶען טוּן, הָער קִינִיגְסָקָארְט?"

„וָואס דָאס וַויים אִיךְ נִיט. נָאר עֶפּיס, אַזוֹי וִוי מַיין יוּדִישֶׁער סָאלְדַאט. אִיךְ הָאבּ דָאךְ פַאר אִיהם מֶעהר דֶרֶךְ־אֶרֶץ בֶּעקוּמֶען".

„דֶרֶךְ־אֶרֶץ פַאר דֶער צֶעבְּרָאכֶענֶער הַאנְט?"

„נֵיין, וַוייל עֶר הָאט מִיר גֶעווִיזֶען, אַז עֶר הָאט אַ רָצוֹן... אִיךְ זָאל זַיין אוֹיף אַייעֶר אָרְט וָואלְט אִיךְ עֶפּיס אָנְגֶעהוֹיבֶּען עֶפּיס מוּטִיגֶעס עֶפּיס גְרוֹיסֶעס, אַז אַפִּילוּ דִי שׂוֹנְאִים זָאל עֶס אוֹיפְ־רַייסֶען דִי מַיילֶער פַאר שְׁטוֹינֶען... וָואס מֶעהר אִיךְ טְרַאכְט דֶערְפוּן קוּם אִיךְ צוּם גֶעדַאנְק, אַז סֶע מוּז הַיינְטִיגֶע צַייטֶען שְׁטַארְק אִינְטֶערֶעסַאנְט זַיין צוּ זַיין אַ יוּד, טַאקִי דֶערְפַאר, וַוייל עֶר הָאט גֶעגֶען זִיךְ דִי גַאנְצֶע וֶועלְט".

זַיי הָאבֶּען עֶנְדְלִיךְ בֶּעשְׁלָאסֶען אַרַיין פָאהרֶען קֵיין פַּאלֶעסְטִינַא.

XII.

זַיי הָאבֶּען פַארְבְּרַאכְט עֶטְלִיכֶע טֶעג אִין׳ם אַלְטֶען יוּדִישֶׁען לַאנְד.

דֶער אַיינְדְרוּק אִין יָפוֹ אִיז גֶעוֶועזֶען זֶעהר נִיט אַנְגֶענֶעהם. דִי דָאזִיגֶע שְׁטָאדְט לִיגְט אַפִּילוּ זֶעהר אוֹיף אַ שֵׁיין אָרְט, בַּיים בְּלוֹיֶען יַם, זִי אִיז אָבֶּער אַזוֹי פַארְנַאכְלֶעסִיגְט אוּנ חָרוּב, אַז סֶע פַארְחַאפְּט בַּיים הַארְצֶען דָאס צוּ זֶעהן. שְׁמוּץ, אוּמְרֵיינְקַייט, אָרֶעמְקַייט אוּנ דַחְקוּת הָאבֶּען זִיךְ דָארְט אַיינְגֶעוָוארְצֶעלְט טִיעף. דָאס פּוֹילֵקַייט הָאט זִיךְ דָארְט אַ שְׁטֶענְדִיגֶע נֶעסְט גֶעמַאכְט.

„אוֹיבּ דָאס אִיז אוּנְזֶער לַאנְד אִיז עֶס פּוּנְקט אַזוֹי אַרָאבְּגֶעקוּמֶען

אַזוֹי ווי אוּנזער פָאלְק". הָאט זיךְ פְרִידְרִיךְ ניט אַיינגעהאַלְטֶען אוֹיסְ־
צוּזָאגֶען. אַ מֶעלאַנְכָאלִישֶׁעס גֶעפִיהל הָאט אִיהם בֶּעהֶערְשְׁט.

קִינִיגְסְקָארְט איז נאַטִירְלִיךְ אוֹיךְ שְׁטַארְק בֵּייז אוֹיף דֶעם אָבְּ־
גֶעלָאזְנְקֵייט אִין דֶעם לַאנְד פוּן דִי אַלְטֶע קְדוֹשִׁים. נָאר זַיין גֶעזוּנְזֶער
מֶענְשֶׁען־פַארְשְׁטַאנְד זֶעהט בַּאלְד אַיין, אַז סֶע לָאזְט זיךְ דָא פִיעל
מַאכֶען, דָאס לַאנְד קָאן נָאךְ ווִידָער אוֹיפְבְּלִיהָען. "וואַסֶער אוּנ שָׁאטֶענְס
(פוּן בּוֹימֶער) מוּז אַהֶער גֶעבְּרַאכְט ווֶערֶען, דַאן הָאט דָאס לַאנְד נָאךְ
אַיין עָתִיד, ווֶער ווֵייסְט ווִי גְרוֹיס!"

"ווָער אָבֶּער זָאל אַהֶער בְּרֶענְגֶען וואַסֶער אוּנ שָׁאטֶענְס?"

"דִי יוּדֶען!" עֶנְטְפֶערְט קוּרְץ אוּנ עֶנְטְשְׁלָאסֶען דֶער אַלְטֶער
אַמֶערִיקַאנֶער.

קַיין יְרוּשָׁלַיִם זֶענֶען זֵיי אָנְגֶעקוּמֶען בַּיי נַאכְט. ס'אִיז גֶעווֶען אַ
וואוּנְדֶערְשֵׁענֶע לְבָנָה; וואָס נָאר אִין אֶרֶץ־יִשְׂרָאֵל קָאן אַזֶעלְכֶע זַיין.
אִינְטֶער דֶער שְׁטָאדְט זֶענֶען זֵיי אָבְּגֶעשְׁטִיגֶען פוּן דֶעם ווָאגֶען אוּנ
זֶענֶען גֶעגַאנְגֶען אַבִּיסְל צוּ פִיס. עֶפִּיס אַ מְשׁוּנָה גֶעפִיהל הָאט זיךְ בַּיי
זֵיי דֶערְווֶעקְט אִין דִי הֶערְצֶער. דֶער אַלְטֶער קְרִיכְט בְּרוּמְט: "דָא אִיז
אוּנְזֶער הֶער אַרוּמְגֶעגַאנְגֶען". "אַךְ ווִי שֵׁען אוּנ פְרֶעכְטִיג דָא אִיז!"
"אָבֶּער אַייךְ, הֶער דָאקְטָאר, מוּז דָאךְ דָאס אַלֶעס אוֹיךְ עֶפִּיס זָאגֶען?
דִי אַלְטֶע מוֹיֶערֶען, דָאס טָאל"...

"יְרוּשָׁלַיִם!" מוּרְמֶעלְט פְרִידְרִיךְ כִּמְעַט צוּ זיךְ אַלֵיין. עֶר קָאן זיךְ
גָאר אַלֵיין נִיט עֶרְקְלֶערֶען פַאר וואָס דֶער אָנְבְּלִיק פוּן דִיזֶער אוּנְבֶּע־
קַאנְטֶער שְׁטָאדְט הָאט אִיהם אַזוֹי פַארְחַאפְּט בַּיים הַארְצֶען. אֶפְשַׁר

זִכְרוֹנוֹת פוּן דִי .קִינְדֶער־יָאהְרֶען ? אֶפְשַׁר פְּסוּקִים פוּנ׳ם פָּאטֶער׳ס דַאווְנֶען אוּנ לֶערְנֶען ? עֶר דֶערְמַאנְט זִיךְ דִי שְׁטִילֶע קְדוּשָׁה פוּן דִי פֶּסַח־נֶעכְט בַּיים טַאטֶענְ׳ס סֵדֶר אוּנ אַזוֹי וִוי פוּנְ׳ם שְׁלָאף קְלִינְגֶען אִיהם אִין דִי אוֹיעֶרֶען דִי עֶטְלִיכֶע לְשׁוֹן־קוֹדֶשׁ־וֶוערְטֶער: לְשָׁנָה הַבָּאָה בִּירוּשָׁלַיִם!...

אוּנ עֶר זֶעהט זִיךְ פְּלוּצִים אַלְס אַ .קְלֵיין .קִינְד גֶעהֶענְדִיג מִיטְ׳ן פָּאטֶער אִין שׁוּהל אַרֵיין. אַךְ, דִי אֱמוּנָה אִיז גֶעשְׁטָארְבֶּען אִינְאַיינֶעם מִיט דֶער יוּגֶענְד, אִינְאַיינֶעם מִיט דֶעם לִיבֶּען פָּאטֶער — אוּנ פַאר אִיהם שְׁטֵעהֶען דִי מוֹיעֶרֶען פוּן יְרוּשָׁלַיִם וִוי אִין אַ פַארְצַייטִיגֶע מַעֲשֶׂה בֶּעלוֹיכְטֶען פוּנְ׳ם גְלַאנְץ פוּן דֶער שֵׁיינֶער לְבָנָה. אִין דִי אוֹיגֶען יַאווֶעט זִיךְ אַ וַוארֶעמֶע טְרֶער. דָאס גֶעפִיהל אִיז אִיהם גוֹבֵר אוּנ׳ טְרֶערֶען גִיסֶען זִיךְ אִיבֶּער דִי צֶעבְּרֶענְטֶע בַּאקֶען. .קִינִיגְסְקָארְט חַאפְּט אִיהם אוּנְטֶער דִי אָרֶעם אוּנ דֶער .קְרִיסְט מִיטְ׳ן יוּדֶען גֶעהֶען אִין דֶער שֵׁיינֶער לְבָנָה־נַאכְט אִיבֶּער דִי גַאסֶען פוּן דֶער אַמָאלִיגֶער יוּדִישֶׁער רֶעזִידֶענְץ...

XIII,

אַסַךְ וֶועניגֶער הָאט זֵיי יְרוּשָׁלַיִם גֶעפֶעלֶען בַּיי טָאג. דָאס אוּמְ־רֵיינִקַייט אוּנ דֶער גֶעפִּילְדֶער אִין דִי עֶנְגֶע דוּשְׁנֶע גַאסֶען מַאכְט אוֹיף זֵיי אַ שְׁטֶערְצְלִיכֶען אַיינְדְרוּק. דִי מֶענְשֶׁען, כִּמְעַט דוּרְכאוֹיס שְׁמוּצִיג, בֶּעטְלֶער, הוּנְגֶערִיגֶער אוּנ קְרַאנְקֶע — טִיעפֶער הָאט שׁוֹין דִי אַמָאלִיגֶע קֶענִיגְסְשְׁטָאדְט נִיט גֶעקָאנְט זִינְקֶען.

זֵיי הָאבֶּען בַּאטְרַאכְט דִי מֶערְקְוִוירְדִיגְקֵייטֶען פוּן דֶער שְׁטָאדְט. זֵיי קוּמֶען אוֹיךְ אִינְ׳ם טְרוֹיעֶרִיגֶען גֶעסְל פוּנְ׳ם כּוֹתֶל מַעֲרָבִי. דֶער אָנְבְּלִיק פוּן דִי פַּרְנָסָה־קַבְּצָנִים מַאכְט אוֹיף זֵיי אַ שְׁווֶערֶען אַיינְדְרוּק.

„אִיהר זֶעהט, הֶער קֶינִיגְסְקָארְט, מִיר זֶענֶען וִוירְקְלִיךְ אוֹיף טוֹיט גֶעשְׁטָארְבֶּען. פוּן דֶער יוּדִישֶׁער מְלוּכָה אִיז נִיט מֶעהר גֶעבְּלִיבֶּען וִוי אַ שְׁטִיקְל וַואנְט פוּן בֵּית־הַמִקְדָשׁ. אוּנ וִויפִיעל אִיךְ זָאל מִיךְ נִיט אָנְשְׁטְרֶענְגֶען — פַאר דֶעם בִּיסְל נַאצִיאָנַאל־שְׁטֵיינֶער פִיהל אִיךְ גָאר נִיט״.

דִי דָאזִיגֶע וֶוערְטֶער הָאט עֶר אַזוֹי הוֹיךְ גֶעזָאגְט, אַז סֶע הָאט זַיי דֶערְהֶערְט אַ הֶער אִין אֵייְרָאפֵּייאִישֶׁער קְלֵיידוּנְג. וָועלְכֶער הָאט זִיךְ גֶעוֶוענְדֶעט צוּ פְרִידְרִיכְ'ן׃

„פוּן אַייֶערֶע רֵעד זֶעה אִיךְ, אַז אִיהר זֶענְט אַ יוּד. לָאזְט זְשֶׁע מִיךְ אַייךְ אוֹיפְקְלֶערֶען אַייֶער טָעוּת. פוּן דֶעם יוּדִישֶׁען פָאלְק אִיז מֶעהר גֶעבְּלִיבֶּען וִוי דָאס בִּיסְל שְׁטֵיינֶער. אִיהר דַארְפְט דָאס פָאלְק נִיט בֶּעטְרַאכְטֶען נָאר לוֹיט דִי בֶּעטְלֶער אָדֶער לוֹיט זַיינֶע רַייכֶע״.

דֶער הֶער עֶרְקְלֶערְט אִיהם וַוייטֶער, אַז אִין רוּסְלַאנְד גֶעפִינֶען זִיךְ נָאךְ יוּדֶען, וָואס הָאבֶּען אַ לֶעבֶּעדִיג יוּדִישׁ גֶעפִיהל, אַ לִיבֶּע צוּם עָבַר אוּנ אַ הָאפְנוּנְג אוֹיפְ'ן עָתִיד. אַז דָארְט זֶענֶע; נָאךְ דִי בֶּ׳סְטֶע אוּנ גֶעבִּילְדֶעטְסְטֶע יוּדֶען גֶעטְרַיי גֶעבְּלִיבֶּען דֶעם יוּדֶענְטְהוּם אוּנ הָאפֶּען נָאךְ דָאס וִוידֶער אוֹיפְלֶעבֶּען פוּן אוּנְזֶער אוּמָה צוּ דֶערְגְרֵייכֶען.

דֶער רוּסִישֶׁער יוּד הָאט גֶערֶעדְט מִיט הִיץ. אוּנ אַלְס זַיי זֶענֶען זִיךְ וִוידֶער צוּנוֹיף־גֶעקוּמֶען בַּיינַאכְט אִינְ'ם הָאטֶעל, הָאט עֶר זַיי דֶערְצֵייהלְט פוּן דִי נַייֶע יוּדִישֶׁע קָאלָאנִיעֶן אוּנ פוּן דִי נַייֶע יוּדִישֶׁע הָאפְנוּנְגֶען. עֶר הָאט זִיךְ זַיי פָארְגֶעשְׁטֶעלְט מִיט זַיין נָאמֶען: דָאקְטָאר אַייכֶענְשְׁטַאם, אַיין אוֹיגֶען־דָאקְטָאר פוּן רוּסְלַאנְד מִיט זַיין טָאכְטֶער דָאקְטָאר סַאשַׁא.

נְסִיעָה אִיבֶּער מַאכֶען · צוּגֶערֶעדְט זַיי הָאט אֵייכֶענְשְׁטַאם · די יוּדִישֶׁע קָאלָאנִיעֶן, וֶועלְכֶע זֶענֶען אוּנְזֶערֶע בֵּייזֶענְדֶע שְׁטַארְק גֶע־פֶּעלֶען. ס'אִיז זַיי גֶעפֶּעלֶען דִי אַרְבֵּייטְסְפֶּעהִיגְקֵייט פוּן דִי יוּדִישֶׁע קָאלָאנִיסְטֶען אוּנ נָאכְמֶעהר דֶער פְרַייעֶר מוּט פוּנְ'ם יוּנְגֶען דוֹר. קִינִיגְסְ־קָארְט הָאט פַּאר עֶנְטְצִיקֶען אַזֶש אוֹיסְגֶעשְׁרִיגֶען: „דִי יוּנְגֶען בֵּייטֶען דָאךְ ווִי דִי שֵׁדִים!"

פְרִידְרִיךְ אָבֶער אִיז גֶעבְּלִיבֶּען נִיט בֶּערִיהְרְט פוּן דֶעם נַייֶעם גֶע־זוּנְטֶען לֶעבֶּען אוּנ אִיז כִּמְעַט צוּפְרִידֶען גֶעוֶוען שׁוֹין צוּרִיקְצוּקוּמֶען אוֹיף זַייעֶר שִׁיף וֶועלְכֶעס דַארְף זַיי פִיהְרֶען אוֹיף דִי וַוייטֶע אִינְזֶעל.

אוֹיפְ'ן שִׁיף, זֶענֶען זַיי גֶעקוּמֶען צוּרִיק דֶעם 31 דֶעצֶעמְבֶּר 1902. אִין מִיטֶען דֶער נַאכְט רוּפְט קִינִיגְסְקָארְט פְרִידְרִיכְען אוֹיף דֶער שִׁיפְס־דֶעקֶע, צוּ בֶּעגֶעגְנֶען דָאס נַייֶע יָאהר. פְרִידְרִיךְ אִיז אַפִּילוּ נִיט אוֹיפְ־גֶעלֵייגְט, נָאר עֶר וִויל זַיין פְרַיינְד צוּלִיב טוּן אוּנ פַארְבְּרֶענְגְט מִיט אִיהם צוּזַאמֶען בַּיים טִישׁ אוּנ וַויין.

אִינְ'ם שְׁ ווָעס צֶעהִיצְט זִיךְ קִינִיגְסְקָארְט אוּנ זִידֶעלְט דִי הַיינְ־טִיגֶע אֵייךָאפֵּייאִישֶׁע גֶעזֶעלְשַׁאפְט, אַזוֹי ווִי זַיין מִנְהָג, עֶר מַאכְט צוּנִישְׁט די גַאנְצֶע קוּלְטוּר מִיט דִי טֶעלֶעגְרַאפֶען אוּנ טֶעלֶעפָאנֶען כָּל זְמַן דִי חֶבְרָה לֶעבְּט נִיט אַזוֹי ווִי זִי דַארְף לֶעבֶּען. ווָאלְטֶען נָאר דִי מֶענְשֶׁען גֶעוָואלְט, ווָאלְטֶען זַיי גַאנְץ גִיךְ גֶעקָאנְט זִיךְ פַארְשַׁאפֶען אַ נַייעֶ פָארְם פוּן לֶעבֶּען, פוּן גְלִיק אוּנ בְּרָכָה. מִיט הַיינְטִיגֶע קֶענְטְנִיסֶען אוּנ אִידֶעעֶן פוּנְ'ם יָאהר 1902 קָאן מֶען עֶס מַאכֶען אִין עֶטְלִיכֶע יָאהר.

„אוּנ ווַייסְט אִיהר, מֶענְשׁ, ווֶער סֶע קָאן זַיין דֶער ווֶעג־ווַייזֶער צוּם

נייעֶן לעבּען?״ עֶנְדִיגְט דֶער פַארְבִּרָענְטָער מֶענְשֶׁען־פֵיינְד מִיט הִתְלַהֲבוּת, „אִיהר! אִיהר יוּדֶען! גֶערַאדֶע וַוייל סֶע גֵעהט אַייךְ שְׁלֶעכְט. אִיהר הָאט שׁוֹין נִיט וָואס אָנְצוּוָוערֶען, קֶענְט אִיהר מַאכֶען דָאס פְּרָאבֶּע־לַאנְד פַאר דֶער גַאנְצֶער מֶענְשֶׁענְהַייט. דָארְט אַקֶעגֶען, וואוּ מִיר זֶענֶען עֶרְשְׁט גֶעוֶועזֶען קֶענְט אִיהר אוֹיף דֶער אַלְטֶער עֶרְד פוּן אַייעֶרֶע אָבוֹת בֶּעשַׁאפֶען אַ נַיי לַאנְד מִיט נַייעֶם לֶעבֶּען. אַלְטְנַיילַאנְד!״

פְרִידְרִיךְ אָבֶּער אִיז שׁוֹין גֶעוֶוען פַארְמִישְׁט פוּנ'ם וַויין אוּנ דִי לֶעצְטֶע וֶוערְטֶער הָאט עֶר שׁוֹין גֶעהֶערְט כִּמְעַט וִוי דוּרְכְ'ן שְׁלָאף.

XV.

אִין צְוָואנְצִיג יָאהר אַרוּם פַארְגֶלִיסְט זִיךְ אוּנְזֶערֶע נְזִירִים פוּן דֶער אִינְזֶעל זִיךְ אַ בִּיסֶל דוּרְךְ־פָאהרֶען צוּרִיק קַיין אֵייְרָאפָּא אוּנ „חַאפֶּען״ אַ קוּק אוֹיף דֶער אוּמְגְלִיקְלִיכֶער מֶענְשְׁהַייט, וָואס אוּנ וִוי אַזוֹי זִי מַאכְט.

דָא קוּמְט עֶרְשְׁט דֶער מְחַבֵּר צוּ דֶעם עִיקָר תַּכְלִית פוּן זַיין חִבּוּר, דָא עֶרְשְׁט אִיז דָער רֶעכְטֶער מְכוּוָן פוּן דֶעם סֵפֶר, אִיבֶּער וָועלְכֶען מִיר רֶעדֶען.

אוּנְזֶערֶע לַייט מוּזֶען צוּרִיק־פָאהרֶענְדִיג אַזוֹי וִוי אַהִין־פָאהרֶענְדִיג פַארְבַּייגֶעהן פַאלֶעסְטִינַא, נָאר דָא שְׁטֶעלְט זִיךְ זֵייעֶרֶע אוֹיגֶען פָאר אַ גַאנְץ נַיי בִּילְד פוּן לֶעבֶּען אוּנ רִיהרִיגְקֵייט אוֹיפְ'ן אָרְט פוּן דֶעם פְרִיהֶערֶען פוֹילֶען, פַארְשְׁלָאפֶענֶעם. זֵיי וֶוערֶען גֶעוָואהר, אַז אִין דִי צְוָואנְצִיג יָאהר אִיז דִי מֶענְשְׁהַייט נִיט גֶעבְּלִיבֶּען שְׁטֵעהן אוֹיף אֵיין אָרְט.

אונטערדערצייט איז אָבגעטאָן געוואָרען אַזאַ זאַך, וואס דעם גלייכען פון דעם געפינט מען ניט אין דער גאַנצער היסטאָריע: דאס יודישע פאָלק האט זיך אומגעקעהרט אין זיין אַ מאָליגער היים און דאָרט אַ נייע געזעלשאַפט מיט נייע פאָרמען, אַ נייע קולטור פון לאַנד און אונטערנעהמונג אויפגעבויעט — מיט איין וואָרט, זיין אַלטנייעלאַנד געשאַפען.

ווי אַזוי זעהט אויס אַלטנייעלאַנד אונטער די יודען? ווי אַזוי פיהרט מען זיך דאָרט אויף? מיט וועלכע מיטעל האט מען דאס אַלעס צו שטאַנדע געבראַכט? דאס זענען אַלץ פראַגען, וואס מוזען יעדען אינטערעסירען און דער ספור-המעשה גיט דערויף גאַנץ קלאָרע תשובות.

דאס ערשטע וואס ס'האט זיך זיי געוואָרפען אין אויג איז געווען, וואס אינ'ם רויטען ים (ים סוף) האבען זיי די גאַנצע צייט נאר בעגעגענט סחורה־שיפען און קיין איינציגע ניט פון פאַסאַזשירען. צוריק מיט צוואַנציג יאָהר איז דאָ געווען אַ גרויסע בעוועגונג פון פאַ־סאַזשיר־טראַנספּאָרט קיין אָסט־אינדיע און כינאַ (קיטאַ).

ערשט בעת זיי זענען אָבגעשטיגען אין פּאָרט־סאַיד זענען זיי געוואָהר געוואָרען, אַז די וועלט האט זיך אין דער צייט אַ שטאַרקען רוק געטאָן; דורך דעם נייעם יודישען ישוב אין פּאַלעסטינאַ, האט זיך געעפענט אַ נייער וועג צום ווייטען מזרח: איבער ארץ־ישראל.

אונזערע ווילדע אינזעל־וואוינער האבען אויפגעשטעלט מ'יל און אויערען אויף דער איבעררַאשענדער ידיעה. דאס וויסטע פּאַלעסטינאַ,

וָואס זַיי הָאבֶּען גֶעזָעהן פַאר צְוָואנְצִיג יָאהרֶען, אִיז לוֹיט דֶער מֶעלְ־
דוּנְג, אַצִינְד אַ שֵׁיין אוֹיפְגֶעבְּלִיהט לַאנְד מִיט פָּארְטֶען אוּנ אַייזֶענְ־
בַּאהנֶען אוּנ פַארְנֶעמְט אִין דֶער הַאנְדֶעלְס־וֶועלְט אַ זֶעהר וִויכְטִיגֶע
פְּלַאץ אַלְץ פַארְמִיטְלֶערִין צְוִוישֶׁען אֵייראָפַּא אוּנ אַזְיֶע. פְרִידְרִיךְ מִיט
קִינְגְסְקָארְטֶען הָאבֶּען בֶּעשְׁלָאסֶען אָבְּצוּטְרֶעטֶען אִין דֶעם עֶרְשְׁטֶען
יוּדִישֶׁען פָּארְט, אוּם דָאס אַלְטֶע־נַייֶע לַאנְד צוּ בֶּעטְרַאכְטֶען.

שׁוֹין פוּן דֶער וַוייטֶענְס צוּגֶעהֶענְדִיג צוּם פָּארְט חַייפָה, הָאבֶּען
אוּנְזֶערֶע לַייט גֶעמוּזְט שְׁטוֹינֶען דֶערְזֶעהֶענְדִיג דִי פַארֶענְדֶערוּנְג׳ וָואס
אִיז דָא זַייט יֶענֶער צַייט אַיינְגֶעטְרֶעטֶען.

„דָא אִיז עֶפּיס אַ נֵס גֶעשֶׁעהן" הָאט פְרִידְרִיךְ אוֹיסְגֶעשְׁרִיגֶען
בֶּעטְרַאכְטֶענְדִיג דוּרְךְ אַ שְׁפַּאקְטִיוו דֶעם יוּדִישֶׁען פָּארְט: אוֹיפְ׳ן רֶעיד
צְוִוישֶׁען עַכּוֹ אוּנ דֶעם כַּרְמֶל אַנְקֶערֶען רִיעזִיגֶע שִׁיפֶען, אַזֶעלְכֶע וִוי מֶע
פְלֶעגְט שׁוֹין בּוֹיעֶן אִינְ׳ם סוֹף פוּנְ׳ם נַיינְצֶעהנְטֶען יָאהר־הוּנְדֶערְט. אוֹיפְ׳ן
בְּרֶעג אָבֶּער פוּנְ׳ם יָם אִיז גֶעוֶועזֶען צוּ זֶעהן אַ פְּרַאכְטְפָאלֶע קַארְמִינֶע.
טוֹיזֶענְטֶער שֵׁיינֶע וַוייסֶע פַּאלַאצֶען לַייכְטֶען אַרוֹיס פוּנְ׳ם גְרִינֶעם גְרָאז
אַרוּם. פוּן עַכּוֹ בִּיז צוּם כַּרְמֶל שֵׁיינְט אַ גְרוֹיסֶער גָארְטֶען צוּ זַיין, אוּנ
דֶער בַּארְג אַלֵיין אִיז אוֹיךְ אַזוֹי וִוי גֶעקְרֵיינְט דוּרְךְ שֵׁיינֶע פְלַאנְצוּנְגֶען.

וַוייל זַיי זֶענֶען אָנְגֶעקוּמֶען פוּן דָרוֹם־זַייט, הָאט זַיי דֶער בַּארְג
פְרִיהֶער פַארְשְׁטֶעלְט דֶעם פָּארְט אוּנ דִי שְׁטָאדְט חַייפָה. אַז זַיי הָאבֶּען
אָבֶּער זִיךְ צוּגֶערִיקְט נֶעהנְטֶער, הָאט זִיךְ אוֹיךְ דִי דָאזִיגֶע פַאר זַיי גֶעעֶפֶענְט
אוּנ דָא אִיז קִינְגְסְקָארְט שׁוֹין אִין גַאנְצֶען אַרוֹיס פוּן דִי כֵּלִים. אַ הֶערְ־
לִיכֶע שְׁטָאדְט אִיז עֶס גֶעוֶועזֶען לִיגֶענְדִיג בַּיים טִיעף־בְּלָאהֶען יָם. גְרוֹיסְ־

אַרטינֶע גֶעבֵּיידֶע און גוט אֵיינְגֶערִיכְטֶעטֶע שְׁטֵיינֶערְנֶע מָאלֶען, וָועלְכֶע הָאבֶּען פַּאלְר גֶעגֶעבֶּען צוּ דֶערְקֶענֶען, אַז דָא לִיגְט אֵיינֶע פוּן דִי בֶּעסְ־טֶע און זִיכֶערְסְטֶע פָּארְטֶען אִינְ׳ם מִיטֶעל־לֶענְדִישֶׁען יַם. שִׁיפֶען פוּן אַלֶערְלֵיי גְרוֹיסֶען, פוּן אַלֶערְלֵיי סָארְטֶען, פוּן אַלֶערְלֵיי פֶעלְקֶער הַאלְטֶען זִיךְ אוֹיף אִין דֶעם דָאזִינֶען פַארְבָּארְגֶענֶעם און גֶעשִׁיצְטֶען אָרְט.

קִינְגְסְקָארְט און פְרִידְרִיךְ זֶענֶען גֶעוֶוען צֶעמִישְׁט. אוֹיף זַייעֶר לַאנְד־ און יַם־ קַארְטֶע פוּן פַאר צְוָואנְצִיג יָאהרֶען הָאט זִיךְ פוּן דֶעם אַלֶעמֶען גָאר נִיט גֶעפוּנֶען.

XVI.

אַרוֹיפְגֶעהֶענְדִיג אוֹיף דִי שֵׁיין־גֶעפְלַאסְטֶערְטֶע טְרֶעפּ פוּנְ׳ם בְּרֶעג צוּ דֶער שְׁטָאדְט, הָאבֶּען אוּנְזֶערֶע פְרֶעמְדֶע בֶּעמֶערְקְט וִוי אֵיינֶער אַ עֶלֶעגַאנְטֶער הֶער, וֶועלְכֶער אִיז זַיי גֶעגַאנְגֶען דִי טְרֶעפּ אַרָאב אַקֶעגֶען, הָאט זִיךְ פְּלוּצִים אָבְּגֶעשְׁטֶעלְט און גֶענוּמֶען זִיךְ שְׁטַארְק אַיינְקוּקֶען אִין פְרִידְרִיכְ׳ס פָּנִים, קִינְגְסְקָארְט אִיז דֶערְפוּן שְׁטַארְק בֵּייז גֶעוָוארֶען און בְּרוּמְט אוּנְטֶער דֶער נָאז: „וָואס וִויל דֶער דָאזִיגֶער נֶפֶשׁ? עֶר הָאט נָאךְ קֵיינְמָאל נִיט גֶעזֶעהן קֵיין צִיוִוילִיזִירְטֶען מֶענְשֶׁען?”

פְרִידְרִיךְ עֶנְטְפֶערְט לַאכֶענְדִיג: „דָאס קָאן מֶען נִיט זָאגֶען. דִי לֵייט זֶעהֶען דָא אוֹיס צִיוִוילִיזִירְטֶער פוּן אוּנְז. גִיכֶער קָאן זַיין, אַז מִיר זֶעהֶען בַּיי אִיהם צוּ פַארֶעלְטֶערְט אוֹיס. קוּקְט נָאר אַרוֹיף! וָואסֶער אַ רִיהְרִיוְוּ־דִיגְקֵייט אִין דִי גַאסֶען, אַזוֹי וִוי אִין אַ גְרוֹיסֶער וֶועלְט־שְׁטָאדְט. דִי מַאסֶען שֵׁיין גֶעקְלֵיידֶעטֶע מֶענְשֶׁען. אִיךְ מֵיין, אַז אוּנְזֶערֶע מַלְבּוּשִׁים זֶענֶען אַ בִּיסְל אוֹיס מָאדֶע”.

דְער אוּנְבֶּעקאַנְטֶער דֶערְוַייל, הָאט זֵיי פוּנ'ם אוֹיג נִיט אַרוֹיכ־גֶעלָאזְט. עֶר אִיז זֵיי נָאכְגֶעגַאנְגֶען פִּיסְטְרִיט אוּנ זִיךְ גֶעפְּלַייסְט אַיינ־צוּהֶערֶען אִין וָואסֶער אַ לָשׁוֹן זֵיי רֶעדֶען. אָט אִיז עֶר שׁוֹין גֶעבֶּען זַיי אוּנ מִיט אַיינְמָאל נִיט עָר זִיךְ אַ דְרֵעה אוּנ בְּלַייבְּט שְׁטֵעהן פַאר דִי פְרָעמְדֶ־ן.

„הֶער וַ״ בַּייזָ־ט זִיךְ קִינְגְסְקָארְט, „וָואס וִוילְט אִיהר אַייגֶענְטְלִיךְ פוּן אוּנְז?״

דֶער הֶער עֶנְטְפֶערְט קַיין וָוארְט. עֶר וָוענְדְט זִיךְ צוּ פְרִידְרִיכְ'ן אוּנ פְרֶעגְט אִיהם מִיט אַ צִיטֶערְדִיגֶער שְׁטִימֶע: „זֶענְט אִיהר עֶס דָאקְטָאר פְרִידְרִיךְ לֶעווֶענְבֶּערְג?״

נִיט קַיין סַךְ צוּ בְּרוּמֶען — דָאס אִיז גֶעוֶוען דֶער הֶער דָוִד לִיטְוַואק דֶער אַמָאלִיגֶער אָרֶעמֶער יוּנְגֶל פוּנ'ם הוֹיזִירֶער, וֶועלְכֶער הָאט פְרִידְרִיכְ'ן גֶעבֶּעטֶען אַ נְדָבָה אוּנ וֶועלְכֶער אִיז דוּרְךְ פְרִידְרִיכְ'ס צְדָקָה גֶערֶע־טֶעט גֶעוָוארֶען פוּן הוּנְגֶער אוּנ נוֹיט. דָוִד הָאט זִיךְ אוֹיסְגֶעאַרְבֵּייט פַאר אַ גַאנְץ טִיכְטִיגֶען מֶענְשֶׁען. עֶר מִיט זַיין פַאמִילִיֶע הָאבֶּען מִיטְגֶע־אַרְבֵּייט בַּיים אוֹיפְלֶעבֶּען פוּנ'ם יוּדִישֶׁען לַאנְד אוּנ אוֹיךְ אַצִינְד אִיז עֶר אַיינֶער פוּן דִי רֶעדֶעלְפִיהְרֶער אִין אֶרֶץ־יִשְׂרָאֵל.

סֶע אִיז פוּן זִיךְ צוּ פַארְשְׁטֵעהן, אַז דָוִד לִיטְוַואק אִיז מָלֵא שִׂמְחָה וִוידֶער צוּ זֶעהן זַיין מַלְאָךְ פוּן דִי יוּנְגֶע יָאהרֶען, וֶועלְכֶען עֶר הָאט גֶע־הַאלְטֶען שׁוֹין לַאנְג טוֹיט. עֶר הָאט שׁוֹין זַיין נְסִיעָה אַוֶועק גֶעשְׁטֶעלְט אָן אַ זַייט אוּנ זִיךְ אָבְּגֶעגֶעבֶּען נָאר מִיט זַיינֶע טַייעֶרֶע גֶעסְט מִיט פְרִידְרִיכְ'ן

אונ־קִינְדְסְקָארְטֶען, וָועלְכָען עֶר הָאט בַּאלְד פַאר אַ פְרַייְנְד אוֹיפְגֶענוּמֶען, וַוייל עֶר אִיז פְרִידְרִיכְ'ס פְרַייְנְד גֶעוָועזֶען.

דִי צְוַויי פְרֶעמְדֶע הָאבֶּען זִיךְ נָאךְ נִיט אוֹיסְגֶעפְּעַט אוּמְקוּקֶען, זֶענֶען זַיי שׁוֹין גֶעוֶועזֶען פוּן דָוִד לִיטְוַואק גֶעפִיהְרְט אוֹיף דֶער בְּרֵייטֶער גַאס אוּנ עֶרְשְׁט דָא הָאט זִיךְ פַאר זַיי גֶעעֶפֶענְט אַ בִּילְד פוּן אַ וואוּנְדֶער שֵׁענֶער שְׁטָאדְט אוּנ לֶעבֶּעדִיג־רַאשֶׁענְדִיגֶער בֶּעוֶועגוּנְג.

פַאר זַיי וַוייטֶערְט זִיךְ אוֹיס אַ גְרוֹיסֶער פְּלַאץ, וֶועלְכֶער אִיז פַארְ־צֶעפֶּעוֶועט מִיט דִי אַרְקָאדֶען פוּן שְׁטַאטְלִיכֶע גֶעבֵּייךֶען. אִין דֶער מִיט אַ שֵׁיענֶער גָארְטֶען פוּן פַאלְמֶען. דִי פַאלְמֶען וֶועלְכֶע זֶענֶען דָא וִוי עֶס שֵׁיינְט אַ גַאנְץ גֶעוֶועהנְלִיכֶער בוֹים, שְׁטֵעהֶען אוֹיף פַארְפְלַאנְצְט פוּן בֵּיי־דֶע זַיְיטֶען גַאס. מֶע זֶעהט בַּאלְד, אַז דִי פַאלְמֶען הָאבֶּען דָא אַ דָאפֶּע־לֶען דִיענְסְט: בַּיי טָאג גֶעבֶּען זַיי שָׁאטֶען, אוּנ בַּיי נַאכְט לִיכְט, דֶען דִי עֶלֶעקְטֶערִישֶׁע לָאמְפֶּען הֶענְגֶען אוֹיף דִי בוֹימֶער אַזוֹי וִוי גְלֶעזֶערְנֶע פֵּרוֹת. דָאס אִיז גֶעוֶועזֶען דָאס עֶרְשְׁטֶע, אוֹיף וֶועלְכֶען קִינְדְסְקָארְט הָאט זִיךְ אוּמְגֶעקוּקְט. נָאכְדֶעם פְרֶעגְט עֶר אוֹיף דִי פַּאלַאצֶען, וָואס שְׁטֵעהֶען אַרוּם דֶעם פְּלַאץ אוּנ בֶּעקוּמְט אַ תְּשׁוּבָה, אַז דָאס זֶענֶען דִי קָאנְטָארֶעי פוּן פַארְשִׁידֶענֶע יַם הַאנְדֶעלְס־גֶעזֶעלְשַׁאפְטֶען אוּנ קָאלָאנִיאַל־בַּאנֶקֶען. דָער פְלַאץ הֵייסְט דֶערִיבֶּער „פֶעלְקֶער־פְּלַאץ”.

אוּנ נִיט נָאר צוּלִיב דִי גֶעבֵּייךֶע, נָאר אוֹיךְ לוֹיט דֶער בֶּע־וֶועגוּנְג פוּן דִי מֶענְשֶׁען, הָאט דֶער פְּלַאץ פַארְדִינְט דֶעם נָאמֶען „פֶעלְ־קֶער־פְּלַאץ”, דֶען עֶס שִׁימֶערֶען אִין אוֹיג דִי פִּיעל פַארְבִּיגֶע מֶענְשֶׁען־

מָענְגֶען, וָואס בֶּעוֶועגֶען זִיךְ אוֹיף דֶעם דָאזִיגֶען פְּלַאץ אִין דֶער פַאךְ־שִׁידֶענְאַרְטִיגְסְטֶער הַלְבָּשָׁה פוּן דֶער וֶועלְט.

הוֹיפְּטְזֶעכְלִיךְ אָבֶּער אִיז גֶעוֶועזֶען צוּ זֶעהן אֵייךָאפֵּייאִישֶׁע מֶענְשֶׁען אוּנ אֵייךָאפֵּייאִישֶׁע הַלְבָּשָׁה, אַזוֹי אַז דִי שְׁטָאדְט הָאט אוֹיסְגֶעזֶעהן וִוי אֵיינֶע פוּן דִי גְרוֹיסֶע פָארְטָאוֶוע שְׁטֶעדְט אִין אִיטַאלְיֶע. דֶער בְּלוֹיֶער הִימֶעל אוּנ דֶער בְּלוֹיֶער יַם מִיט דֶעם הֶעלְקַייט פוּן דִי פַארְבֶּען הָאבֶּען בֶּאֱמֶת גֶעוֶועקְט דִי פָארְשְׁטֶעלוּנְג פוּן דֶער שֵׁיעֶנֶער רִיווִיעֶרָא. גִיט מֵיין דִי גֶעבֵּיידֶע זֶענֶען גֶעוֶועזֶען פִיעל נַייֶער אוּנ רֵיינֶער אוּנ דִי בֶּעוֶועגוּנְג אוֹיף דִי גַאסֶען הָאט בַּיים גַאנְצֶען לֶעבֶּעדִיגְקַייט אָנְגֶעמַאכְט וֵועניגֶער גֶעטוּמֶעל. דָאס נֶעמְט זִיךְ אַבִּיסְל פוּן דֶעם סְטַאטֶעטְשְׁנִיקַייט פוּן דִי מִזְרָח־מֶענְשֶׁען אוּנ נָאךְ מֶעהר פוּן דֶעם וָואס אוֹיף דִי גַאסֶען הָאט זִיךְ קֵיין אֵיינְצִיגֶע בְּהֵמָה נִיט גֶעפוּנֶען. מֶע הָאט נִיט גֶעהֶערְט דָאס קְלַאפֶּערַיי פוּן פֶערְד־קָאפִּיטֶעס, קֵיין קְנַאקֶען פוּן דִי בַּייטְשֶׁען אָדֶער טְרַאכְקֶען פוּן דִי רֶעדֶער. דֶער שָׁאסֵע אִיז אַזוֹי גְלַאט גֶעוֶועזֶען וִוי דֶער טְרָאטוּאַר פַאר דִי פִּיס־גֵעהֶער אוּנ דִי אוֹיטָאמָאבִּילֶען הָאבֶּען אַרוּם גֶעַרייזְט אוֹיף זֵייעֶרֶע גוּמִינֶע רֶעדְלֶעךְ כִּמְעַט גָאר אָהן שוּם רוֹישֶׁען, נָאר פוּן צַייט צוּ צַייט אַ סְווִישְׁטְשׁ גֶעבֶּענְדִיג אַלְס וָוארְנוּנְגְס־סִיגְנַאל.

אִיבֶּער דִי קֶעפּ פוּן אוּנְזֶערֶע רֵייזֶענְדֶע הָאט זִיךְ גֶעהֶערְט אַ גֶערוֹיש אוּנ אַלְס זֵיי הָאבֶּען פַארְרִיסֶען דִי קֶעפּ הָאבֶּען זֵיי מִיט עֶרְךְ־שְׁטוֹינֶען דֶערְזֶעהֶען וִוי אַ וַואגָאן פוּן אַ טְרַאמְוַואי פְּלִיהט פַארְבַּיי אִין דֶער לוּפְט. דִי רֶעדֶער זֶענֶען בַּיי אִיהם נִיט אוּנְטֶען, נָאר אוֹיבֶּען אוֹיפְ'ן דַאךְ אוּנ זֵיי הֶענְגֶען אוּנ דְרֵעהֶען זִיךְ אוֹיף אַ שְׁטַארְקֶער אַייזֶערְנֶער

קאַליִע פון אַ הענגענדיגער בּריק און פון די פּענסטער פון וואַגאָן קוקען אַרוים מענשען.

„אַלדע רוחות, וואָס איז דאָס?“ שרייט קינגספאָרט ערשטוינט. דוד ליטוואַק אָבער לאַכט און ערקלערט זיי, אַז „דאָס איז די עלעקטרישע שוועבּעבּאהן. דאָס איז אין אמת'ן ניט קיין נייעס. שוין אין די נײַנציגסטע יאָהרען פון פריהריגען יאָהרהונדערט איז אַזאַ בּאהן געמאַכט געוואָרען צווישען בּאַרמען און עלבּערפעלד אין דייטשלאַנד. מיר האָבּען דיזע בּאהן אין אונזערע שטאָדט שוין פון אָנהויבּ אָן געמאַכט, ווייל עס איז אויף דעם אופן גרינגער צו בּעוועגען מאַסען מענשען און מיט וועניגער סכּנת־נפשות. דאָס בּויען האָט אויך געקאָסט בּיליגער ווי די גאַסען־טראַמוואַיען.

געהענדיג אַזוי בּעוואַרפען די פראגען דוד ליטוואַק מיט פראַגען אָהן אַ שיעור: וואָס איז דאָס? וואָס איז יענץ? האָט איהר אין פּאַלעסטינאַ נאָך שטעדט? דוד אָבּער זאָגט צו אַלעם שפּעטער צו פאַרענטפערען, אַציגד אָבּער וויל ער, זיי זאָלען מיט איהם פאָהרען צו איהם אַהיים אין זיין פּאַלאַץ פרידריכסהיים, וואָס ער האָט אויף פרידריכס נאָמען אָנגערופען צום אַנדענקען.

„נו און אונזער שיף?“ פרעגט קינגספאָרט. דרויף רופט ליטוואַק צו אַ נעגער פון זיינע בּעדיענטע, וועלכען ער גיט אַ בּעפעהל די יאַכט צו בּעזאָרגען. אין ליטוואַקס בּענעמען זיך האָט זיך געפיהלט אַ בּעשטימטער ענערגישער טאָן, האָטש ער האָט זיך געשטאַרעט גענוג ליבּליך צו רעדען.

XVII

דורכפאהרענדיג אין דעם אויטאמאביל איז דוד ליטוואק פון אלע זייטען בעגריסט געווארען. ער שיינט גאנץ פאפולער אינ'ם לאנד צו זיין. צווישען די בעגריסער האט פרידריך בעמערקט אויך א זעהר בעקאנט פנים און אלס ער האט אויף איהם געפרעגט ביי ליטוואקען, איז ער געוואהר געווארען, אז דאס איז זיין אלטער בעקאנטער שיף־מאן. שפעטער איז פרידריכ'ן פארגעקומען צו בעגעגענען אין אלט־ניילאנד נאך פיעל פון זיינע אלטע וויענער בעקאנטע, אפילו זיין אמאל געליבטע ערנעסטינע מיט איהר טאכטער. ערנעסטינע איז, פארשטעהט זיך, אונטער דער צייט אראב פונ'ם פנים. פון איהר אמאליגער שענקייט איז קוים נאך א זכר געבליבען. דאגעגען האט זי זיך איינגעוואהנט מיט די מנהגים און געדאנקען פון איהר קאמפאניע, איבערגענומען אלע זייערע פיסטעמקעס, אזוי אז זי איז פונקט געווען אנגעמאסטען פאר מאדאם ווייגבערגער, די פרוי פונ'ם „מיטשעף ביי דער פירמא ווייגבערגער עט זעהנע".

פאהרענדיג מיט ליטוואקען וועלען אונזערע פארוילדעטע ערשט געוואהר, אז זיי געפינען זיך אין אלטניילאנד און אז פאר זייערע אויגען איז דאס צוריקגעקעהרטע יודישע פאלק ארויס פונ'ם גלות.

קינגסקארט מיינט, אז מע האט די יודען פון אייראפא ארויס־געטריבען. ליטוואק אבער ערקלערט איהם, אז עס איז ניט אזוי פאר־געקומען, ווי ער שטעלט זיך פאר. מע האט די יודען ניט ארויס־

גֶעטְרִיבֶּען, אַזוֹי וִוי מֶע פְלֶעגְט עֶס טוּן אִין דִי אַלְטֶע יָאהרֶען, נָאר מֶע הָאט זֵיי אַזוֹי לַאנְג דֶערְפִּיקֶעט מִיט גְזֵירוֹת קָשׁוֹת, מֶע הָאט בַּיי זֵיי צוּגֶענוּמֶען דֶעם לֶעצְטֶען בִּיסֶען פּוּנְ'ם מוֹיל בִּיז זֵיי אִיז אוּנְמֶעגְלִיךְ גֶעוָוארֶען נָאךְ לֶענְגֶער אִין אֵייְרָאפַּא צוּ בְּלַייבֶּען אוּנ זֵיי הָאבֶּען גֶע־מוּזְט קוּמֶען אוֹיף דֶעם גֶעדַאנְק זִיךְ אוּמְצוּקֶערֶען צוּ זֵייעֶר אַלְטֶער הֵיים. אַזוֹי מַאקִי הָאבֶּען מִיר גֶעטָאן אוּנ אָט זֶענֶען מִיר אַצִינְד אִין אַלְטְנַיילַאנְד. אוֹיף אוּנְזֶער אַלְטֶען טַייעֶרֶען לַאנְד הָאבֶּען מִיר זִיךְ גֶעמַאכְט אַ נַייֶע גֶעזֶעלְשַׁאפְט. אִיהר וֶועט זִיךְ מִיט אִיהר בֶּע־קֶענֶען, מַיינֶע הֶערְן.

קִינְגְסְקָארְט פֶטעלְט אָב לִיטְוַואקֶען אוּנ עֶרְקְלֶערְט אִיהם, אַז עֶר זָאל קֵיין טָעוּת נִיט הָאבֶּען: עֶר אִיז קֵיין יוּד נִיט. לִיטְוַואק אָבֶער בֶּערוּהִיגְט אִיהם, אַז חָאטְשׁ עֶס גֶעפִינֶען זִיךְ אַ טֵייל יוּדֶען, וָואס ווִילֶען נִיט לַיידֶען קֵיין פְרֶעמְדֶע אִין דֶער נַייעֶר גֶעזֶעלְשַׁאפְט, זֶענֶען זֵיי דָאךְ זֵעהר וֵוענִיג אוּנ יֶעדֶענְפַאלְס וֶוערֶען אִיבֶּערְהוֹיפְּט דִי מֶענְשְׁ־לִיכֶע אִינְטֶערֶעסֶען גֶעשִׁיצְט. מֶע פְרֶעגְט אִין אַלְטְנַיילַאנְד קֵיינֶעם נִיט צוּ וֶועלְכֶען גָאט עֶר דִינְט. אַבּ עֶר אִיז אַ מֶענְשׁ אִיז שׁוֹין גֶענוּג אִיהם אַלֶע רֶעכְטֶע צוּ פַארְשַׁאפֶען. אַלֶע רֶעלִיגְיָאנֶען וֶוערֶען אִין אַלְטְ־נַיילַאנְד גְלַייךְ בֶּעהַאנְדֶעלְט אוּנ נֶעבֶּען דִי יוּדִישֶׁע שׁוּהלֶען גֶעפִינֶען זִיךְ קְרִיסְטְלִיכֶע קְלוֹיסְטֶערְס, מַאהְמֶעדַאנֶער מֶסְדְשֶׁעטֶען אוּנ אַפִילוּ בּוּדִיסְטִישֶׁע אוּנ בְּרַאמַאנִישֶׁע תְּפִלּוֹת.

דוּרְכְפָּאהרֶענְדִיג אִין דִי גַאסֶען הָאבֶּען זִיךְ אוּנְזֶערֶע גֶעסְט גָאר נִיט גֶעקָאנְט זַאט אָנְקוּקֶען דִי שֵׁיינְקַייט פוּן דִי גֶעבֵּיידֶע, דָאס גְלַייכְ־

קייט פון די גאַסען און שטאָדט־פּלאַן און דאס לעבעדיגקייט פון די בעוועגונג. ליטוואַק האט זיי אַלע מאָל אָנגעוויזען: אָט דאס איז דער דעפּאַרטאַמענט פון ים, דאס — פון מסחר; יענץ — פון אַרבייטס־פערמיטלונג, פון פאָלקס־בילדונג, פון עלעקטריציטעט א. ז. וו. א גרויסער שעניר פּאַלאַץ האט בעזונדערס זייערע אויגען פאַרכּשופט.

„דאס איז דער דעפּאַרטאַמענט פון עפענטליכער אַרבייט. דא וואהנט אונזער ערשטער אַרחיטעקטאר שטייגעק. ער האט עס געמאַכט דעם פּלאַן פון דער שטאָדט“. ערקלערט זיי ליטוואַק.

„דער מאַן האט אַ גרויסע זאַך צו מאַכען געהאַט“, זאגט פרידריך

„גרויס, אַ וודאי, אָבער אויך אַ פריהליכע. ער האט געהאַט צו שאַפען, אַזוי ווי מיר אַלע, פונ'ם גרייטען. קיינמאל איז נאך אין דער געשיכטע ניט פאָרגעקומען אַז שטעדט זאָלען אַזוי ראַשיג אויפגע־בויעט ווערען, ווי ביי אונז, ווייל מע האט נאך קיינמאל ניט געראַט אַזוי פיעל טעכנישע מיטעל צו דער האנט ווי מיר האבען היינט. די פעהיגקייטען פון דער קולטורגע מענשענהייט זענען שוין איבריגענס אין סוף פון יענעם יאהרהונדערט געגוג גרויס געווען. מיר האבען נאר געדאַרפט געמען גרייטע זאַכען און זיי איבערפלאַנצען ביי אונז אין אַלטנײלאַנד. ווי אַזוי דאס איז געמאַכט געוואָרען וועל איך אייך נאך שפּעטער דערציילען“.

דעם לעצטען געדאַנק, אַז אין אַלטנײלאַנד איז אייגענטליך קיין נייעס ניט געשאַפען געוואָרען, חזר'ט זיך אינ'ם בּיכל גאַנץ אָפט איבער. ניט אָהן כּוונה איז עס ד״ר הערצל מטעים אַזוי פיעל מאָל.

עֶר וִויל דֶערְמִיט זָאגֶען, אַז זַיין פְּלַאן דוּרְכְצוּפִיהְרֶען אִיז גָאר נִיט אַזוֹי שְׁוֶוער וִוי מֶע שְׁטֶעלְט זִיךְ פָאר. מֶע דַארְף גָאר נִיט בֶּעשַׁאפֶען קֵיין נַייעֶס; מֶע דַארְף נָאר דָאס אַלְטֶע, אָבֶּער דָאס בֶּעסְטֶע פוּנ׳ם אַלְטֶען, פוּן דֶער גַאנְצֶער וֶועלְט צוּנוֹיפְצוּנֶעמֶען אוּנ דָאס אַלֶעס אִינְ־אֵיינֶעם צוּנוֹיפְשְׁטֶעלֶען. דֶערְמָאלְט בֶּעקוּמְט מֶען שׁוֹין עֶפִּים נַייעֶס אוּנ דָאךְ אַלְטֶעס, — יֶעדֶענְפַאלְס אָבֶּער דָאס בֶּעסְטֶע אוּנ פָאלְקָאמֶענְסְטֶע פוּן דֶער גַאנְצֶער וֶועלְט.

XVIII

אוּנְטֶער דֶער שְׁטָאדְט הָאבֶּען זֵיי דֶערְזֶעהן צְוִוישֶׁען דִי פַארְשִׁידֶענֶע וִוילֶעס אוֹיפְ׳ן כַּרְמֶל, הִילְצֶערְנֶע הַייזְלֶעךְ אוֹיפְ׳ן מַאוְרִיטַאנִישֶׁען אוֹפֶן גֶעבּוֹיעֶט אוּנ מִיט הִילְצֶערְנֶע גְרַאטֶעס אוֹיף דִי פֶענְסְטֶער. לִיטְוַואק עֶרְקְלֶערְט זֵיי: „דָא וואהְנֶען עֶטְלִיכֶע לַייטִישֶׁע מַאחְמֶעדַאנֶער אָט אִיז מַיין פְרַיינְד רֶעשִׁיד־בַּיי.

פַארְ׳ן טוֹיעֶר אִיז גֶעשְׁטַאנֶען אַ יוּנְגֶער שֵׁיינֶער הֶער פוּן אַ יָאהר פִינְף־אוּנ־דְרַייסִיג. בַּיי דֶער אֵייְרָאפֵּייאִישֶׁער קְלַיידוּנְג הָאט עֶר גֶעטְרָאגֶען אַ רוֹיטֶע פֶּעסֶע אוֹיפְ׳ן קָאפּ. עֶר הָאט דִי דוּרְכְרַייזֶענְדֶע בֶּעגְרִיסְט אוֹיף דֶער אַרְט וִוי מֶע גְרִיסְט אִין דִי מִזְרָח־לֶענְדֶער. דָוִד הָאט אִיהם עֶטְלִיכֶע וֶוערְטֶער אוֹיף טֶערְקִישׁ גֶעזָאגְט, דְרוֹיף עֶנְטְפֶערְט עֶר אוֹיף דַייטְשׁ: „אִיךְ וִוינְשׁ אַייךְ אַ רֶעכְט אַנְגֶענֶעהמֶע אוּנְטֶערְהַאלְטוּנְג!" קִינְגְסְקָארְט וואוּנְדֶערְט זִיךְ אוֹיף דֶעם דַייטְשֶׁען מַאחְמֶעדַאנֶער. דָוִד אָבֶּער עֶרְקְלֶערְט אִיהם שְׁמֵייכְלֶענְדִיג: „עֶר הָאט גֶעשְׁטוּדִירְט אִין בֶּערְלִין. זַיין פָאטֶער אִיז גֶעוֶוען אֵיינֶער פוּן דִי עֶרְשְׁטֶע וֶועלְכֶע הָאבֶּען

בַּאלְד אַײנְגֶעזֶעהן דִי נוּצֶען פוּן דֶעם יוּדִישֶׁען יִשוּב אִין אֶרֶץ־יִשְׂרָאֵל, עֶר הָאט מִיט אוּנְז אִינְאַײנֶעם גֶעאַרְבֵּײט אוּנ אִיז רַײך גֶעוָוארֶען. רֶעשִׁיד אִיז אוֹיך אַ מִיטְגְלִיד פוּן אוּנְזֶער בַײעֶר גֶעזֶעלְשַׁאפְט."

אַלֶע מָאל פְרַײעֶר עֶפֶּענְט זִיך דֶער אוֹיסְקוּק אוֹיף דֶעם גֶע-שְׁלֶענְגֶעלְטֶען וֶועג, אוֹיף וֶועלְכֶען דָוִד לִיטְוַואק מִיט זַײנֶע גֶעסְט זֶעגֶען גֶעפָאהרֶען. פוּן אֵײן זַײט דִי שְׁטָאדְט אוּנ דֶער פָּארְט חֵיפַה, דִי בְּרֵײטֶע בּוּכְטֶע מִיטְ׳ן גָארְטֶען־קְרַאנְץ אוּנ פוּן דֶער אַנְדֶערֶער זַײט עַכּוֹ מִיט זַײנֶע בַּארְג אוֹיף בַּארְג אָב. אָט זֶעגֶען זֵיי גַאנְץ אוֹיבֶען אוֹיפְ׳ן צָפוֹן־שְׁפִּיץ פוּנְ׳ם כַּרְמֶל. רֶעכְטְס אוּנ לִינְקְס, קֵיין צָפוֹן אוּנ קֵיין דָרוֹם, צִיהט זִיך דָאס שֵׁענֶע לַאנְד פַּאלֶעסְטִינַא אוּנ פַאר זֵיי שִׁימֶערְט בְּלוֹי אוּנ גָאלְדִיג דֶער גְרוֹיסֶער יַם, אוֹיף וֶועלְכֶען עֶס פְלַאטֶערְט דִי ווַײסֶע פִּינֶע פוּן דִי חֲוַואלִיעֶס.

דָוִד הָאט גֶעהֵייסֶען אָבְּשְׁטֶעלֶען דֶעם אוֹיטָאמָאבִּיל אוּנ אִיז מִיט זַײנֶע גֶעסְט אוֹיסְגֶעשְׁטִיגֶען, כְּדֵי זֵיי בֶּעסֶער צוּ וַוייזֶען דָאס גְרוֹיסְ־אַרְטִיגֶע בִּילְד. עֶר וֶוענְדְט זִיך צוּ פְרִידְרִיכְ׳ן אוּנ זָאגְט: „אִיהר זֶעהט, הֶער דָאקְטָאר, דָאס אִיז דָאס לַאנְד פוּן אוּנְזֶערֶע אָבוֹת!"

אוּנ פְרִידְרִיךְ ווַײסְט נִיט פַאר וָואס דִי אוֹיגֶען זֶעגֶען אִיהם בַּײ דִיזֶע וֶוערְטֶער וַוארְם גֶעוָוארֶען פוּן טְרֶערֶען. נָאר פוּן דֶעסְטְוֶועגֶען אִיז עֶס גֶעוֶוען אֵיין אַנְדֶער מִין גֶעפִיהל, נִיט דָאס צְוָואנְצִיג יָאהר צוּרִיס אִין יֶענֶער נַאכְט פוּן יְרוּשָׁלַיִם. דֶעמָאלְט הָאט עֶר פַאר זִיך גֶעזֶעהן דֶעם טוֹיט בֶּעשַׁײנְט פוּן דֶער לְבָנָה; אַצִינְד אָבֶּער אַ פְרֵייהלִיכֶעס לֶעבֶּען. עֶר בַּאטְרַאכְט דָוִדְ׳ן. וָואס אִיז גֶעוָוארֶען פוּנְ׳ם קַבְּצָנִ׳ישֶׁען

יוּנְגֶעל! אַ פְרַייֶער, עֶרְנְסְטֶער, גֶעזוּנְטֶער אוּנ גֶעבִּילְדֶעטֶער מַאן, וֶועלְכֶער, וִוי עֶס וַוייזְט אוֹיס, שְׁטֵעהט פֶעסְט אוֹיף זַיינֶע פִּיס. דָוִד הָאט אִיהם נָאךְ אַפִּילוּ גָאר נִיט דֶערְצֵייהלְט פוּן זַיין אֵייגֶענֶער לַאגֶע, נָאר עֶר שְׁטוֹיסְט זִיךְ שׁוֹין אָן, אַז עֶס מוּז אִיהם גֵעהן גַאנְץ גוּט, וֶוען עֶר וואהְנְט אִין אַזַא גֶעגֶענְד, וואוּ עֶס אִיז לוֹיטֶער וִוילֶען אוּנ פַּאלַאצֶען. עֶר מוּז אָבֶער אוֹיךְ זַיין אַיין אַנְגֶעזֶעהֶענֶער בַּעַל־הַבַּיִת, דֶען זַיי הָאבֶען בַּאמֶערְקְט וִוי אוּנְטֶערְוֶועגֶענְס הָאבֶען אִיהם פִּיעל מֶענְשֶׁען גֶעגְרִיסְט מִיט דֶרֶךְ־אֶרֶץ. אַפִּילוּ עֶלְטֶערֶע מֶענְשֶׁען הָאבֶען זִיךְ מַקְדִים גֶעוֶועזֶען אִיהם צוּ גְרִיסֶען. אַצִינְד שְׁטֵעהט עֶר מִיט אַ מִינֶע פוּל גְלִיק אוֹיף דֶעם שְׁפִּיץ פוּן כַּרְמֶל אוּנ קוּקְט אִיבֶּער לַאנְד אוּנ יַם אַרִיבֶּער. אוּנ עֶרְשְׁט אַצִינְד דֶערְקֶענְט פְרִידְרִיךְ אִין דֶעם פְרַייֶען מַאן, דֶעם אַמָאלִיגֶען יוּנְגְל פוּן דֶער פֶּעדְלֶער־פַמִילְיֶע, וֶועלְכֶער הָאט בֶּעשְׁטִימְט זַיין לֶעבֶּענְס אִידֶעאַל אוֹיסְגֶעדְרִיקְט: עֶר וִויל צוּרִיק אִין לַאנְד פוּן זַיינֶע אָבוֹת!

XIX.

אִין פְרִידְרִיכְסְהֵיים זֶענֶען אוּנְזֶערֶע לַייט אָנְגֶעקוּמֶען נָאךְ בַּייצַייטֶען. ס'אִיז גְרִינְג זִיךְ פָארְצוּשְׁטֶעלֶען מִיט וָואסֶער אַ פְרַייד מֶע הָאט זַיי דָארְט אוֹיפְגֶענוּמֶען, אַלְס מֶען אִיז גֶעוָואהר גֶעוָוארֶען וֶוער זַיי זֶענֶען. דָוִד'ס פְרוֹי שָׂרָה אוּנ זַיין שְׁוֶועסְטֶער מִרְיָם, וֶועלְכֶע פְרִידְרִיךְ הָאט גֶעזֶעהן נָאךְ אִין דִי וִוינְקֶעלֶעךְ דַאמָאלְס וֶוען עֶר אִיז בַּיי זַיי גֶעוֶועזֶען צוּ הוֹיז אִין וִוין, הָאבֶען אַלֶעס אַנְגֶעשְׁטְרֶענְגְט דִי גֶעסְט פַארְגֶענִיגֶען צוּ פַארְשַׁאפֶען. אַפִּילוּ דֶער קְלֵיינֶער פְרִיץ, דָוִד אוּנ שָׂרָה'ס קְלֵיינְץ קִינְד, הָאט אַ פָּנִים דֶערְפִיהלְט, אַז דָאס זֶענֶען אֱמֶת'ע

פְרַיינְד פוּן זַיינֶע עֶלְטֶערְן איז הָאט זיך אַזוֹי שְׁטַארְק צוּ זַיי צוּגֶעלָאזְט, אַז דֶער אַלְטֶער קִינְדְסְקָארְט הָאט זיך אִין אִיהם פָּשׁוּט פַארְלִיבְּט אוּנ דָאס הָאט אִיהם אוֹיף אַ לַאנְגֶער צַייט פַארְהַאלְטֶען אִין אַלְט־גֶיילַאנְד.

בַּיים מִיטָאג הָאט מֶען דִי גֶעסְט רַייךְ אוֹיפְגֶענוּמֶען אוּנ קִינְדְס־קָארְטֶען הָאבֶּען דִי וַויינֶען גָאר בֶּעזוּנְדֶערְס גֶעשְׁמֶעקְט. נָאךְ מֶעהר אִיז עֶר צוּפְרִידֶען גֶעוֶוען בְּעֵת מֶע הָאט אִיהם דֶערְצֵייהלְט, אַז דִי אַלֶע וַויינֶען זֶענֶען יוּדִישֶׁע אוּנ טֵיילְוַוייז גָאר פוּן דָוִד'ס אֵייגֶענֶע גֶערְטְנֶער. מִיט דֶעם וַויין־פְּלַאנְצֶען הָאט זיך דָאךְ דִי יוּדִישֶׁע קָאלָאנִיזַאצִיָע אָנְגֶעהוֹיבֶּען נָאךְ אִין דִי אַכְצִיגֶער יָאהרֶען.

מִרְיָם, דִי שְׁוֶועסְטֶער פוּן דָוִד לִיטְוַואק, הָאט זיך אוֹיפְגֶעהוֹיבֶּען פוּנ'ם טִישׁ אֵיידֶער דֶער מִיטָאג הָאט זיך גֶעעֶנְדִיגְט. פְרִידְרִיךְ הָאט זיך דַארוֹיף גֶעווּאוּנְדֶערְט, נָאר דָוִד הָאט אִיהם עֶרְקְלֶערְט: אַז זִי אִיז אַ אַ לֶעהרֶערִין אִין דֶעם מֶעדְכֶען־גִימְנַאזְיוּם אוֹיף עֶנְגְלִישׁ אוּנ פְרַאנְ־צוֹיזִישׁ. קִינְדְסְקָארְטֶען אִיז דִי תְּשׁוּבָה נִיט גֶעפֶעלֶען. „אַזוֹי ?" מַאכְט עֶר, „דָאס אָרִימֶע קִינְד מוּז שְׁטוּנְדֶען גֶעבֶּען, כְּדֵי דֶערְפוּן דִי חִיוּנָה צוּ צִיהֶען ?" אִין דֶער שַׁאֲלָה אִיז גֶעלֶעגֶען אַ שְׁטִילֶער פָארְוואוּרְף אוֹיף דָוִד'ס אַדְרֶעסֶע.

דָוִד עֶנְפֶערְט מִיט אַ שְׁמֵייכֶעל: זִי טוּט עֶס נִיט וַוייל זִי מוּז דֶערְפוּן לֶעבֶּען. אִיךְ בִּין נָאךְ, דַאנְקֶען גָאט. בְּכֹחַ מַיין שְׁוֶועסְטֶער אוֹיסְצוּהַאלְטֶען. נָאר זִי טוּט עֶס וַוייל זִי מוּז עֶפּ ע ס טוּן, אוּנ עֶפִּיס מוּז זִי טוּן וַוייל זִי אִיז אַ מִיטְגְלִיד פוּן אוּנְזֶער נֵייעֶ גֶעזֶעלְשַׁאפְט,

אין װעלכע זי האָט אַלע רעכטע. אין אונזער געזעלשאַפט האָבען די פרויען גלייכע רעכטע מיט די מענער".

„זיי האָבען דאָס רעכט צו װעהלען און אויסגעװעהלט צו װערען. זיי האָבען געאַרבעט מיט אונז געטריי ביים אויפבויען אונזערע איינריכטונגען. זייער בעגייסטערונג האָט אונז, די מענער, צוגעגעבען מוט און ענערגיע. סע װאָלט אַלזאָ געװעזען די מיאוס'טע אומדאַנק־באַרקייט, װען מיר זאָלען אַצינד אונזערע פרויען אַװעקשטופען און פאַרשליסען זיי אין שטוב ביי דעם אויװען".

„נאַטירליך איז ביי אונז קיינער ניט געצוואונגען דװקא אַריינ־צוטרעטען אין דער נייער געזעלשאַפט, װער סע איז אין איהר שוין אַריינגעטרעטען איז װידער ניט געצוואונגען זיינע רעכטע אויסצונוצען. די פרוי ביי אונז איז אויך פריי. זי קאָן זיך מישען אין פּאָליטיק. זי מוז עס אָבער ניט. דער חוב פון אַ מוטער ליידט ביי אונז ניט פון דער גלייכבערעכטיגונג פון די פרויען. מיין פרוי צום ביישפּיל געהט קיינמאָל ניט צו פאַרזאַמלונגען. דרינען איז אָבער שולדיג דער קליינער פריץ".

„זי האָט דעם קליינעם אַליין געזויגען און דערביי אַביסל פאַר־געסען איהרע רעכטע. פריהער אָבער איז זי געװעזען פון דער ראַדיקאַלער אָפּאָזיציע. איך האָב זי אַלזאָ דערקענט אַלס געגנערין. אַצינד מאַכט זי מיר איין אָפּאָזיציע אין דער היים, נאַטירליך די אַנגענעהמסטע" — אַזוי פריבאַװעט דוד מיט אַ װערטל.

דוד ערקלערט װייטער:

„די פָּאלִיטִיקָע בַּיי אוּנְז אִיז אָבֶּער אִיבֶּערְהוֹיפְּט נִיט קַיין גֶעשֶׁעפְט־זַאךְ. וֶוען אֵיינֶער וויל זִיךְ מִיט זַיינֶע אִידֶעעֶן בֶּענוּצֶען אַלְס אַ פַּרְנָסָה דֶערְקֶענְט מֶען אִיהם בַּאלְד אוּנ עֶר וֶוערְד אִיבֶּערַאל מְבוּזֶה. אוּנְזֶערֶע גֶערִיכְטֶען הָאבֶּען שׁוֹין אַ סַךְ מָאל עֶרְקְלֶערְט, אַז וָוען מֶע זָאגְט אֵיינֶעם, עֶר אִיז אַ פָּאלִיטִיקֶער פוּן פְּרָאפֶעסִיעֶ, אִיז עֶס אַ בֶּע־לֵיידִיגוּנְג. דֶערְפוּן קָאנְט אִיהר שׁוֹין אַיינְזֶעהן ווי אַזוֹי מִיר קוּקֶען אוֹיף דֶער פָּאלִיטִיקֶע".

„עֶפֶּענְטְלִיכֶע שְׁטֶעלֶעס הָאבֶּען מִיר פַארְשִׁידֶענֶע: שְׁטֶעלֶעס פַאר גֶעלְד אוּנ שְׁטֶעלֶעס פַאר כָּבוֹד. דִי שְׁטֶעלֶעס אָבֶּער וָואס וֶוערֶען בֶּע־צַאהלְט מִיט גֶעלְד, גִיט מֶען בַּיי אוּנְז אָבֶּער נָאר דִי, וֶועלְכֶע פַארְ־דִיעֶנֶען עֶס בֶּאֱמֶת דוּרְךְ זַייעֶרֶע פֶעהִיגְקַייטֶען אִין זַייעֶר פַאךְ. אַלֶערְלֵיי צְדָדִים בֶּעגֶעגֶענֶען שׁוֹין פוּן אָנְהוֹיב אָן אַ הִתְנַגְדוּת פוּן יֶעדֶען. ווידֶער דַארְפֶען דִי בֶּעצָאהלְטֶע פְּקִידִים בְּשׁוּם אוֹפֶן נִיט מִישֶׁען זִיךְ בְּעֵת סֶע וֶוערְד עֶפֶענְטְלִיךְ גֶערֶעדְט וֶועגֶען דִי פְרַאגֶען, אִין וֶועלְכֶע זַיי זֶענֶעי פַארְאִינְטֶערֶעסִירְט".

„אַנְדֶערְשׁ אָבֶּער אִיז עֶס מִיט דִי עֶהרֶענְשְׁטֶעלֶעס. דָא הָאבֶּען מִיר אַ פָּשׁוּטֶ׳ען כְּלַל. וֶוער סֶע שְׁטוּפְּט זִיךְ אַרוֹיס פוּן פָארֶענְט, דֶעם רִיקֶען מִיר שְׁטִילֶערְהֵייט אָב אִין אַ זַייט. מִיר בֶּעמִיהֶען זִיךְ דָאס אֱמֶתֶ׳ע פַארְדִיעֶנְסְט צוּ בֶּעלוֹינֶען, חָאטְשׁ סֶע לִיגְט עֶרְגֶעץ פַארְשְׁטֶעקְט אִין אַ ווִינְקֶעל. אוֹיף דֶעם אוֹפֶן זֶענֶען מִיר גַארַאנְטִירְט, אַז אוּנְזֶער טַייעֶרֶע גֶעזֶעלְשַׁאפְט זָאל נִיט בֶּערוֹיבְּט וֶוערֶען פוּן פַארְשִׁידֶענֶע גֶעשֶׁעפְט־זוּכֶערְס. אַזוֹי אִ׳ז בַּיי אוּנְז הַיינְט פְּרֶעזִידֶענְט אַ רוּסִישֶׁער אוֹיגֶענְדָאקְטָאר,

װעלכֶער הָאט די שְׁטֶעלֶע זֶעהר נִיט-װִילֶענְדִיג אָנְגֶענוּמֶען, װַייל עֶר הָאט גֶעמוּזְט אַװֶעקְלָאזֶען זַיין פְּרַאקְטִיקֶע".

„װַייזְט אוּיס, די פְּרַאקְטִיקֶע הָאט אִיהם פִּיעל אַייְנְגֶעטְרָאגֶען" — זָאגְט קִינְגְסְקָארְט.

„נֵיין נִיט אַזוֹי פִּיעל", עֶנְטְפֶערְט דָוִד, „װַייל דֶער עִקָר'שְׁט אִיז עֶר גֶעװֶוען בֶּעשֶׁעפְטִיגְט מִיט אָרִימֶע לַייט".

דֶער שְׁמוּעֶס גֵעהט אִיבֶּער אוֹיף פַארְזֶעסֶענֶע מֵיידְלֶעךְ אוּנ אוֹיף חֲבְרוֹת פוּן צְדָקָה. דָוִד זָאגְט:

„פַארְזֶעסֶענֶע יוּדִישֶׁע מֵיידְלֶעךְ אַמָאל הָאבֶּען נִיט גֶעהַאט װָאס צוּ טוּן. הַיינְט אָבֶּער הָאבֶּען זֵיי אַ בְּרֵייט פֶעלְד צוּ אַרְבֵּייטֶען. די גַאנְצֶע צְדָקָה-זַאכֶען לִיגֶען בַּיי זֵיי אִין די הֶענְט. אוֹיךְ דְרִינֶען הָאבֶּען מִיר קֵיין שׁוּם נַייעֶס נִיט אוֹיפְגֶעטָאן. מִיר הָאבֶּען נָאר דָאס גַאנְץ אַלְטֶע צוּנוֹיפְגֶענוּמֶען מִיט אַ סִיסְטֶעם אוּנ צֶענְטְרַאלִיזִירְט. אַלֶע װָאהלְטֶעטִיגֶע אֵייְנְרִיכְטוּנְגֶען, װֶעלְכֶע אִיהר גֶעדֶענְקְט פוּן אֵייְרָאפֶּא, גֶעפִינְט אִיהר בַּיי אוּנְז מִיט אַ סִיסְטֶעם בֶּעזָארְגְט. דוּרךְ אַזַא אַרְט אָרְגַאנִיזַאצִיעֶ אִיז עֶס מֶעגְלִיךְ יֶעדֶען הִילְפְּסְבֶּעדִירְפְטִיגֶען בַּאלְד הִילְף צוּ גֶעבֶּען, חָאטְשׁ אִיבֶּערְהוֹיפְּט קוּמְט מֶען בַּיי אוּנְז אָן צוּ צְדָקָה-הִילְף װֶענִיגֶער װִי עֶרְגֶעץ אַנְדֶערְשׁ, װַייל בַּיי אוּנְז אִיז די עֶקָאנָא-מִישֶׁע לַאגֶע גֶעזוּנְטֶער".

„דָאס אַלֶעס הָאבֶּען מִיר נִיט אוֹיסְגֶעטְרַאכְט, נָאר דָאס בֶּעקַאנְטֶע אוֹיסְגֶענוּצְט. אִיהר גֶעדֶענְקְט מִסְתָּמָא די אַרְבֵּייטְס-הִילְף אוּנ אַרְבֵּייטְס פֶערְמִיטְלוּנְג אִין דֶער אַלְטֶער צַייט. בַּיי אוּנְז הָאט יֶעדֶער

דָאס רֶעכְט אויף אַרְבֵּייט אונ דֶערְמִיט אַלְזָא אויף בְּרוֹיט. דַאגֶעגֶען אָבֶּער אִיז בַּיי אוּנְז יֶעדֶער מְחוּיָב צוּ אַרְבֵּייטֶען. קֵיין בֶּעטְלֶערְס לֵיידֶען מִיר בְּשׁוּם אוֹפֶן נִיט. אַ גֶעזוּנְטֶער מֶענְשׁ, וֶועלְכֶער גֵעהט בֶּעטֶען נְדָבוֹת, וֶוערְד בַּיי אוּנְז פַארְמִשְׁפָּט צוּ דִי שְׁוֶוערְסְטֶע אַרְבֵּייטֶען. וֶוען אָבֶּער אֵיינֶער וֶוערְד קְרַאנְק אונ הָאט נִיט פַאר וָואס זִיךְ צוּ קוּרִירֶען, דַארְף עֶר נָאר זִיךְ עֶרְגֶעץ אִין אַ שְׁפִּיטָאל מֶעלְדֶען, וֶוערְד עֶר בַּאלְד צוּגֶענוּמֶען. קֵיינֶעם זָאגְט מֶען נִיט אָב. אַלֶע שְׁפִּיטָאלֶען פוּן דִי שְׁטָאדְט זֶענֶען דוּרךְ טֶעלֶעפָאן פַארְבּוּנְדֶען מִיט׳ן צֶענְטְרַאלְנֶעם אונ אַזוֹי וֶוערְד בּאלד בּעשׁטימט, וואו סע געפינט זיך א ליידיג פּלאץ דעם נייעם חוֹלֶה אוֹיפְצוּנֶעמֶען״.

XX.

דָוִד הָאט זַיינֶע גֶעסְט גֶעלָאזְט זִיךְ אַ בִּיסְל אוֹיסְרוּהֶען אונ צְווֵי־שֶׁען זִיךְ בֶּעוואוּנְדֶערְן אַלֶעס וָואס זֵיי הָאבֶּען בִּיז אִיצְט גֶעהֶערְט אונ גֶעזֶעהן.

אוֹיף דֶער נַאכְט אִיז עֶר וִוידֶער צוּ זֵיי גֶעקוּמֶען, אונ זֵיי פָּארְגֶעלֵיגְט צוּ גֵעהן אִין טֶעאַטֶער. דֶערְבַּיי וֶוערֶען מִיר גֶעוָואהר אַז אִין אַלְטְנַיילַאנְד גֶעפִינְט מֶען אוֹיסֶער דֶעם נַאצִיאָנַאל־טֶעאַטֶער, וֶועלְכֶעס שְׁפִּיעלְט, וַוייזְט אוֹיס, אִין הֶעבְּרֶעאִישֶׁען, אונ אוֹיסֶער דִי פָאלְקְס־טֶעאַטֶערֶען, אִין וֶועלְכֶע מֶע גִיט לַאכֶענְדִיגֶע זַאכֶען אויף פְּרָאסְט יוּדִישׁ — נָאךְ פַארְשִׁידֶענֶע טֶעאַטֶערֶען פוּן אַלֶע אוּמוֹת. הֶערְצְל וִויל אַז זַיין אַלְטְנַיילַאנְד זָאל דוּרְכְאוֹיס זַיין אַ קוּלְטוּרְנֶע לַאנְד, אֵיינ׳ם זִין פוּן דִי אֵייְרָאפֵּייֶער.

נאָר אײדער מע גײט אין טעאַטער לײגט דװד פאַר זײנע געסט אַ צײטונג, פון װעלכע זײ דאַרפן זיך אַלײן אױסקלײבן, אין װעלכן טעאַטער זײ גליסט זיך צו גײן. דערבײ אָבער פאַרקאָמפּליצירט זיך אַ שמועס װעגן צײטונגען, און דװד ערקלערט צו קינדסקאָרטס עך שטונען, אַז אױך די צײטונגען אין אַלטנײלאַנד זענען אַרטעלנע, הײנו יעדער אַבאָנענט איז אַ שותף אין דער צײטונג מיט דער סומע פון אַבצאָהלונג און אַזױ װי די צײטונגען, װאָס װערען פיעל געלעזען האָבען דאָך זײער פיעל מודעות, על־כן קומט אױס, אַז די אַבאָנענ־טען בעקומען אַמאָל נאָכ'ן יאָהר צוריק רוח מעהר װי זײ האָבען אָב־געצאָהלט פאַר'ן בלאַט.

דאָס פּערזאָנאַל פון דער רעדאַקציע איז ניט מעהר װי אַנגע־שטעלטע בײם אַרטעל, און דאַרף פאַר דעם אַרטעל, דאָס הײסט, פאַר'ן לעזע־פּובליקום אָבגעבען דין וחשבון װי אַזױ און פאַר װאָס זײ האָבען געפיהרט דאָס בלאַט. אַלע יאָהר װערד צונױפ־גערופען אײן אספה כללית פון אַלע לעזער פון'ם בלאַט. צו דער אספה שיקען למשל טױזענט מיטגלידער אײן דעלעגאַט, און די דע־לעגאַטען בעקלערען שױן אַלסדינג װאָס געהער צו די אינטערעסען פון'ם בלאַט, בעשטימט זײן גאַנג אױפ'ן קומענדיגען יאָהר און קלױבט אױס די רעדאַקציע אױף אַ יאָהר פאָראױס.

דורך אַזאַ אײנריכטונג בעקומט דאָס צײטונגס־װעזען אַזאַ װײטע אױסברײטערונג, װעלכע איז אין די אַמאָליגע צײטען גאָר ניט מעגליך געװען. דאַקטאָר הערצל װיל אָבער בשום אופן ניט, אַז אין אַלטנײ־

לאנד זאָל זיין עפּיס אַזוינס, אין וועלכען מע קאָן מסופּק זיין צי ס'איז מעגליך דורכצופיהרען. ער פאַרהאַפּט דעריבער תיכף אָנצומערקען, אַז די אידעע פון אַרטעלנע ציטונגען איז נאָר פון דרויסען ניי. איר שורש אָבער האָט זי שוין געהאַט איין התחלה ביי די אייראָפּייאישע ציטונגען, וועלכע האָבען דעם רוח געטיילט מיט זייערע אַבאָנענטען דורך דעם וואָס זיי האָבען אַלע יאָהר געגעבען הוספות און געמאַכט גרעסער און ביליגער דאָס בלאַט.

סע פאַרשטעהט זיך שוין פון זיך, אַז אין אַלטנייאַלאַנד זענען אויך איינגעריכטעט די טעלעפאָן-ציטונגען. דאָס הייסט אַזוינע ציי-טונגען, וואָס דרוקען זיך ניט אויף פּאַפּיער, נאָר פאַרלעזען זיך אין אַ טעלעפאָן-אַפּאַראַט און דער לעזער דאַרף נאָר צולעגען צום אויער אַ רייהרל פון'ם טעלעפאָן, הערט ער שוין אַלע נייעסען, הן פון פּאָליטיק, הן פון בערזען-ידיעות והן פון ליטעראַטור און קונסט. אפילו די מודעות פון סוחרים ווערען דאָרט פאַרלעזען און ס'איז זעלבסט-פאַרשטענדליך, אַז פאַר אַזוינע מודעות צאָהלען די סוחרים פיעל טייערער, ווייל די הערער פון דער ציטונג מוזען דאָך הערען די מודעות, וועלכע ווערען פאַרלעזען צווישען אַנדערע נייעסען.

אויף דעם אופן מאַכט דיזע ציטונג גלענצענדע געשעפטען, און איז מסתמא אויך איין אַרטעלנע, פון אַלע אַבאָנענטען אויף די טעלעפאָן-רייהען.

די טעלעפאָן-ציטונגען מוזען אָבער דאָך האָבען זייערע בע-זונדערע טעלעפאָן-דראָהט-ליניען איבער'ן שטאָדט. אין אַלטנייאַלאַנד

אָבֶער גֵעהָען אַלֶע דְרָאהטֶען פוּן טֶעלֶעפָאן, טֶעלֶעגְרַאף אוּנ עֶלֶעקְ־טְרִיטְשֶׁעסְטְוֶוע אוּנְטֶער דֶער עֶרְד. דִי אִינְזְשִׁינִירֶען וָואס הָאבֶּען גֶע־בּוֹיעֶט דִי שְׁטֶעדְט הָאבֶּען דָאס פְרִיהֶער אִין זִינֶען גֶעהַאט אוּנ צוּגֶעגְרֵייט אוּנְטֶער דֶער עֶרְד אַ גַאנְצֶע סִיסְטֶעמֶע פוּן רֵייהֶרֶען, דוּרְךְ וֶועלְכֶע מֶען זָאל דוּרְכְפִּיהְרֶען אַלֶערְלֵיי דְרָאהטֶען, כְּדֵי מֶע זָאל נִיט נֵייטִיג הָאבֶּען יֶעדֶעס מָאל אוֹיפְּבְּרֶעכֶען דִי בְּרִיקֶען פוּן דִי גַאסֶען. הַיינְט אַז דִי טֶע־לֶעפָאן־צַייטוּנְג מוּז אָנְקוּמֶען צוּ דֶער שְׁטָאדְט, מֶען זָאל אִיהר לָאזֶען לֵיגֶען אִיהרֶע דְרָאהטֶען, בֶּעצָאהלְט זִי טַאקִי דֶער שְׁטָאדְט אַ שֵׁיעֶנֶעם גַאלָאג, וֶועלְכֶער גֵעהט אוֹיף כְּלַל־זַאכֶען.

XXI.

סֶע אִיז עֶנְדְלִיךְ גֶעבְּלִיבֶּען מֶע זָאל גֵעהן אִין דֶער אָפֶּער וִוי מֶע גִיט הַיינְט דִי שְׁפִּיעל: „שַׁבְּתַי־צְבִי“.

דִי גֶעסְט זֶענֶען מְסוּפָּק צִי מֶע וֶועט נָאךְ הָאבֶּען בִּילֶעטֶען. נָאר דָוִד בֶּערוּהִיגְט זֵיי, אַז עֶר הָאט אַ שְׁטֶענְדִיגֶע לָאזְשֶׁע, וַוייל אוֹיךְ דָאס טֶעאַטֶער אִיז אִין אַלְטְנַיילַאנְד אַרְטֶעלְנֶע.

אִין טֶעאַטֶער פָאהרֶענְדִיג, טְרֶעט דִי קָאמְפַּאנִיֶע אָפּ אִין אַ גְרוֹיס וַוארֶענְהוֹיז, כְּדֵי צוּ קוֹיפֶען פַאר דִי גֶעסְט וַוייסֶע הַאנְטְשׁוּהֶען, וִוי דִי מָאדֶע פָאדֶערְט. דֶערְבֵּיי פַארְווִיקֶעלְט זִיךְ אַ לַאנְגֶער שְׁמוּעָס וֶועגֶען דָעם גְרוֹיסְהַאנְדֶעל בִּכְלַל אוּנ דָוִד עֶרְקְלֶערְט, אַז אִין אַלְטְנַיילַאנְד הָאט מֶען פוּנְ׳ם אָנְהוֹיבּ אָן נִיט צוּגֶעלָאזֶען דִי עֶנְטְווִיקְלוּנְג פוּן קְלֵיין־הַאנְדֶעל. מֶע הָאט ח״ו קֵיינֶעם נִיט גֶעשְׁטֶערְט, נָאר מֶע הָאט פוּן לְכַתְּחִלָּה אָן בַּאלְד גֶעגְרִינְדֶעט דִי גְרוֹיסֶע וַוארֶען־הַייזֶער, וֶועלְכֶע קוֹיפֶע:

אָפּ בַּיי דִי פַאבְּרִיקַאנְטֶען זַייעֶרֶע סְחוֹרוֹת אִינְ'ם גְרֶעסְטֶען מַאסְשְׁטַאבּ אוּנ פַארְשִׁיקֶען זַיי אַפִילוּ אִין דִי וַוייטְסְטֶע שְׁטֶעדְטְלֶעךְ דוּרְךְ זַייעֶרֶע יוֹא־אזְשָׁארֶען אוּנ אַגֶענְטֶען; דֶער קְלֵיינֶער עוֹלָם הָאט דֶערִיבֶּער בַּאלְד אַיינְגֶעזֶעהן, אַז פַארְפִירֶען אַ קְלֵיין גֶעשֶׁעפְטְל הָאט נִיט קֵיין שׁוּם רֶעכְזְאָן, אַז וואוּהִין דֶער קְלֵיינֶער סוֹחֵר וֶועט קוּמֶען, טְרֶעפְט עֶר שׁוֹין יהֶער אַ פְּרֵייזְקָאַרַאנְט פוּן אַ גְרוֹיסֶען וַוארֶען־הוֹיז מִיט מוּסְטֶערֶען, זוֹי אַז דִי פְּרֵייזֶען זֶענֶען שׁוֹין גֶענוּג בִּילִיג אַוֶועקְגֶעשְׁטֶעלְט אוּנ אִיהם בְּלֵייבְּט נִיט וָואס צוּ טוּן. דֶערְפַאר הָאט זִיךְ קֵיינֶער נָאר פוּן אָנְהוֹיבּ אָן נִיט גֶענוּמֶען צוּ דֶעם קְלֵיין־הַאנְדֶעל אוּנ מִיר הָאבֶּען פַארְהִיט, אַז מִיר זָאלֶען אִין אַלְטְנַיילַאנְד אוֹיךְ נִיט וֶוערֶען קֵיין קְרֶעמֶער־פָאלְק, ווִי מִיר זֶענֶען גֶעוֶועזֶען אִין גָלוּת.

דָוִד פְרֶעגְט דִי פֶערְקֵייפֶערִין: וָואס קָאסְט דִי 2 פָּאר הַאנְטְשׁוּהֶען? זֶעכְּס שֶׁקֶל, עֶנְטְפֶערְט זִי אוּנ דָוִד גִיט אַ גָאלְדֶענֶע מַטְבֵּעַ, פוּן וָועלְכֶע עֶר בֶּעקוּמְט רֶעשְׁט עֶטְלִיכֶע זִילְבֶּערְנֶע.

וָואס אִיז עֶס פַאר גֶעלְט? פְרֶעגְט קִינְגְסְקָארְט.

דֶער יוּדִישֶׁער שֶׁקֶל, עֶנְטְפֶערְט עֶר אִיהם. אַזוֹי פִיעל ווִי אַ פְרַאנְק. מִיר הָאבֶּען אוּנְזֶערֶע אַלְטֶע מַטְבֵּעוֹת אַיינְגֶעפִיהרְט.

אִיהר הָאט אַלְזָא דָאס גֶעלְט נִיט אָבְּגֶעשַׁאפְט זָאגְט קִינְגְסְקָארְט מִיט אַ שְׁטֶעכְוֶוערְטֶעל, סֶע וָואלְט טַאקִי פוּן אַייךְ גֶעוֶועזֶען אַ חִדוּשׁ.

דָוִד אָבֶּער אִיז שׁוֹין גֶעוואוֹהנְט גֶעוָוארֶען מִיט קִינְגְסְקָארְטְס אוֹיסְדְרוּקֶען אוּנ הָאט זִיךְ נִיט בֶּעלֵיידִיגְט, נָאר מִיט דֶעם זֶעלְבֶּען טָאן גֶעעֶנְטְפֶערְט: נֵיין, הֶער קִינְגְסְקָארְט, פוּנְ'ם גֶעלְד הָאבֶּען מִיר אוּנְז נִיט

געקאנט אָבשיידען, ערשטענס ווייל מיר זענען רוח'יש גייציגע יודען אונ צווייטענס ווייל דאס געלד איז ווירקליך א טייערע זאך. סע זאל ניט זיין וואלט מען עס געמוזט אויסטראכטען.

יונגערמאן! איהר רעדט פון מיין נשמה ארויס, ענטפערט קינגס-קארט ענטציקט, דאס האב איך תמיד געזאגט: דאס געלד איז א גוטע אונ א שיינע זאך, נאר די מענשען האבען עס פארדארבען!

XXII.

אין טעאטער זענען זיי געקומען שוין אין מיטען. פרידריך האט דארט דערזעהן בעקאנטע פנים'ער — דאס איז געוועזען די אלטע וויע-נער קאמפאניע: די לאשנערס, שיפמאן אונ זיין אמאליגע געליבטע ערנעסטינע לעפלער, היינט פרוי ווייננבערגער אונ איהר טאכטער. ער-נעסטינע איז אין דער צייט געווארען א גראנד-דאמע מיט אלע פישטשעווקעס אונ פרידריך האט געמוזט זיך נאר וואונדערען, וועמען האט ער דא אזוי ליב געהאט, אז'ש צוליב איהר זיך אבצוזאגען פונ'ם לעבען. ובפרט אז ער האט זי פארגלייכט מיט דער ווירקליך ליבענס-ווירדיגער מרים, דוד ליטוואקס שוועסטער.

דער מחבר וויל אין די אסימילאנטען זיך אין גאנצען נוקם זיין אונ ער דערציילט אונז, אז ערנעסטינע געהט די צייט זעהר ניט אמבעסטען אונ זי מוז צייטענווייז זיך בענוצען מיט שיפמאנ'ס שטיצע. אפשר וויל דער מחבר אונז דערמיט זאגען, אז יודישע עשירות אין גלות האט ניט קיין חזוק אונ דער געכטיגער „מיטשעס" דער פירמא קאן מארגען זיין א פשוט'ער קבצן.

דָוִד לִיטְוַואק בֶּעמֶערְקְט דֶערְבַּיי, אַז דִי לַאשְׁנֶערְ'ס אוּנ זַייעֶר גְלַייכֶען, וֶועלְכֶע הָאבֶּען פְרִיהֶער גֶעשְׁפֶּעט פוּנְ'ם צִיוֹנִיזְם, קוּמֶען הַיינְט אַהֶער קַיין פַּאלֶעסְטִינַא זֶעהר גֶערְן, וַוייל זַיי גֶעפִינֶען דָא אַלֶע בֶּע־קְוֶועמְלִיכְקֵייטֶען וִוי אִין דִי גְרוֹיסֶע אֵיירָאפֵּייאִישֶׁע שְׁטֶעדְט, נָאר דִי נֵייעֶ גֶעזֶעלְשַׁאפְט קוּקְט אוֹיף זַיי מִיט פַארְאַכְטֶען, אַזוֹי וִוי זַיי זֶענֶען עֶס וֶוערְט. דִי מִיטְגְלִידֶער פוּן דֶער נֵייעֶר גֶעזֶעלְשַׁאפְט וֶוערֶען נִיט בָּטֵל פַאר גְבִירִים; זַיי גֶעבֶּען אָבּ כָּבוֹד נָאר טִיכְטִיגֶע מֶענְשֶׁען, דַארוּם הָאט אַ מִין לַאשְׁנֶער דָא קַיין וֶוערְט נִיט. גֶעווִיס אִיז עֶר פְרַיי צוּ לֶעבֶּען וִוי עֶר וִויל, נָאר דִי גֶעזֶעלְשַׁאפְט קוּקְט אוֹיף אִיהם וִוי אוֹיף אַ פְרֶעמְדֶען.

XXIII.

אִין דֶער אָפֶּערֶע דֶערְוַוייל גֵעהט שַׁבְּתַי־צְבִי. דִי סְצֶענֶע שְׁטֶעלְט פָאר דֶעם פַאלְשֶׁען מָשִׁיחַ, וִוי עֶר צִיהט צוּ זִיךְ צוּ מַאסֶען יוּדֶען, וֶועלְכֶע גְלוֹיבֶּען אִין אִיהם. פְרִידְרִיךְ בֶּעמֶערְקְט:

„סֶע אִיז אָבֶּער מֶערְקְוִירְדִיג, וָואס אַזֶעלְכֶע שְׁוִוינְדְלֶער הָאבֶּען תָּמִיד גֶעפוּנֶען גְלוֹיבֶּען אִין פָאלְק“.

דְרוֹיף עֶנְטְפֶערְט דָוִד: „דָאס אִיז לַייכְט צוּ פַארְשְׁטֵעהן. נִיט דָאס פָאלְק הָאט גֶעגְלוֹיבְּט אִין זַייעֶרֶע דִבּוּרִים, נָאר פַארְקֶעהְרְט, זַיי הָאבֶּען גֶעזָאגְט וָואס דָאס פָאלְק הָאט גֶעגְלוֹיבְּט. זַיי זֶענֶען אַ פְּרָאדוּקְט פוּן דֶער פָאלְקְס־נְשָׁמָה, וֶועלְכֶע הָאט אִין דֶער גַאנְצֶער לַאנְגֶער צַייט פוּנְ'ם גָלוּת אוֹיף קַיין מִינוּט נִיט אוֹיפְגֶעהֶערְט צוּ גְלוֹיבֶּען, אַז סֶע וֶועט זִיךְ אַמָאל צוּרִיק אוּמְקֶעהְרֶען אִין זַיין פַאטֶערְלַאנְד. נָאר דָאס פָאלְק אִיז נִיט אִימְשְׁטַאנְד גֶעוֶוען צוּ פַארְשְׁטֵעהן אוֹיף וֶועלְכֶען אוֹפֶן סֶע קָאן

דיזער גלויבען פארוירקליכט ווערען. דרום האט עס געגלויבט יעדען משיח־שקר, וועלכער האט איהם צוגעזאגט די ישועה. ערשט אינ'ם סוף פון ניינצעהנטען יאהרהונדערט בעת אלע אנדערע פעלקער האבען אנגעהויבען זיך אליין צו דערפיהלען, איז אויך אונזער פאלק דערגאנגען, אז זיין הילף ליגט אין זיינע אייגענע הענט אונ אזוי האט זיך דאס יודישע פאלק אויפגעהויבען".

צווישען צווייטען אונ דריטען אקט, קומט צו זיי אין דער לאזשע הער דאקטאר ווערקין, דער סעקרעטער פונ'ם פרעזידענט אונ בעט זיי אינ'ם נאמען פונ'ם פרעזידענט צו איהם אין דער לאזשע, סע שטעלט זיך ארויס, אז פרעזידענט פון דער נייער געזעלשאפט איז דער אלטער רוסישער אויגענדאקטאר, אייכענשטאם, מיט וועלכען זיי האבען זיך בעגעגענט צוריק מיט 20 יאהר ביי די חורבות פונ'ם כותל מערבי אונ אצינד האט ער זיי ווידער דערקענט אונ האט זיי געוואלט בעגריסען.

דער פרעזידענט דאקטאר אייכענשטאם איז אצינד שוין א גרייז־גרויער מאן. פאר אונזער פאלק, זאגט ער, איז איצט די בעסערע צייט פאר מיר אליין אבער איז דעמאלט געווען די בעסערע, ווייל איך בין געווען יונג אונ קרעפטיג, איצט אבער בין איך אלט אונ שוואך. דאך מוזען מיר מיט אלעם צופרידען זיין, וואס סע מוז זיין...

פון די דבורים מיט'ן פרעזידענט אונ זיין טאכטער ווערען אונ־זערע לייט געוואר, אז אין פאלעסטינע האט די מעדיצין דערלאנגט א זעהר הויבע שטופע. אז פון ארץ ישראל ווערד פארשפרייט די

בְּרָכָה פוּן מָעדִיצִינִישֶׁער הִילְף אִין אַלָע אַרוּמִיגָע לֶענְדָער אוּנ אַז בֶּע־זַאנְדֶערְס בָּערִיהמְט אִיז דָאס בַּאקְטֶעדִיאָלָאגִישֶׁע אִינְסְטִיטוּט פוּן פְּרָאפֶעסָאר שְׁטֵייגֶעק, דֶער בְּרוּדֶער פוּנ׳ם אַרְחִיטֶעקְטָאר שְׁטֵייגֶעק, — וָועלְכֶעס אִיז כְּדַאי צוּ זֶעהֶן. דָוִד זָאגְט זַיי צוּ מִיט דֶעם בָּערִיהמְטֶען מַאן זַיי נָאךְ צוּ בֶּעקֶענֶען, דֶער פְּרֶעזִידֶענְט בֶּעט נָאךְ לִיטְוַואקֶען, אַז וָוען עֶר וָועט מִיט זַיי קוּמֶען קַיין יְרוּשָׁלַיִם, זָאל עֶר זַיי צוּ אִיהם בְּרֶענְ־גֶען אוּנ דֶערְמִיט גִיט עֶר זַיי דִי הַאנְט אַלְס סִמָן, אַז דִי אוֹדִיָענְץ אִיז גֶעעֶנְדִיגְט.

אַוֶועקְגֶעהֶענְדִיג פוּנ׳ם פְּרֶעזִידֶענְט שְׁרַייט קִינְגְסְקָארְט אוֹיס:

„אַייֶער פְּרֶעזִידֶענְט וַוייזְט אוֹיס אַ גַאנְץ עֶהרְלִיכֶער יוּנְג, נָאר אַ בִּיסְל שׁוֹין צוּ אַלְט. פַאר וָואס הָאט אִיהר גְרָאד אִיהם אוֹיסְגֶעקְלִי־בֶּען?“

„דָאס קָאן אִיךְ אַייךְ זָאגֶען מִיט אַיין וָוארְט“, עֶנְטְפֶערְט אִיהם דָוִד, „מִיר הָאבֶּען אִיהם אוֹיסְגֶעקְלִיבֶּען דֶערְפַאר וָואס עֶר הָאט נִיט גֶעוָואלְט“.

„אָהָא, דָאס אִיז נָאךְ שֶׁענֶער!“

„יָא, מִיר הָאבֶּען פוּן אוּנְזֶערֶע חֲכָמִים בֶּעקוּמֶען אַ כְּלָל: דֶעם כָּבוֹד דַארְף מֶען גֶעבֶּען דֶעם, וָועלְכֶער אַנְטְלוֹיפְט פוּן אִיהם“.

XXIV

אִין עֶטְלִיכֶע טֶעג אַרוּם אִיז אוּנְזֶער קָאמְפַּאנִיֶע, דִי פַאמִילְיֶע לִיטְ־וַואק מִיט אִיהרֶע גֶעסְט, אַיינְגֶעשְׁטִיגֶען אִין אַ גְרוֹיסֶען מָאטָאר־וָואגֶען, אוּם צוּ פָאהרֶען קַיין טְבַרְיָה צוּ דָוִד׳ס עֶלְטֶערְן אוֹיף פֶּסַח.

קִינְגְסְקָארְט הָאט ווִי זַיין טֶבַע אִיז גְעוֶוען זִיךְ גֶעוֶוערְטֶעלְט אִיבֶּער דֶעם גְרוֹיסֶען וָואגֶען אוּנ הָאט אִיהם גֶערוּפֶען „נֹחַ׳ס תֵּיבָה“. דָוִד הָאט אִיהם עֶרְקְלֶעהְרְט אַז זַיי וֶועלֶען פָאהרֶען צוּזַאמֶען עֶלְף פַּאסַאזְשִירֶען אוּנ אַז עֶר הָאט בְּכִיוָון גֶענוּמֶען אַ מָאטָאר חָאטְש זַיי וָואלְטֶען גֶעקָאנְט פָאהרֶען מִיטְ׳ן בַּאהן, כְּדֵי בֶּעסֶער צוּ קָאנֶען בֶּע־טְרַאכְטֶען דִי גֶעגֶענְד, דָאס בְּלִיהֶענְדֶע יוּדִישֶׁע לַאנְד.

פָאהרֶענְדִיג הָאבֶּען זַיי אוֹיפְגֶענוּמֶען אִין וָואגֶען רֶעשִׁיד בַּיי דֶעם אַרַאבֶּער אוּנ אַרְחִיטֶעקְטָאר שְׁטֵיינֶעק. דָוִד הָאט זַיי בֵּיידֶע אֵיינְגֶעלַאדֶען צוּם סֵדֶר צוּ זַיינֶע עֶלְטֶערְן קַיין טְבֵרְיָה.

דֶער שְׁלִיאַךְ, אוֹיף וֶועלְכֶען זַיי זֶענֶען גֶעפָאהרֶען, הָאט אַלֶע מָאל בַּיי אוּנְזֶערֶע פְרֶעמְדֶע אַרוֹיס גֶערוּפֶען פַארְוואוּנְדֶערוּנְג אוּנ עֶרְשְׁטוֹינֶען דִי בֶּעוֶועגוּנְג אִיז נַאטִירְלִיךְ גֶעוֶוען שְׁוַואכֶער ווִי אִין שְׁטָאדְט, דָאךְ אִיז עֶס גֶעוֶוען זֶעהר לֶעבֶּעדִיג. מָאטָאר־וָואגֶען אוּנ וֶועלָאסִיפֶּעדֶען, פוּסְ־גֵעהֶער אוּנ רַייטֶער, טֵייל אִין אַרַאבִּישֶׁער טְרַאכְט אוּנ טֵייל אִין אֵייְרָאפֵּייאִישֶׁער קְלֵיידוּנְג זֶענֶען גֶעפְלוֹיגֶען הִין אוּנ צוּרִיק אִיבֶּער דֶעם גְלַאט גֶעפְלַאסְטֶערְטֶעם וֶועג. פוּן בֵּיידֶע זַייטֶען קְלֵיינְע הַייזֶער אוּנ גֶערְטְנֶער, וַוייטֶער אַ הִין פַארְזֵעהֶעטֶע פֶעלְדֶער אוּנ גְרִינֶע לוּנֶען אוּנ בַּיי דֶער זַייט — אַ שׁוּרָה פוּן סְטָאלְבִּים מִיט דְרָאהטֶען גֶעצוֹיגֶען.

קִינְגְסְקָארְט הָאט בֶּעמֶערְקְט אַז פוּן דִי סְטָאלְבִּים זֶענֶען גֶעצוֹיגֶען אַלֶע מָאל צְווייג־דְרָאהטֶען אִין יֶעדֶעם שְׁטוּבּל אַרַיין. „אִיז עֶס טֶעלֶע־פָאן־דְרָאהטֶען“, פְרֶעגְט עֶר, „אוּנ וֶוער וואהְנְט דָא אִין דִי שְׁטוּבְּלִיךְ?“

דָא וואהְנֶען מֶעהְרְסְטֶענְטֵיילְס בַּעֲלֵי־מְלָאכוֹת, קְלֶערְט אִיהם

רֶעשׂיד בּײ אוֹיף, דָאס איז לְמָשָׁל אַ דָארְף פוּן גָאלֶע שוּסְטֶער אוּנ דוֹרְךְ די דְרָאטֶען פיהְרְט מֶען זֵיי צוּ די עֶלֶעקְטֶערישֶׁע קְרַאפְט צוּ זֵייעֶרֶע מַאשִׁינֶען. די קְרַאפְט גֶעהט פוּן פַארְשִׁיעדֶענֶע עֶלֶעקְטְרִיצִיטֶעטְס־סְטַאנְצִיעֶס, פוּן די רִיטְשְׁקֶעס בּײם בַּארְג חֶרְמוֹן אוּנ לְבָנוֹן אָדֶער פוּנ׳ם קַאנַאל בּײם טוּיטֶען יָם.

די בַּעֲלֵי מְלָאכוֹת דָא עֶרְקְלֶעהְרְט ווײטֶער דָוִד, זֶענֶען הַאלְבּ עֶרְד־אַרְבֵּייטֶער הַאלְבּ הַאנְדְווֶערְקֶער. בּײ בֵּיידֶערְלֵיי זֶענֶען זֵיי פַארְבּוּנְדֶען אִין אַרְטֶעלֶען. זֵייעֶרֶע סְחוֹרוֹת פַארְקוֹיפְט דֶער אַרְטֶעל צוּ די גְרוֹיסֶע וַוארֶענְהֵייזֶער אוּנ עֶקְסְפָּארְטֶערֶען. דָאס זֶעלְבֶּע איז מִיט זֵייעֶרֶע לַאנְד־ווִירְטְשַׁאפְט.

דֶער עֶרֶךְ צְווִישֶׁען פֶעלְדְאַרְבֵּייט אוּנ מְלָאכָה איז נִיט אִין יֶעדֶען דָארְף גְלַייךְ. די דֶערְפֶער וָואס זֶענֶען גֶעהֶענְטֶער צוּ דֶער גְרוֹיסֶער שְׁטָאדְט פִיהְרֶען הוֹיפְּטְזֶעכְלִיךְ הַאנְדְווֶערְק אוּנ פֶעלְד־אַרְבֵּייט איז אַ בֵּיי־זַאךְ, אַזוֹי אַז פוּן דֶער עֶרְד צִיהֶען זֵיי נָאר דָאס נֵייטִיגְסְטֶע פַאר זִיךְ אַלֵיין. דַאגֶעגֶען בֶּעשֶׁעפְטִיגֶען זִיךְ די ווַייטֶער דֶערְפֶער מֶעהְרְסְטֶענְטֵיילְס מִיט עֶרְד אַרְבֵּייט. הוֹיפְּטְזֶעכְלִיךְ פְלַאנְצְט מֶען פַארְשִׁיעדֶענֶע טַייעֶרֶע פְּרוּכְטֶען, ווֶעלְכֶע מֶע שִׁיקְט מִיט דֶער בַּאהְן אִין דֶער גַאנְצֶער ווֶעלְט אַרַיין, קֵיין פַּארִיז, בֶּערְלִין, מָאסְקוֹי, פֶּעטֶערְבּוּרְג, אַזוֹי זֶענֶען אוּנְזֶערֶע דֶערְפֶער צֶעשְׁפְּרֵייט אִינְ׳ם גַאנְצֶען בְּלִיהֶענְדֶען לַאנְד, ווִי לְמָשָׁל דָא ווַייטֶער אִינְ׳ם טְהָאל פוּן יִזְרְעֶאל. נָאר אִיהר זָאלְט זִיךְ נִיט פָּארְשְׁטֶעלֶען אוּנְזֶערֶע דֶערְפֶער ווִי אַ מָאל די פַארְשְׁמוּצִיגְטֶע נֶעסְטֶען פוּן בּוֹיעֶרֶען. אִיהר ווֶעט נָאךְ הַיינְט מִיט אוּנְז אָנְקוּקֶען אַ יוּדִישׁ דָארְף

װעלכעס איז אַ טיפּ פון דעם נייעם דאָרף װאָס די נייע געזעלשאַפט האָט אױפגעבױעט איבער גאַנץ פּאַלעסטינע, פון מזרח אונ מערב־זייט פונ׳ם ירדן.

זיי האָבען געדאַרפט איבערפאָהרען אַ בריק איבער׳ן פּישון, דער װאָגען איז געלױפען שנעלער צװישען די שענע גערטנער פון לימונעס אונ מאַראַנצען. די רויטע אונ געלע פרוכטען האָבען געלױכ־טען פון די בלעטער אַרױס. קינגסקאָרט שרייט אױס ענטציקט: לאָז מיך דער גוטער געמעי װען דאָס איז ניט איטאַליע!

קולטור איז אַלעס בּרומט שטיינעק, מיר יודען האָבען אַהער געבראַכט די קולטור.

האָט קיין פּאַראַבעל ניט, זאָגט רעשיד מיט אַ שמייכעל, דיזע קולטור איז שוין פריהער אױך געװען. נאָך מיין פאָטער האָט דאָ גע־פלאַנצט אַראַנזשען אַ גרויסע צאָהל. דאָס װייס איך בעסער פון אונזער פריינד שטיינעק דען אָט דאָ איז מיין פאָטערס גאָרטען אַציגד מיינער.

איך װעל ניט לייקענען, ענטפערט שטיינעק. איהר האָט שוין פאַר אונז געהאַט באַיאַרען, אָבער איהר האָט פון זיי ניט געקאָנט מאַכען קיין װערט. ערשט אַז מיר זענען געקומען האָט אַלעס בעקו־מען אַ װערט.

דאָס איז אמת, ענטפערט רעשיד. דורך אייער קומען אונ דורך די נייע פאַרקעהרס־װעגען האָט זיך דער עקספּאָרט צעהן מאָל אַזוי פיעל פאַרגרעסערט אונ אונזערע פלאַנצונגען האָבען בעקומען אַ װערט אױפ׳ן מאַרק.

„אַיין פְרַאגֶע, רֶעשִׁיד בַּיי!" ווענדעט זיך קינגסקארט צום אַראַ־בֶּער. די הערען וועלען מיר קיין פּאַראִיבעל ניט האבען. אז די יודען האבען אַהער איינגעוואַנדערט זענען די פריהעריגע איינוואוהנער ניט געגאַנגען צו גרונד? איך מיין בכלל, דאן אז איינציגע מענשען האָבען זיך גוט געמאכט איז נאך קיין ראיה ניט.

„חס ושלום!" ענטפערט רעשיד. „אדרבא פאר אונז אלע איז דאס געווען א ישועה. ערשטענס נאטירליך פאר די בעלי־בתים וועלכע האָבען פאר זייערע פלעצער אָבגענומען הויכע פרייזען ביי דער נייער געזעלשאפט, סיידען ווען עמיצער האט ניט געוואלט פארקויפען מחמת ער האט געהאפט שפּעטער נאך א בעסערען פרייז צו בעקומען. איך פאר מיר האב ניט געוואלט וואַרטען און האב מיין ערד פארקויפט דער נייער געזעלשאפט, ווייל איך האב מיך אַזוי בעסער אויסגערעכענט".

„איהר האט דאך ערשט געזאגט אז די גערטנער זענען אייער?"

„בפירוש! נאכדעם ווי איך האב זיי פארקויפט דער נייער גע־זעלשאפט, האב איך זיי ווידער פון איהר געדונגען אויף אַרענדע".

„וואס־זשע האט איהר געדארפט פריהער פארקויפען?"

„פאר מיר איז אָבער וויכטיגער געווען אריין צו טרעטען אין דער נייער געזעלשאפט, און די מיטגלידער פון דער נייער געזעל־שאפט טארען ניט האבען קיין פּריוואט־אייגענטום".

„פרידריכסהיים איז אלזא ניט אייערס?", פרעגט פרידריך ביי ליטוואקען.

ידי ערד ניט. איך האב זי נאר געדונגען ביז צום יובל־יאהר, אזוי ווי פריינד רעשיד זיינע גערטנער".

„יובל־יאהר? איך בעט אייך, ערקלערט מיר דייטליכער, סע שיינט מיר, אז איך האב דארט אויף מיין אינזעל ווירקליך פיעל פארשלאפען".

„דאס יובל־יאהר איז ניט קיין נייעס. ס'איז איין אלטע איינריכטונג פון משה רבנו, אז נאך זיבען מאל זיבען יאהר, אלזא אויף יעדען פינפציגסטען יאהר, קעהרט זיך די פארקויפטע ערד ווידער אום צו איהר פריהריגען אייגענטימער. מיר האבען דאס נאר אויף אזוי פיעל איבערגעאנדערשט, אז סע קעהרט זיך אום ניט צום פארקויפער, נאר צו דער נייער געזעלשאפט, ווייל זי אליין, דאס הייסט דער כלל ישראל איז דער אייגענטימער פון דער ערד. אויף דעם וועג זענען מיר געזיכערט, אז די ווערט־פארמעהרונג פון דער ערד פאלט ניט אריין צו יחידים נאר צום כלל".

קינגסקארט דערמאהנט, אז שוין אין לאנדאן פלעגען מענשען בויען הייזער אויף פרעמדער ערד, וועלכע זיי האבען פאר ארענדעוועט אויף 99 יאהר... ער וויל אבער געוואהר ווערען ווי אזוי איז פארגעקומען מיט די איינוואהנער, וואס האבען ניט געהאט קיין פארמעגען.

„דיעזע שאלה, ענטפערט רעשיד, פארענטפערט זיך פון זיך אליין: די וואס האבען נאר ניט פארמאגט האבען דאך נאר ניט געהאט צו פארלירען נאר געוואונען, זיי האבען פון דער יודישער איינוואנדערונג ווירקליך געוואונען: ארבייטסגעלעגענהייט און פרנסה. ס'איז אויף דער

וָועלְט נִיט גֶעוֶוען קֵיין אָרֶעמֶערֶעס אוּנ דָערְשְׁלָאגֶענֶערְס וִוי אַיין אַרַאבִּיש דָארְף אִין פַּאלֶעסְטִינַא אֵיידֶער דִי יוּדֶען זֶענֶען גֶעקוּמֶען... אִיצְט אִיז עֶס אִין גַאנְצֶען אַנְדֶערְשׁ. פוּן דֶער גְרוֹיסְאַרְטִינֶען אַיינְ־וַואנְדֶערוּנְג הָאבֶּען מִיר אַלֶע פַּארְדִיענְט. אַפִילוּ דִי אַרַאבֶּער, וָואס הָאבֶּען זִיךְ נִיט אַנְגֶעשְׁלָאסֶען דֶער נַייעֶר גֶעזֶעלְשַׁאפְט, הָאבֶּען בַּיי אִיהר גֶעקְרִיגֶען אַרְבֵּייט. בְּעֵת מֶע הָאט גֶעדַארְפְט אוֹיסְטְרוּקֶענֶען דִי בְּלָאטֶעס, גְרָאבֶּען דִי קַאנַאלֶען, פְלַאנְצֶען דִי אֵייקַאלִיפְּטֶען־בֵּיימֶער, הָאט מֶען דִי הֵיימִישֶׁע פֶעהִיגֶע אַרְבֵּייטְס־קְרֶעפְטֶען צוּם עֶרְשְׁטֶען בֶּע־נוּצְט, אוּנ גוּט בֶּעלוֹינְט. גִיט נָאר אַ קוּק אוֹיף דֶעם פֶעלְד! אִיךְ דֶערְ־מָאהן מִיךְ נָאךְ פוּן מַיין קִינְדֶערְצַייט, אַז דָא אִיז גֶעוֶוען בְּלָאטֶעס. דֶעם פְּלַאץ הָאט דִי נַייעֶ גֶעזֶעלְשַׁאפְט צוּם בִּילִיגְסְטֶען גֶעקוֹיפְט אוּנ הָאט אִיהם צוּם בֶּעסְטֶען גֶעמַאכְט. אָט דָארְט אִיז אַיין אַרַאבִּי'שׁ דָארְף. אִיהר זָעהט דִי קְלֵיינֶע מָאשֶׁעע? (אַיין אַרַאבִּישֶׁער קְלוֹיסְטֶער). דִי אָרִימֶע מֶענְשֶׁען זֶענֶען פִיעל גְלִיקְלִיכֶער גֶעוָוארֶען. זֵיי קֶענֶען זִיךְ אָרֶענְטְלִיךְ דֶערְנֶעהרֶען, זֵייעֶרֶע קִינְדֶער זֶענֶען גֶעזוּנְטֶער אוּנ לֶערְנֶען עֶפִּיס — אִין זֵייעֶר גְלוֹיבֶּען אוּנ מִנְהָגִים שְׁטֶערְט זֵיי קֵיינֶער נִיט".

„אִיהר זֶענְט אֵיינֶענְטְלִיךְ אַ חִדוּשׁ, אִיהר מַאחְמֶעד בֶּער! קוּקְט אִיהר דֶען נִיט אוֹיף דִיעזֶע יוּדֶען וִוי אוֹיף אַרַיינְגֶערוּקְטֶע קָאנְקוּרֶענְטֶען!"

„וָואס רֶעדְט אִיהר קְרִיסְט!" עֶנְפֶערְט אִיהם רֶעשִׁיד. „וִוי אַזוֹי קָאנְט אִיהר אָנְרוּפֶען דֶעם רוֹיבֶּער, וֶועלְכֶער טוּט אַייךְ בְּלוֹיס גוּטְס? דִי יוּדֶען הָאבֶּען אוּנְז רַייךְ גֶעמַאכְט, פַאר וָואס זָאלֶען מִיר אוֹיף זֵיי אוֹיפְגֶעבְּרַאכְט זַיין? זֵיי לֶעבֶּען מִיט אוּנְז וִוי בְּרִידֶער, פַאר וָואס זָאלֶען

מִיר זַיי גִיט לִיבּ הָאָבֶּען? אִיךְ הָאבּ צְווִישֶׁען מַיינֶע מַאחְמֶעדַאנֶער קֵיינְמָאל נִיט גֶעהַאט אַזַא גוּטֶען פְרַיינְד וִוי דִיעזֶען דָוִד לִיטְוַואק. עֶר קָאן צוּ מִיר קוּמֶען בַּיי טָאג אוּנ בַּיי נַאכְט אוּנ בַּיי מִיר בֶּעטֶען וָואס עֶר וִויל וֶועל אִיךְ אִיהם גֶעבֶּען. אִיךְ וַויים, אַז אִיךְ קָאן אוֹיף אִיהם אוֹיךְ רֶעכֶענֶען וִוי אוֹיף אַ בְּרוּדֶער. עֶר אִיז מִתְפַּלֵל אִין אַיין אַנְדֶער מָקוֹם־קָדוֹשׁ דֶעם זֶעלְבֶּ׳ען גָאט וָואס אִיךְ אִין מַיין מָקוֹם־קָדוֹשׁ. אוּנְזֶערֶע גֶעבֶּעט־הַייזֶער שְׁטֶעהֶען אָבֶּער אַיינְס גֶעבֶּען ס׳אַנְדֶערֶע אוּנ אִיךְ גְלוֹיבּ תָּמִיד, אַז אוּנְזֶערֶע תְּפִלּוֹת פַאראֵיינִיגֶען זִיךְ עֶרְגִיץ וואוּ אִין דֶער הוֹיךְ אוּנ קוּמֶען בֵּיידֶע גְלַייךְ צוּ דֶעם אֵיינְצִיגֶען כִּסֵא־הַכָּבוֹד, וָואס אִיז אִיבֶּער אוּנְז אַלֶע״.

רֶעשִׁיד הָאט גֶערֶעדְט מִיט אַזַא גֶעזוּנְטֶען טָאן, אַז קִינְגְסְקָארְט אַפִּילוּ אִיז גֶערִיהְרְט גֶעוָוארֶען „יָא״, זָאגְט עֶר, אִיהר זֶענְט אַ גֶע־בִּילְדֶעטֶער מֶענְשׁ, שְׁטוּדִירְט אִין אֵייְרָאפַּא. וָואס אָבֶּער זָאגֶען דִי פְּשׁוּטֶ׳ע מֶענְשֶׁען, דֶער הָמוֹן?

„דִיעזֶע נָאךְ מֶעהר, הֶער קִינְגְסְקָארְט. אִיהר מוּזְט מִיר שׁוֹין מוֹחֵל זַיין, נָאר סַבְלָנוּת הָאבּ אִיךְ נִיט אִין אֵייְרָאפַּא גֶעלֶערְנְט, דִי מַאחְמֶע־דאנֶער הָאבֶּען תָּמִיד גֶעלֶעבְּט מִיט דִי יוּדֶען בֶּעסֶער וִוי אִיהר קְרִיסְטֶען. נָאךְ צוּרִיק מִיט צְוָואנְצִיג יָאהר, אַז דִי עֶרְשְׁטֶע יוּדִישֶׁע קָאלָאנִיסְטֶען הָאבֶּען זִיךְ דָא בֶּעזֶעצְט אִיז שׁוֹין פָּארְגֶעקוּמֶען, אַז דִי אַראבֶּער הָאבֶּען אוֹיסְגֶעקְלִיבֶּען אַ יוּדֶען אַלְס אַ שׁוֹפֵט צְווִישֶׁען זִיךְ, אָדֶער זִיךְ צוּם וַעַד פוּן דֶער יוּדִישֶׁער קָאלָאנִיע גֶעוֶוענְדְט וֶועגֶען אַיין עֵצָה אָדֶער הִילְף אִין זֵייעֶרֶע פְּרִיוַואט־אַנְגֶעלֶעגֶנְהֵייטֶען״.

דער מאָטאָר־וואָגען איז אַרויס פונ'ם טאָל און האָט אָנגעהויבען זיך אַרויפדראַפּען אויפ'ן באַרג אַרויף. אומעדום זענען די בערגלעך געווען ביז אַרויף פאַרפלאַנצט. יעדער פלעק ערד אויסגענוצט. אויף די קרומע בערג־הענגען זענען געווען טעראַסען, אַזוי ווי אין די צייטען פון שלמה המלך. דאָ האָבען געוואַקסען טרויבען, גראַנאַטען און פייגען.

ווייטער זענען זיי ווידער אַריין אין אַ ליבליכען טאָל, וועלכער האָט די רייזענדער איבעראַשט מיט זיינע בלומען. אַזוי ווי אַ קאָוויאָר מיט ווייסע, געלע, רויטע, בלויע און גרינע פאַרבען, איז פאַר זיי דאָס שטיק לאַנד געווען אויסגעשפּרייט און אויפ'ן האָרצען אַזוי גוט גלייך זיי וואָלטען אַריין אין אַ ים פון זיסע ריחות. אַ שטיל ווינטעלע האָט געקאַטשעט די שמעקענדע לופט־חוואַליעס, אונזערע צוויי געסט זענען פּשוט פאַרכּשוף'ט געוואָרען פון דעם נאַטור־שפּיעל, וואָס זיי האָבען גאָר ניט געקאָנט פאַרשטעהן פון וואַנען דאָס נעמט זיך. ערשט שפּעטער האָט מען זיי ערקלערט, אַז דאָ האָט מען איינגעריכטעט אַ גרויסע בלומען־קולטור ספּעציעל פאַר דער פאַבריקאַציע פון פאַרפומען. דאָ ווערען אין גרויסע מאַסען געצויגען, זשאַסמין, טובעראָזעק, זשעראַניען, נאַרציזען, פיאַלקעס און רויזען. דער גאַנצער טאָל איז איין גאָרטען.

די אַרבייטער, וועלכע האָבען אונזערע רייזענדער בעגעגענט האָבען זיי אַלע מאָל געגריסט, אַמאָל ליטוואַקען, אַמאָל שטיינעקען און אַמאָל רעשידען. דערפון האָבען די פרעמדע פאַרשטאַנען, אַז

אַלֶע דְרַיי זֶענֶען שְׁטַארְק בֶּעקַאנְט אוּנ גֶעשֶׁעצְט אִינְ'ם לַאנְד. שְׁפֶּעטֶער זֶענֶען זַיי גֶעוָוארֶען, אַז דָוִד אוּנ שְׁטַיינֶעק זֶענֶען דִי פִיהרֶער פוּן אַ פָּאלִיטִישֶׁער פַּארְטַיי, וֶועלְכֶע הָאט מִלְחָמָה מִיטְ'ן דָאקְטָאר גַייֶער וֶועגֶען דֶער פְרַאגֶע אוֹיבּ אַלֶע מֶענְשֶׁען אָדֶער נָאר יוּדֶען דַארְפֶען צוּגֶענוּמֶען וֶוערֶען אִין דֶער נַייֶער גֶעזֶעלְשַׁאפְט.

דָוִד בֶּעמֶערְקְט דֶערְבַּיי: „אִיךְ בִּין אַ פִיהרֶער נָאר אוֹיף צְוַויי וָואכֶען בִּיז דִי וִויבָּארֶעס צוּם קָאנְגְרֶעס. מַיין פְּרָאפֶעסִיֶע אִיז עֶס נִי..."

XXV.

זַיי זֶענֶען אִיבֶּערְגֶעפָאהרֶען אַ בַּאהן-לִינִיֶע אוּנ הָאבֶּען גֶעמוּזְט אַבִּיסְל אָבְּוַוארְטֶען בִּיז דִי בַּאהן אִיז דוּרְכְגֶעפָאהרֶען. דִי פְרֶעמְדֶע הָאבֶּען בֶּעמֶערְקְט, אַז דִי בַּאהן-לָאקָאמָאטִיוָוע הָאבֶּען נִיט קַיין קוֹימֶען אוּנ סֶע שְׁלָאגְט פוּן אִיהר קַיין רוֹיךְ נִיט.

דָוִד עֶרְקְלֶערְט זַיי:

— „בַּיי אוּנְז גֶעהֶען אַלֶע בַּאהנֶען מִיט עֶלֶעקְטֶערִיֶע. מִיר הָאבֶּען דָא שׁוֹין פוּנְ'ם אָנְהוֹיבּ אָן אַיינְגֶעפִיהרְט דָאס אַלֶערְנַייֶעסְטֶע, וַוייל פְרִיהֶער אִיז דָאךְ גָאר נִיט גֶעוֶוען. דַאגֶעגֶען הָאבֶּען מִיר גֶעהַאט דִי פְּרַאקְטִיקֶע פוּן דֶער גַאנְצֶער וֶועלְט, מִיר הָאבֶּען אוֹיךְ גֶעהַאט אַ גַאנְצֶע מַאסֶע גֶעבִּילְדֶעטֶע יוּנְגֶע לַייט, וֶועלְכֶע זֶענֶען צוּ אוּנְז גֶעקוּמֶען פוּן דִי אוּנִיוֶוערְזִיטֶעטֶען אוּנ פָּאלִיטֶעכְנִיקוּמְ'ס פוּן דֶער גַאנְצֶער וֶועלְט, פַארְזֶעהן מִיט אַלֶע מֶעגְלִיכֶע וִויסֶענְשַׁאפְטֶען. אוּנ גְרָאד יֶענֶע יוּדִישֶׁע יוּנְגֶע אִינְטֶעלִיגֶענְץ, פַאר וֶועלְכֶע סְ'אִיז קַיין פְּלַאץ נִיט גֶעוֶוען אִין דִי

אַנְטִיסֶעמִיטִישֶׁע לֶענְדֶער אוּנ וֶועלְכֶע הָאבֶּען גֶעמוּזְט דָארְט פַאר פַארְצְוֵוייפְלוּנְג זִיךְ וַוארְפֶען אִין דִי אַרְגְסְטֶע כְּתוֹת אַרַיין, הָאבֶּען דָא בֶּעקוּמֶען אַ וֶוערְט אוּנ זִיךְ אוּנ זַייעֶר פָאלְק נִיצְלִיךְ גֶעוָוארֶען. דִי דָאזִיגֶע גֶעבִּילְדֶעטֶע יוּגֶענְד אִיז גֶעוָוארֶען דִי גְרֶעסְטֶע בְּרָכָה פַאר פַּאלֶעסְטִינַא, דֶען זִי הָאט מִיט זִיךְ גֶעבְּרַאכְט דִי נַייעֶסְטֶע וִויסֶענְשַׁאפְט אוּנ פְּרַאקְטִישֶׁע חָכְמָה".

קִינְגְסְקָארְט וַוארְפְט אַרַיין אַ וֶוערְטְל: „אִיהר זֶענְט דָאךְ אַ חִיטְרֶע פָאלְק. אוּנְז הָאט אִיהר גֶעלָאזְט דָאס אַלְטֶע אַייזֶען אוּנ אִיהר פָאהרְט דָא מִיט דִי נַייֶעסְטֶע מַאשִׁינֶען".

„וָואס־זְשֶׁע, מִיר הָאבֶּען אֶפְשַׁר גֶעדַארְפְט אַלְטֶע שְׁמַאטֶעס, וֶוען מִיר הָאבֶּען פַאר דֶעם אֵייגֶענֶעם גֶעלְד גֶעקָאנְט קְרִיגֶען אָדֶער מַאכֶען פוּנְקֶעל נַייעֶס?" שְׁרַייט אוֹיס שְׁטַיינֶעק מִיט אַ גֶעבֵּייזֶער. „אִיבְּרִיגֶענְס אִיז אַלֶעס וָואס אִיהר זֶעהט גָאר קֵיין נַייעֶס נִיט. ס'אִיז שׁוֹין אַלֶעס גֶעוֶוען אוֹיךְ דֶעמָאלְט אִין אֵייְרָאפַּא אוּנ בֶּעזוּנְדֶערְס אִין אַמֶערִיקַא. בַּיי דִי אַמֶערִיקַאנֶער הָאבֶּען מִיר אַ סַךְ גֶעלֶערְנְט אִין עֶלֶעקְטְרִישֶׁע בַּאהנֶען וְוִי אִין אַנְדֶערֶע זַאכֶען".

„פַאר אוּנְז — זָאגְט וַוייטֶער דָוִד — אִיז פִּיעל גְרִינְגֶער גֶעוֶוען דָאס נַייעֶסְטֶע צוּ מַאכֶען, וַוייל מִיר הָאבֶּען נִיט גֶעדַארְפְט פְּרִיהֶער אוֹיסְנוּצֶען דָאס אַלְטֶע. אוּנְזֶערֶע וַואגָאנֶעס הָאבֶּען אַלֶעס נַייטִיגֶע, כְּדֵי דֶעם רֵייזֶענְדֶען בֶּעקְוֶועם צוּ מַאכֶען. סֶע טְרֵייסֶעלְט כִּמְעַט נִיט, חָאטְשׁ מִיר פָאהרֶען זֵעהר גֶעשְׁווִינְד. דִי אַרְבֵּייטֶער־בַּאהנֶען זֶענֶען אוֹיךְ גוּט פַארְזָארְגְט, וַוייל מִיר פַארְשְׁטֵעהֶען, אַז מֶע טוּז דָאס גֶעזוּנְט פוּן דִי

אַרְבֵּייטֶער פַארְהִיטֶען. הַיינְט וִוי בִּילִיג בַּיי אוּנְז קָאסְט דָאס פָּאהרֶען! מִיר הָאבֶּען דָעם פַּאסַאזְשִׁירְסְקָע טַארִיף פוּן דָעם הֶערְצָאגְטוּם בַּאדֶען אוּנְטֶער דֶעם קְלוּגֶען גְרוֹיסְהֶערְצָאג פְרִידְרִיךְ אַייְנְגֶעפִיהרְט. מִיר הָאבֶּען קוֹדֶם כָּל אִין זִינֶען גֶעהַאט, אַז דוּרְךְ בִּילִיגֶע טַארִיפֶען זָאלֶען זִיךְ דִי אַרְבֵּייטֶער גְרִינְג קֶענֶען אִיבֶּערְפָאהרֶען פוּן דִי עֶרְטֶער וִוי אַרְבֵּייט פֶעהלְט אִין דִי עֶרְטֶער וִוי סֶע פֶעהלֶען מֶענְשֶׁען. דֶערִיבֶּער צִיהֶען זִיךְ בַּיי אוּנְז דִי בַּאהן־לִינִיעֶ פוּן אֵיין עֶק לַאנְד בִּיז'ן אַנְדֶערֶען, אַזוֹי אַ קָאלָאנִיזַאצִיעֶ פוּן מֶענְשֶׁענְקְרַאפְט".

„פַאר וָואס מַאכֶען מִיר בֶּעסֶער נִיט אוּנְזֶער רֵייזֶע מִיט דָער בַּאהן?" פְּרֶעגְט קִינְגְסְקָארְט.

„אִיבֶּער צְוֵויי טְעָמִים, עֶנְטְפֶערְט דָוִד. עֶרְשְׁטֶענְס וַוייל מִיט'ן וָואגֶען קָאן מֶען זִיךְ בֶּעסֶער אַייְנְזֶעהן דִי שֵׁיינֶע גֶעגֶענְד אוּנ צְוֵוייטֶענְס וַוייל ס'אִיז אַצוּנְד עֶרֶב פֶּסַח אוּנ דִי בַּאהנֶען זֶענֶען אָנְגֶעפוּלְט מִיט פְרֶעמְדֶע עוֹלֵי־רֶגֶל צוּ דִי קְרִיסְטְלִיכֶע הֵיילִיגֶע עֶרְטֶער".

„יָא, וִוי אַזוֹי זֶענְט אִיהר דוּרְכְגֶעקוּמֶען מִיט דֶער שַׁאֲלָה פוּן דִי הֵיילִיגֶע עֶרְטֶער ?" — פַּאלְט פְרִידְרִיכְ'ן אַיין אַ שַׁאֲלָה.

„גָאר פָּשׁוּט, עֶנְטְפֶערְט דָוִד. דֶעמָאלְט וֶוען דִי שַׁאֲלָה אִיז אוֹיפְגֶעשְׁטֶעלְט גֶעוָוארֶען צוּלִיב דֶער צִיוֹנִיסְטִישֶׁער בֶּעוֶועגוּנְג, הָאבֶּען אַ סַךְ יוֹדֶען גֶעגְלוֹיבְּט וִוי אִיהר, אַז דִי שַׁאֲלָה אִיז וִוירְקְלִיךְ זֶעהר הַארְבּ. פוּן דִי קְרִיסְטְלִיכֶע פּוּבְּלִיצִיסְטֶען אָבֶּער הָאט זִיךְ אַרוֹיסְגֶעשְׁטֶעלְט, אַז דִי מַעֲשֶׂה אִיז נִיט אַזוֹי. עֶרְשְׁטֶענְס הָאבֶּען זִיךְ דִי הֵיילִיגֶע עֶרְטֶער שׁוֹין בִּיז אִיצְט אוֹיךְ גֶעפוּנֶען נִיט אִין קְרִיסְטְלִיכֶען, נָאר

אין מאחמעדאנישען רשות. צוויטענס האט די נייע צייט געגעבען צו פארשטעהן, אז די היילינע ערטער קענען ערשט דעמאלט רעכט הייליג ערהאלטען ווערען, ווען זיי וועלען קיינעם ניט געהערען. אזוי האבען מיר עס אויך געמאכט: די היילינע ערטער זענען דאס איי־גענטום פון דער גאנצער מענשענהייט און אלע פיהלען זיך דארט ביי זיך אין דער היים".

XXVI.

זיי זענען געקומען קיין ניידארף, דארט האט מען זיי שוין לאנג ערווארטעט, און דעריבער האט זיי ביים אנקומען ארום גערינגעלט א מענגע מענשען און בעגריסט מיט'ן יודישען „הידד!" א קליינער חאר פון ריין געקליידעטע חדר־קינדער אונטער דעם קאמאנדא פון זייער לעהרער האט זיי בעזונגען מיט א לשון־קדש בעגריסונגס־ליעד, וועל־כעס זיי האבען געמוזט שטעהענדיג אויסהערען.

דא זעהט מען, אז די קינדער אין אלטנייאלאנד לערנען אין די חדרים א פנים לשון־קדש אלס מוטערשפראכע און אז לשון־קדש האט אין אלטנייאלאנד א פנים א חשיבות, געראדע ניט ווי עמיצער האט געוואלט אנדערש אויסדרינגען! נאר ניט דאס איז דער מחבר אויסען.

דאנעגען ווערד בפירוש געזאגט, אז דער ראש־הקהל, פרידמאן, האט זיי בעגריסט מיט א קורצער רעדע אויף פראסט יודיש, מחמת דער מחבר איז ניט אזא תם און האלט זיינע לעזער אויך פאר פראק־טישע מענשען, וועלכע וואלטען ניט געגלויבט, אז אין אזא קורצער

צייט הָאבֶּען שוין דִי עֶלְטֶערֶע מֶענְשֶׁען זִיךְ אוֹיךְ אוֹיסְגֶעלֶערְנְט רֶעדֶען לָשוֹן־קֹדֶש, אָדֶער אַז אִין אַזָא קוּלְטוּרְנֶע לַאנְד וִוי אַלְטְנַיילַאנְד הָאבֶּען זִיךְ דִי אַיינְווֹאהְנֶער גֶעבְּרָאכֶען דִי צוּנְגֶער אוּנ זִיךְ גֶעשְׁפִּילְט מִיט לָשוֹן־קֹדֶש רֶעדֶען וִוי אִין דִי אַמָאלִיגֶע שָׂפָה־בְּרוּרָה חֶבְרוֹת. דֶער מְחַבֵּר קָאן גְלוֹיבֶּען גְלַייךְ מִיט אוּנְז אַלֶע, אַז לָשוֹן־קֹדֶש וֶועט סוֹף כָּל סוֹף ווערֶען דִי פָאלְקְס־שְׁפְּרַאכֶע אִין אַלְטְנַיילַאנְד, נָאר וֶוען זְשֶׁעז? אַז אַלְטְנַיילַאנְד וֶועט שוין זַיין אוֹיסְגֶעבּוֹיעט אוּנ לָשוֹן־קֹדֶש וֶועט זַיין אַיין אָפִיצִיעלֶע שְׁפְּרַאכֶע אִין אַלֶע קַאנְצֶעלַארִיעס, דֶעמָאלְט וֶועלֶען דִי עֶלְטֶערֶע זִיךְ מוּזֶען אוֹיסְלֶערְנֶען לֶעזֶען אוּנ שְׁרַייבֶּען, אוּנ דִי יוּנְגֶע קִינְדֶער אִין דִי חֲדָרִים וֶועלֶען שוין אוֹיסְלֶערְנֶען זִיךְ אוֹיךְ צוּ רֶעדֶען אוֹיף אִיהר. אוּנ אַז דֶער יוּנְגֶער דוֹר וֶועט נָאכְדֶעם אוֹיסְוַואקְסֶען אוּנ וֶועט אַרוּם זִיךְ נִיט הָאבֶּען קֵיין סְבִיבָה, וָואס גֵייט אִיהר צוּ רֶעדֶען אַנְדֶערֶע שְׁפְּרַאכֶען, וֶועט דָאס לָשוֹן־קֹדֶש רֶעדֶען מִיט דֶער צַייט וֶוערֶען נִיט קֵיין שְׁפִּיל, נָאר אַ נַאטִירְלִיכֶער לֶעבֶּענְס־בֶּעדַארְף אוּנ פַּאמֶעלִיךְ וֶועט עֶר אַרוֹיסְשְׁטוּפֶּען דֶעם זְשַׁארְגָאן בִּיז דִיזֶער לֶעצְטֶערֶער וֶועט אִין גַאנְצֶען פַארְגֶעסֶען וֶוערֶען.

אַזוֹי, קָאן זַיין, שְׁטֶעלְט זִיךְ דֶער מְחַבֵּר פָאר זַיין אִידֶעאַל וֶועגֶען דֶעם אוֹיפְלֶעבֶּען פוּן אוּנְזֶער הֵיילִיגֶער שְׁפְּרַאךְ, לע״ע אָבֶער הָאלְט עֶר עֶרְשְׁט בַּיים אוֹיפְבּוֹיעֶן פוּן אַלְטְנַיילַאנְד אוּנ בַּיי זַיין סָאצִיאַל־פָּאלִיטִישֶׁע אַיינְאָרְדְנֶען זִיךְ.

דִי עֶרְשְׁטֶע שַׁאֲלָה וָואס אִיז אִין אַלְטְנַיילַאנד גֶעבּאָרֶען גֶעוָוארֶען אִיז גֶעוֶוען: אוֹיב פְרֶעמְדֶע, נִיט־יוּדֶען, קָאנֶען אוֹיךְ אוֹיפְגֶענוּמֶען

װערען, אין דער נײַער געזעלשאפט. דאס פאלק האט זיך געטײלט אויף צװײ פּארטײען; די אײנע פּארטײ, די פרײ־דענקער, די סבלנים האט געפיהרט דוד ליטװאק מיט ארחיטעקט שטײנעק, די אנדערע, די פאנאטיקער, די שאװאניסטען זענען געפיהרט געװארען דורך דעם דאקטאר גײער, איין איבערלעבעניש פון די אמאליגע דײטשע פּראָ־טעסט־ראבינער, װאס האבען מלחמה געהאלטען א קעגען ציוניזם אין גלות אינ'ם נאמען פון דער יודישער מיסיע און קאסמאפאליטיזם. אצינד אבער, אז „אונזער הויז איז אויסגעבויעט געװארען", האבען זײ זיך אװארף געטאן צוריק, זענען געקומען ־קיין אלטנײלאנד און גע־װארען מיטגלידער פון דער נײַער געזעלשאפט. נאר זײער האס א קע־גען די ציוניסטישע פיהרער װילען זײ אויסגיסען אין איין אנדער פארם, אין דעם בונטעװען דאס פאלק א־קעגען די פרעמדע.

די שאלה האט געדארפט געלעזט װערען אויף דעם קאנגרעס, װעלכער האט געדארפט זיך צונויפקומען קורץ אין קורצען און דעריבער האט די מלחמה צװישען די צװײ פּארטײען אויסגעבראכען אין אלע יודישע ישובים. יעדע פּארטײ האט געװאלט, אז צום קאנגרעס זאלען קומען װאס מעהר דעלעגאטען פון איהר זײט. אין נײַדארף האט אויך געדארפט פארקומען איין אספה װעגען דעלעגאטען און ליטװאק מיט שטײנעקען זענען טאקי צוליב דעם אראבגעפאהרען, כדי זײער אגי־טאציע אויסצונוצען.

אין נײַדארף איז די נײַערשע פּארטײ געװען ניט שטארק אין

צָאהל, זִי הָאט אָבֶּער דָארְט גֶעהַאט אַ שַׁארְפֶען פָארְשְׁטֶעהֶער, אֵיינֶעם פוּן דִי בַּעֲלֵי־בַּתִּים מִיט דָעם נָאמֶען מֶענְדֶעל.

אַז פְרִידְמַאן דֶער ראֹשׁ־הַקָהָל הָאט אָבְּגֶעהַאלְטֶען זַיין רֶעדֶע, אִין וֶועלְכֶער עֶר הָאט אַזוֹי הַארְץ־פְרַיינְדְלִיךְ בֶּעגְרִיסְט דִי פַּארְטֵיי־פִיהְרֶער לִיטְוַואק אוּנ שְׁטֵיינְגֶעק, הָאט זִיךְ מֶענְדֶעל צוּ גֶעשְׁטִיפְּט אוּנ מִיט זַיין דוּנֶער־שְׁטִימֶע אוֹיךְ גֶעבֶּעטֶען אַ וָוארְט. דָא אִיז גֶעוָוארֶען אַ גֶעפּילְדֶער, דֶער רוֹב עוֹלָם פוּן פְרִידְמַאנְ'ס זַייט הָאט גֶעשְׁרִיגֶען: „מֶענְדֶעל זָאל נִיט רֶעדֶען!“ מֶענְדֶעל אָבֶּער הָאט זִיךְ רוּהִיג אוּנ בֶּעשְׁטִימְט גֶעזָאגְט: „אִיךְ וֶועל רֶעדֶען!“ אוּנ אַ קְלֵיינֶער עוֹלָם פוּן זַיין זַייט הָאט אִיהם אוּנְטֶער גֶעהַאלְטֶען מִיט דִי אוֹיסְגֶעשְׁרַייֶען: „יָא, עֶר זָאל רֶעדֶען, נָאר רֶעדֶען!“

דָוִד בֶּערוּהִיגְט דִי אֲסֵפָה מִיט אֵיין הַאנְט אוֹיפְהֵעבֶּען אוּנ זָאגְט: „גֶעוִוים זָאל עֶר רֵעדֶען!“

מֶענְדֶעל רֵייצְט זִיךְ מִיט זַיינֶע גֶעגְנֶער: אִיהר זֶעהט! הֶער לִיטְ־וַואק אִיז קְלוּגֶער פוּן אַייךְ, חֲמוֹרִים! אַלְזָא וָואס אִיךְ וִויל זָאגֶען אִיז נָאר דָאס, „אַז פְרִידְמַאנְ'ס רֶעדֶע אִיז נִיט אִינְ'ם נָאמֶען פוּן גַאנְץ קָהָל“.

וִוידֶער וֶוערְד אַ לַארְם, אַ גֶעפִּילְדֶער. „אַ וַדַאי, אַ וַדַאי פוּן גַאנְץ קָהָל, שְׁרַייט מֶען, עֶר אִיז דָאךְ דֶער פָארְשְׁטֶעהֶער!“

מֶענְדֶעל אָבֶּער זָאגְט וַוייטֶער: „יָא, דִי גֶעסְט בֶּעגְרִיסֶען דַארְף עֶר. דָאס מוּז עֶר אִינְ'ם נָאמֶען פוּן אַלֶע אוּנְזֶערֶע נֵיידָארְפֶער בַּעֲלֵי־בַּתִּים. אָבֶּער אַלְס פַּארְטֵיי־פִיהְרֶער דַארְף עֶר דִי הֶערֶען נִיט אָנְנֶעמֶען. בַּיי אוּנְז אִין נֵיידָארְף זֶענֶען דָא מֶענְשֶׁען, וָואס גֶעהֶערֶען נִיט צוּ זַייעֶר

פּאַרטײ. און דאָס האָב איך געוואָלט איהר זאָלט וויסען העַר ליטוואַק און הער שטײנעק".

מיט דיזער ערקלערונג זענען שוין אַפילו די געגנער מענדעל'ס צו פרידען געבליבען.

אויפ'ן פּלאַץ ווערד אויפגעשטעלט אַ רעדנער־בּימה. אין דער פאַרזאַמלונג לאָזט זיך הערען אַ געוואַלד: „רב שמואל געהט!" אַלע מאַכען איהם אַ וואַרע און ער פאַרנעמט זיין אָרט. רב שמואל איז דער רב פון ניידאָרף אין אַלטער יודישער רב פון רוסלאַנד, וועלכער האָט שוין פון אָנהויב אָן אַנגעזעהן די וויכטיגקייט פונ'ם ציוניסטי־שען רעיון און האָט זיך איהם אַנגעשלאָסען נאָך אין יענער צייט, ווען אַלע רבנים ובפרט די דייטשע, זענען געווען די ביטערסטע געגנער. מיט די ערשטע עמיגראַנטען איז ער אָנגעקומען קיין ארץ ישראל און געוואָרען אַ מיטגליד פון דער נייער געזעלשאַפט. דעם גאַרטען אַרום רב שמואל'ס הייזעל רופט מען: גן־שמואל.

XXVII

דער ראש הקהל פרידמאַן עפענט די אסיפה מיט קורצע עטליכע ווערטער, אין וועלכע ער דערמאַנט דעם עולם זיי זאָלען זיך רוהיג פאַרהאַלטען און לאָזען אויסרעדען זייערע געגנער אַפילו ווען זיי געפעלט ניט יענעמ'ס דבורים. נאָך דעם גיט ער דאָס וואָרט דעם אַרכי־טעקטאָר שטיינעק.

שטיינעק חאַראַקטעריזירט אין אַ פייעריגער רעדע דעם דאָקטאָר גייער אַלס ראַבּינער, וואָס זוכט נאָר צו חנפ'ענען זיינע לייט. ער מאָלט

אִיהם אָב וִוי אַזוֹי עֶר הָאט אִין גָלוּת גֶעשַׁאדְט דֶעם צִיוֹנִיזְם דוּרְךְ זַיינֶע פַאלְשֶׁע תּוֹרוֹת, מִיט וָועלְכֶע עֶר הָאט זִיךְ נָאר גֶעמֵיינְט אוּנְטֶערְ־צוּחַנְפֶ'נֶען צוּ דִי רַייכֶע בַּעֲלֵי־בָּתִּים, דִי יוּדִישֶׁע גְבִירִים, וָואס דֶער צִיוֹנִיזְם הָאט זֵיי נִיט גֶעשְׁמֶעקְט. אַצִינְד וִויל עֶר אוֹיךְ זִיךְ אוּנְטֶערְחַנְפֶ'נֶען דֶער מַאסֶע. מִיט אֵיינֶעם וָוארְט שְׁטֵיינֶעק וֶועגְדְט אָן אַלֶע זַיינֶע כֹּחוֹת צוּ אוּנְטֶערְגְרָאבֶּען אוּנְטֶער גֵייעָ'ם אַוְטָארִיטֶעט אוּנ אִיהם אַרָאבְּצוּוַארְפֶען אִין דִי אוֹיגֶען פוּן דֶעם עוֹלָם.

אַלְס שְׁטֵיינֶעק הָאט גֶעעֶנְדִיגְט בֶּעקוּמְט מֶענְדֶעל דָאס וָוארְט, „הֶער שְׁטֵיינֶעק, זָאגְט עֶר, הָאט אוּנְז אַרֶעדֶע גֶעהַאלְטֶען", „מֶע קָאן זָאגֶען סֶע אִיז אַ שֵׁיינֶע רֶעדֶע גֶעוֶוען. מֶע קָאן אָבֶּער אוֹיךְ זָאגֶען סֶע אִיז אַ גְרָאבֶּע רֶעדֶע גֶעוֶוען. אִיךְ זָאג אַז ס'אִיז אַ גְרָאבֶּע רֶעדֶע גֶעוֶוען. הֶער שְׁטֵיינֶעס הָאט אוּנְז אַלֶע בֶּעלֵיידִיגְט בְּעֵת עֶר הָאט גֶעזָאגְט, אַז מִיר זֶענֶען נִיט וֶוערְט, וָואס דִי זוּן שֵׁיינְט אוֹיף אוּנְז. פַאר וָואס זֶענֶען מִיר עֶס נִיט וֶוערְט? וַוייל מִיר ווִילֶען נִיט יֶעדֶען אַרַיינְלָאזֶען? וֶוער הָאט דִי שְׁטֵיינֶער אַרוֹיס גֶעקְלָאפְּט? מִיר! וֶוער הָאט זִיךְ גֶעפְּלַאגְט אוּנ גוֹבֵר גֶעוֶוען דִי פַארְלָאזֶטֶע עֶרְד? מִיר! וֶוער הָאט אוֹיסְגֶעטְרוּקֶענְט דִי בְּלָאטֶעס, גֶעגְרָאבֶּען קָאנַאלֶען, גֶעפְּלַאנְצְט בֵּיימֶער, וֶוער הָאט גֶע־שְׁוִויצְט אוּנ גֶעפְּרוֹוֶען בִּיז דָאס אַלֶעס אִיז פַארְטִיג גֶעוָוארֶען? מִיר מִיר, מִיר! אוּנ אַצִינְד אוֹיף אַ מָאל זָאל עֶס נִיט זַיין אוּנְזֶערְס. דָא שְׁטֶעקְט אוּנְזֶער שְׁוַויס אוּנ בְּלוּט, אוּנְזֶער אַרְבֵּייט אוּנ מִיט אַ מָאל זָאלֶען מִיר עֶס אַוֶועקְגֶעבֶּען פְרֶעמְדֶע? ניין דָאס וָועט נִיט זַיין! אוּנ וֶוענֶען דָאקְטָאר גֵייעֶר אִיז נִיט מַיין עֵסֶק וָואס עֶר אִיז פְּרִיהֶער גֶעוֶוע

און וואס ער האט פריהער געזאגט. אצינד האט ער רעכט — דאס וויים איך, וואס מיר האבען אונז מיט אונזערע הענט פארשאפט מוז אונז בלייבען, מיר וועלען קיינעם ניט לאזען עס אוועקנעמען - מעהר האב איך ניט וואס צו זאגען.

דער מחבר פון אלטנייلאנד, געוויינליך האלט ניט מיט מענדלען און זיין פארטיע, נאר פון דעסטוועגען זעהט מען, אז פונקט אזוי פיעל ווי ער איז אויפגערייצט אקעגען גייער'ן דעם חונף פון דער מאסע, דעם „פאליטיקער פון דעם נאהנסטען פארטייל", פונקט אזוי איז ער פול מיט סימפאטיע צו דעם גראבען נאר ערהרליכען מענדעל. הערצל האט מיט זיין רייכען גייסט תופס געווען די נשמה פון דעם פראסטען יודען און פארשטעהט זי צו שעצען, אויך די פיגור פון דעם אלטען רב, רב שמואל מאלטער מיט שיינבארער ליבע און דרך־ארץ. אומזיסט זאגען אנדערע, אז הערצל פארשטעהט אונז די מזרח יודען גאר ניט אדער ווייניג!

איך וויל ניט מאריך בדרוש זיין, די לאנגע רעדע פון דוד ליטוואק איז א שטיק פירוש אויף'ן אלטנייلאנד. ליטוואק ערקלערט זיינע הערער, אז די הצלחה פון אלטנייلאנד דארף מען פארדאנקען ניט נאר דעם שוויים און בלוט פון די קאלאניסטען אליין, נאר אפשר נאך מעהר דער אלגעמיינער וועלט־קולטער, וועלכע האט שוין פריהער אין פארשידענע ערטער פון דער וועלט צו געגרייט התחלות צו א נייער ארדנונג און צו א נייעם סארט געזעלשאפטליכער איינריכטונג. מע האט אונז אויך פריהער צוגעגרייט אלע חכמות און המצאות וי

עָלֶעקְטְרִיטְשֶׁעסְטְוֶוע און אִיהְרֶע אַיינְרִיכְטוּנְגֶען. מִיר הָאבֶּען נָאר גֶעהַאט דָאס אַלֶעס צוּנוֹיפְצוּנֶעמֶען אִין אַיינֶעם, אוֹיף אַלֶערְלֵיי אוֹפַנִים אוֹיסְ־טְצֶען און דוּרְךְ דֶעם זִיךְ שַׁאפֶען אַ גְלִיקְלִיךְ לֶעבֶּען אִין אוּנְזֶער גְלִיקְלִיךְ לַאנְד מִיר מוּזֶען דֶערִיבֶּער דַאנְקְבַּאר זַיין דֶער מֶענְשֶׁעְנְהֵייט און טָארֶען בְּשׁוּם אוֹפֶן זִיךְ נִיט אָבְּשְׁלִיסֶען און פַארְשְׁפַּארֶען אִין אַיין עֶנְג רֶעמֶעל פוּן אוּנְזֶער גֶעזֶעלְשַׁאפְט אַלֵיין. מִיט דִי לִיפֶּען פוּן דָוִד לִיטְוַואק הָאט דָא דֶער מְחַבֵּר אַרוֹיסְגֶעזָאגְט זַיינֶע אַיינֶענֶע גֶעדַאנְקֶען, און זַיין אִידֶעאַל וָוענֶען דֶעם פַארְהַאלְטֶען זִיךְ פוּן דֶער קִינְפְטִינֶער יוּדִישֶׁע גֶעזֶעלְשַׁאפְט צוּ דֶער וֶועלְט אִיז וִוירְקְלִיךְ דֶער אִידֶעאַל פוּן אַלֶע בֶּעסֶערֶע יוּדֶען, דֶער אִידֶעאַל פוּן אוּנְזֶערֶע הַיילִינֶע נְבִיאִים.

XXVIII.

פוּן נַיידָארְף אִיז אוּנְזֶער עוֹלָם שׁוֹין גֶעפָאהְרֶען גְלַייךְ קַיין טְבֶרְיָה צוּ דָוִד'ס עֶלְטֶערְן.

דִי אַלֶע מֶערְקְווִירְדִיגְקֵייטֶען, וָואס זַיי הָאבֶּען בַּאגֶעגֶענְט אוֹיפְ'ן וָועג און וָואס זַיי הָאבֶּען גֶעזֶעהְן אִין טְבֶרְיָה אִיז גָאר נִיט אִיבֶּערְצוּ־גֶעבֶּען. אַלְטְנַיילַאנְד אִיז נִיט נָאר אַ גַן־עֵדֶן דוּרְךְ זַיין רַייכֶע נַאטוּר, נִיט נָאר אַ וואוּנְדֶערְלִיכֶער לֶעבֶּענְס־ און גֶעזוּנְטְס־וִוינְקֶעל דוּרְךְ זַיין רַייכֶער פְרִישֶׁער לוּפְט און וואוּנְדֶערְלִיכֶע בֶּעדֶער — אַלְטְנַיילַאנְד אִיז נָאךְ דֶערְצוּ דָאס קְלוּנְסְטֶע און גֶעבִּילְדֶעטְסְטֶע לַאנְד אִין דֶער וֶועלְט, פוּן וַואנֶען סֶע שַׁיינְט אַרוֹיס אַ גְרוֹיסֶע זוּן פוּן וִויסֶענְשַׁאפְט אִין אַלֶע בְּרַאנְשֶׁען, אָנְגֶעהוֹיבֶּען פוּן מֶעדִיצִינִישֶׁע קְלִינִיקֶען און בַּאקְטֶערִיאָלָא־גִישֶׁע אַנְשְׁטַאלְטֶען בִּיז אַרְכִיטֶעקְטוּר און שֶׁענֶע קוּנְסְט. מִיט אַיינֶעם

וָוארְט: אַלְטְנַיילַאנְד אִיז דָער מְסוֹר פוּן בְּרָכָה אוּנ גְלִיק פוּן דֶער נַאנְ־צֶער מֶענְשְׁהַייט.

נָאר וִוי אַזוֹי אִיז דָאס אַלֶעס גֶעוָוארֶען? וִוי אַזוֹי הָאט דָאס צֶע־זַייֶעטֶע אוּנ צֶעשְׁפְּרֵייטֶע פָאלְק דָאס אַלֶעס צוּ שְׁטַאנְדֶע גֶעבְּרַאכְט אוּנ דֶערְצוּ נָאךְ אִין אַזַא קוּרְצֶער צַייט פוּן צְוָואנְצִיג יָאהר? אָט אוֹיף דֶער שַׁאֲלָה הָאבֶּען אוּנְזֶערֶע אִינְזֶעל־גֶעסְט בֶּעקוּמֶען אַ קְלָארֶע תְּשׁוּבָה בַּיים סֵדֶר אָבְּרִיכְטֶען בַּיי לִיטְוַואקְס עֶלְטֶערְן אִין שְׁטוּב. נָאךְ דֶער גֶעוואהנְ־לִיכֶער הָגָדָה מִיט דֶעם גֶעוואהנְלִיכֶען סֵדֶר, וֶועלְכֶער קוּמְט אוּיס נַא־טִירְלִיךְ אַבִּיסְל פְרֵייהלִיכֶער וִוי אוּנְזֶערֶע סְדָרִים אִין גָלוּת, וָואס יֶעדֶער יוּדִישׁ הַארְץ מוּז אַ צִיטֶער גֶעבֶּען בַּיי דֶעם אַייגֶעם גֶעדַאנְק נָאר, אַז מָארְגֶען אִיז מֶען נִיט זִיכֶער מִיטְ'ן לֶעבֶּען — ווִיפִיעל יוּדִישׁ בְּלוּט אִיז שׁוֹין פַארְגָאסֶען גֶעוָוארֶען אִין דִי פֶּסַח־טֶעג אָדֶער תֵּיכֶּף נָאךְ פֶּסַח זִינְט מִיר זָענֶען אִין גָלוּת! — נָאךְ דֶעם פְרֵייהלִיכֶען סֵדֶר פוּן יְצִיאַת מִצְרַיִם הָאט מֶען אוּנְזֶערֶע גֶעסְט בַּיי לִיטְוַואקֶען אִין שְׁטוּב מְכַבֵּד גֶעוֶוען מִיט אַ נַייעֶר הָגָדָה — דִי הָגָדָה פוּן יְצִיאַת־אֵייראָפַּא.

אִין אַ גְרַאמָאפָאן אִיז גֶעוֶוען אַיינְגֶעזֶעצְט אַ רֶעדֶע פוּן יָאזֶעף לֶעווִי, דֶער הוֹיפְּט־פִיהרֶער פוּן אַלֶע גֶעשֶׁעפְטֶען פוּן דֶער נַייֶער גֶע־זֶעלְשַׁאפְט, דֶער גְרִינְדֶער אוּנ בֶּעשַׁאפֶער פוּנְ'ם יוּדִישֶׁען יִשׁוּב אִין אֶרֶץ־יִשְׂרָאֵל; מִיט אַיינֶעם וָוארְט: דִי נְשָׁמָה אוּנ דֶער גֵייסְט פוּן גַאנְץ אַלְטְ־נַיילַאנְד, וֶועלְכֶער פַארְמָאגְט אַ זַאךְ, וִוי שְׁטַיינֶעק זָאנְט, וֶועלְכֶע אִיז זֶעלְטֶענֶער פוּן גָאלְד, זֶעלְטֶענֶער פוּן פְּלַאטִין, זֶעלְטֶענֶער פוּן אוּרַאק,

וועלטענער פונ'ם זעלטענסטען אין דער וועלט — אַ פּראָסטען געוויינ־
ען מענשען־פאַרשטאַנד.

יאָזעף לעווי איז אַצינד אין מאַרסעל, וואוהין ער איז געפאָהרען
אָנקוקען אַ נייע מאַשינע, פון דאָרט וועט ער מסתמא פאָהרען קיין
אַמעריקא אָדער ערגעץ אַנדערש.

בּיי לעווי'ן וועט איהר איבּערהויפּט ניט וויסען, וואו ער וועט
זיין מאָרגען, ער פליהט שטענדיג אַרום ווי אַ וויכער פון איין עק וועלט
אין דעם אַנדערען, אונ איז תּמיד דאָרט וואו מע דאַרף איהם.
קיינמאָל גאָרניט פאַרשפּעטיגט, קיינמאָל קיין זאַך ניט פאַרשלאָפען.

לעווי לויפט ניט נאָך דעם כּבוד אונ חאָטש ער וואָלט געקאָנט
זיין פּרעזידענט אין אַלטנייַלאַנד, ווייל ער איז די פּאָפּולערסטע פּער־
זענליכקייט דאָרט? וויל ער אָבער אַרבּייטען אונ גליקליך מאַכען זיין
פאָלק. עס רוהט דעריבּער ניט קיין רגע אונ האַלט אין איין בויען די
יודישע מדינה בּיז זי וועט זיין די גרעסטע אונ די שענסטע אין דער
וועלט. פּרעזידענט איז דער אַלטער, עהרליכער דאָקטאָר אייכענשטאַם.

ליטוואק האָט אָנגעצויגען דעם גראַמאָפאָן אונ די קלאָרע שטי־
מע פון יאָזעף לעווי האָט זיך געלאָזט הערען:

„מיינע געעהרטע צוהערער!

איהר ווילט איך זאָל אייך דערציילען די מעשה פון דעם יודי־
שען בּעזעצען זיך אין ארץ־ישראל. די גאַנצע זאַך איז זעהר פּשוט.
קיין פּאָליטיקער בּין איך ניט געוועזן, אונ וועל אויך ניט זיין. איך האָב
נאָר געהאַט איין אויפגאַבּע, וועלכע איך האָב גליקליך אויסגעפיהרט.

מיר הָאבֶּען לְכַתְּחִלָה גֶעגְרִינְדֶעט אוּנְזֶער גֶעזֶעלְשַׁאפְט אוּנְטֶער'ן נָאמֶען נַייֶע גֶעזֶעלְשַׁאפְט צוּ קָאלָאנִיזִירֶען פַּאלֶעסְטִינַא". דִי גֶעזֶעלְשַׁאפְט הָאט גֶעשְׁלָאסֶען אַ קָאנְטְרַאקְט מִיט דֶער טֶערְקִישֶׁער רֶעגִירוּנְג וֶועגֶען בֶּעזֶעצֶען יוּדֶען אִין אֶרֶץ־יִשְׂרָאֵל. דִי תְּנָאִים פוּנ'ם קָאנְטְרַאקְט זֶענֶען אַצִינְד בֶּעקַאנְט פַאר דֶער גַאנְצֶער וֶועלְט. בְּעֵת מֶע הָאט מִיךְ פַּארְ'ן אָבְּשְׁלִיסֶען דֶעם טְשַׁארְטֶער גֶעפְרֶעגְט, צִי מִיר וֶועלֶען אִימְשְׁטַאנְד זַיין אָבְּצָאהלֶען אַלֶע יָאהר דִי גְרוֹיסֶע סוּמֶע, וָואס מִיר הָאבֶּען זִיךְ אוּנְטֶערְ־נֶענוּמֶען אַקֶעגֶען דֶער טֶערְקִישֶׁער רֶעגִירוּנְג, הָאבּ אִיךְ אָהן שׁוּם סָפֵק גֶעזָאגְט: יָא! מִיר הָאבֶּען גֶעדַארְפְט דֶער טֶערְקִישֶׁער רֶעגִירוּנְג תֵּיכֶּף בַּיים קָאנְטְרַאקְט אַנִידֶער לֵעגֶען צְוָואנְצִיג מִילִיאָן רוּבְּל מִיט אַ מָאל אוּנ אַ פִיעֶרְטֶעל פוּן אוּנְזֶער רֵיינֶעם פַארְדִינְסְט. דָאס אַלֶעס אִין אַ מֶשֶׁךְ 30 יָאהר. נָאךְ דִי 30 יָאהר אָבֶּער טֵיילֶען מִיר זִיךְ מִיט דֶער טֶערְקִישֶׁער רֶעְ־גִירוּנְג מִיטְ'ן גַאנְצֶען רֵיוַח אִין גְלַייכֶע טֵיילֶען. אָבֶּער דִי רֶעגִירוּנְג הָאט אַ בְּרֵירָה צוּ בֶּעשְׁטִימֶען אַלְס אַיין אֵייבִּיגֶע אָבְּצָאהלוּנְג דִי סוּמֶע פוּן אַ דוּרְכְ־שְׁנִיטְלִיכֶער יָאהר־אָבְּצָאהלוּנְג פוּן דִי לֶעצְטֶע צֶעהן יָאהר. פַאר דִיעֶזֶע אָבְּצָאהלוּנְגֶען בֶּעקוּמֶעי מִיר דִי גַאנְצֶע פַארְוַואלְטוּנְג אִין דִי יִשׁוּבִים אוּנ דִי אֵייבֶּערְשְׁטֶע הֶערְשַׁאפְט גֶעהֶערְט דֶעם סוּלְטַאן..."

אִיךְ קָאן דָא נִיט אִיבֶּערְגֶעבֶּען דִי גַאנְצֶע רֶעדֶע פוּן יָאזֶעף לֶעוִוי, חָאטְשׁ זִי אִיז זֶעהר אִינְטֶערֶעסַאנְט, וַוייל אִין אִיהר זֶעהט מֶען וִוי אַזוֹי הֶערְצְל שְׁטֶעלְט זִיךְ פָאר דִי אוֹיסְפִיהרוּנְג פוּן זַיין פְּלַאן. בִּקְצוּר וֶועל אִיךְ נָאר זָאגֶען, אַז אִין דֶעם פְּלַאן אִיז אַלֶעס אוֹיסְגֶערֶעכֶענְט בִּיזְ'ן מִינְדְסְטֶען. דִי הוֹיפְּטְפְּרִינְצִיפֶּען אָבֶּער זֶענֶען: שְׁטְרֶענְגֶע אָרְגַאנִיזַאצִיֶע,

װעלכֶע גיט דִי מֶעגלִיכְקֵייט דִי שְׁװֶערְסְטֶע זַאכֶען דוּרְכְצוּפִיהְרֶען אִין דֶער קוּרְצֶעסְטֶער צַייט, אוּנְבֶּעדִינְגְטֶע דִיסְצִיפְּלִין אִין דֶער פַּארְטַיי, אַ דַאנְק װֶעלְכֶער דִי פִיהְרֶערְשַׁאפְט בֶּעקוּמֶען אַ גַאנְצֶע אַרְמִיעֶ מִיטְהֶעלְפֶער אָהן שׁוּם הוֹצָאוֹת אוּנ דִי בְּרֵייטֶעסְטֶע אוֹיסְנוּצוּנְג פוּן אַלֶע נֵייֶעסְטֶע הַמְצָאוֹת, אַלֶע בֶּעסְטֶע טֶעכְנִישֶׁע מִיטֶעל, װֶעלְכֶע קָאסְטֶען אוֹיפְ'ן עֶרְשְׁטֶען קוּק זֶעהר טַייעֶר, בַּאלְד אָבֶער שְׁטֶעלְט זִיךְ אַרוֹיס, אַז װָאס טַייעֶר אִיז װָאלְװִיל.

אָט אוֹיף דֶעם בַּאזִים אָרְגַאנִיזִירְט זִיךְ דִי אַרְבַּייט. אַ צֶענְטְרַאלֶע בְּיוּרָא פִיהְרְט אַלֶע גֶעשֶׁעפְטֶען, פַּארְטֵיילְט אָבֶער דִי אַרְבַּייט אִין עֶנְט־לִיכֶע טֵיילֶען אוּנ גִיט יֶעדֶען אָפּ זַיין סְפֶּעצִיאַלְנָאסְט פְרַיי אִין דִי הֶענְט צוּ טוּן אַזוֹי וִוי זַיין שֵׂכֶל טְרָאגְט. אַ בֶּעשְׁטֶענְדִיגֶער טֶעלֶעגְרַאפֶען־דִיעֶנְסְט פַארְאֵיינִיגְט דִי פַארְשִׁידֶענֶע בְּיוּרָא'ס מִיט דֶער צֶענְטְרַאלֶע אוּנ אִין יֶעדֶער מִינוּט וֵוייסְט מֶען מִיט אַלֶע פִּישְׁטְשֶׁעוְוקִים, וואוּ מֶע הַאלְט אִין דֶער אַרְבַּייט. אִין יֶעדֶער מִינוּט קָאן דָאס בְּיוּרָא גֶענוֹי אָנְוַוייזֶען, װֶעלְכֶע פְלֶעקֶען עֶרְד אִיז שׁוֹין בֶּעזֶעצְט, װָאסֶער אַ צָאהל מֶענְשֶׁען זֶענֶען שׁוֹין אִין לַאנְד אוּנ װָאסֶער אַ צָאהל אוּנְטֶערְנֶעמְעֶנְס אוּנ וואוּ זֵיי גֶעפִינֶען זִיךְ. אִין יֶעדֶער רֶגַע קֶענְט אִיהר זֶעהן אִין בְּיוּרָא, װֶעלְכֶע אַנְשְׁטַאלְטֶען זֶענֶען שׁוֹין אוֹיסְגֶעבּוֹיעֶט, װֶעלְכֶע הַאלְטֶען אִין מִיטֶען אַרְבַּייט אוּנ װֶעלְכֶעס מַאטֶערִיאַל שְׁוִוימְט נָאךְ אִינְטֶערְוֶועגְס אוּנ וואוּ סֶע גֶעפִינְט זִיךְ אַצִינְד. דָאס אַלְסְדִינְג אִיז גְרוֹיסְאַרְטִיג בֶּערֶעכֶענְט אוּנ דוּרְךְ בֶּעזוּנְדֶערֶע לַאנְד קַארְטֶען אִיז אַזאַ אוֹפֶן אֵיינְגֶעריכְטֶעט, אַז דִי גַאנְצֶע רִיעזֶען־אַרְבַּייט קָאן אִיבֶּערְבְּלִיקְט װֶערֶען וִוי אַ פְּלַאן פוּן אַ דִירָה.

דִי בִּיוּרָא'ס זֶענֶען פַארְטֵיילְט אוֹיף אַזַא אוֹפָן: פַאר פֶערְזָאנֶען-טְרַאנְסְפָּארְט אוּנְטֶער דֶער אוֹיפְזִיכְט פוּן הֶערְן סְמִיט; פַאר פְרַאכְטֶען אוּנְטֶער רִיבֶּענְץ; פַאר אַרְחִיטֶעקְטוּר אוּנְטֶער שְׁטֵיינֶעק; פַאר מַאשִׁינֶען-אַיינְקוֹיפֶען אוּנְטֶער וַוארְשַׁאווְסְקִי; פַאר עֶרְד־קוֹיפֶען אוּנְטֶער אַלַא־דִינַא; פַאר פְּרָאוִויאַנְט אוּנְטֶער קָאהְן אוּנ בְּרוֹינְשְׁטֵיין; פַאר סֶעמֶענֶעס אוּנ בּוֹימְפְלַאנְצוּנְגֶען אוּנְטֶער הַארְבּוּרְגֶער. לֶעאַנְקִין הַאט גֶעפִיהְרְט דִי חֶשְׁבּוֹנוֹת אוּנ וָועלְכֶער דֶער גְלַאוְונֶע סֶעקְרֶעטַאר. אַלֶע צִיוֹנִיסְטֶען אוּנ צִיוֹנִיסְטִישֶׁע אֲגוּדוֹת פוּן דֶער גַאנְצֶער וָועלְט זֶענֶען דִי אַגֶענְטֶען פוּן דֶער גֶעזֶעלְשַׁאפְט.

דֶעם מִיטשַׁארְטֶער אִיז מֶען נִיט בַּאלְד מוֹדִיעַ דֶער גַאנְצֶער וֶועלְט, אַדְרַבָּא מֶע הַאלְט אִיהם בְּסוֹד אוּנ מִיט דֶער טֶערְקִישֶׁער רֶעגִירוּנְג נֶעמְט מֶען אוֹיס, אַז אַ גֶעוִויסֶע צַייט זָאלֶען נָאךְ בְּלַייבֶּען אַלֶע גְזֵירוֹת, וֶועלְכֶע מַאכֶען שְׁוֶוער דָאס אַרַיינְפָאהֶרֶען קֵיין אֶרֶץ-יִשְׂרָאֵל. דָאס אַלֶעס כְּדֵי נִיט אָנְצוּמַאכֶען קֵיין מְהוּמָה פַאר דֶער צַייט, סֶע זָאלֶען זִיךְ נִיט אָנְלוֹיפֶען קֵיין טוֹיזֶענְטֶער פַאמִילְיֶעס אֵיידֶער מֶע אִיז צוּגֶעגְרֵייט זֵיי אוֹיפְצוּנֶעמֶען, אוּנ כְּדֵי דִי אַרַאבֶּער זָאלֶען נִיט צוּפִיעל פַארְרַייסֶען דִי פְרֵייזֶען פַאר דֶער עֶרְד.

דָאס עֶרְשְׁטֶע שִׁיקְט לֶעווִי אַלַאדִינַאן קֵיין אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל. דֶער אַלַאדִינַא אִיז אַ הֶעכְסְט קְלוּגֶער אוּנ פַארְשְׁטֶענְדִיגֶער יוּד, פַארְשְׁטֵעהְט גוּט אַרַאבִּישׁ אוּנ גְרִיכִישׁ אוּנ מֶע אִיז דֶערִיבֶּער זִיכֶער, אַז עֶר וֶועט זִיךְ נִיט לָאזֶען פַארְפִיהרֶען אַפִילוּ פוּן דִי שְׁפִּיצִיגְסְטֶע מֶעקְלֶער'ס.

צוּ דֶער זֶעלְבֶּער צַייט פָאהְרְט הַארְבּוּרְגֶער קֵיין אוֹסְטְרַאלְיַא אַיינְ-

צוקויפּען די אֵייקאַליפּטוס־בּוימער אויף געזונט צו מאַכען דעם אַויר און אויסטרוקענען די בּלאָטעס. ווי אונ וויפיעל ער האָט איינגעקויפט, האָט ער אַלע טאָג געמוזט טוֹדיע זיין ריבּענץ, וועלכער איז געווען ממונה אויף די פּראַכטען.

וואַרשאַווסקי'ן האָט ער געשיקט קיין אַמעריקא איינקויפען פון אַלערליי מאַשינען. וואַרשאַווסקי איז געווען איין אויסגעצייכענטער אינזשעניער אונ אַז לעווי האָט איהם אָנגעזאָגט בּיים אָבּפאָהרען: „קויפט נאָר ניט קיין אַלט אייזען!“ האָט ער פאַרשטאַנען וואָס מען מיינט.

וואַרשאַווסקי האָט נאָך געהאַט אין אַמעריקא נאָך אַ פּקודה, ער האָט געדאַרפט פון דאָרטען אומקעהרען קיין פּאַלעסטינאַ די איינגעוואַנדערטע יודען פון מזרח־אייראָפּאַ. לעווי האָט מיט רעכט גע־רעכענט, אַז די יודען וואָס זענען שוין אויסגעשטאַנען איין עמיגראַציע איינמאָל וועלען מעהר פעהיג זיין צו דער נייער עמיגראַציע. וואַר־שאַווסקי האָט דעריבּער אין אַלע ערטער מיט הילף פון די ציוניסטישע אגודות, געקריגען ליסטען פון געלערנטע אונ פּראָסטע אַרבּייטס־קרעפטען; אין וועלכע ס'איז געשטאַנען גענוי דער נאָמען, די יאָהרען, דאָס אָרט וואו ער איז געבּאָרען, די בּיזהעריגע בּעשעפטיגונג, וויפיעל נפשות אין דער פאַמיליע, וואָס פאַרמאָגט ער אַצינד.

די ציוניסטישע אגודות האָבּען עס רעקאָמאַנדירט די קאַנדידאַ־טען אונ די מאָראַלע פאַראַנטוואָרטליכקייט פאַר זיי געטראָגען — דאָס ווירעט דער מחבּר אונטער עטליכע מאָל, דערמיט וויל ער אָנמערקען אויף וואָס סע טויגען נאָך זיין מיינונג די ציוניסטישע אגודות אונ

וָואס פַאר אַ רָאלֶע זַיי דַארְפָען שְׁפִּילֶען אִין דָער גֶעשִׁיכְטֶע פוּן שְׁפֶּע־סֶער. דִי אֲגוּדוֹת דַארְפָען זִיךְ אַלְזָא בַּייצַייטֶענְס שוֹין זָעהן פַארְזָארְגֶען מִיט דִי נֵייטִיגֶע יְדִיעוֹת אוּנ וִויסֶענְשַׁאפְטֶען, כְּדֵי זַיי זָאלֶען קֶענֶען זֵייעֶר זַאךְ טוּן בִּשְׁלֵימוּת — נִיט וִוי אוּנְזֶערֶע אֲגוּדוֹת הַיינְט פַארְבְּרֶענְ־גֶען דִי צַייט מִיט פּוּסְטֶע חֲקִירוֹת אוּנ וִוינְד־פִילוֹסוֹפְיָא!

אַרְחִיטֶעקְט שְׁטֵיינֶעק אִיז דֶערְוַוייל אוֹיךְ אַוֶועקְגֶעפָאהרֶען קַיין פַּאלֶעסְטִינַא אוּם זִיךְ נֶעמֶען צוּם אוֹיפְבּוֹיעֶן דִי נֵייטִיגֶע בִּנְיָנִים, זַיין רֵייזֶע מַאכְט עֶר דוּרְךְ שְׁוֶועדֶען פִינְלַאנְד, וואוּ עֶר קוֹיפְט אַיין בִּילִיג הָאלְץ, דֶערְנָאךְ דוּרְךְ דַייטְשְׁלַאנְד אוּנ עֶסְטְרַייךְ — דָארְט קוֹיפְט עֶר אַייזֶען — אוּנ אַלֶע זַיינֶע בֶּעשְׁטֶעלוּנְגֶען נִיט עֶר אִיבֶּער רִיבָּענְט צוּ בֶּעזָארְגֶען עָס קַיין פַּאלֶעסְטִינַא.

רִיבָּענְץ וִוידֶער מַאכְט דֶערְוַוייל אָבּ מִיט בַּאהנֶען אוּנ פַּארַאחַאדְרִי־סְטְוָועס. אַז מֶע זָאל רֶעכֶענֶען בִּילִיגֶע פְּרַאכְטֶען עֶר מַאכְט אוֹיסֶערְדֶעם קָאמְבִּינַאצִיעֶס מִיט גֶעבְּרָאכֶענֶע טַארִיפֶען אוּנ פַארְדִינְט דוּרְךְ דֶעם אִי גֶעלְד אוּנ בִּילִיגֶער פַּארְפְּרַאכְטוּנְג, אִי צַייט דוּרְךְ גִיכֶער צוּשְׁטֶעלוּנְג פוּן דִי סְחוֹרוֹת קַיין אֶרֶץ־יִשְׂרָאֵל.

מִיט אֵיינֶעם וָוארְט יֶעדֶער פוּן דִי סְפֶּעצִיאַלִיסְטֶען פִיהְרְט זַיין זַאךְ. אוּנ אַזוֹי וִוי אַלֶע אַרְבֵּייטֶען מִיט עֶנֶערְגִיֶע אוּנ אָנְגֶעוַואפֶּענְט מִיט דִי וִויסֶענְשַׁאפְטֶען אוּנ הַמְצָאוֹת פוּן דֶער לֶעצְטֶער צַייט, גֵעהט דִי אַרְבֵּייט רִיזֶען־טְרִיט פָארְוֶוערְטְס אוּנ אִין אֶרֶץ־יִשְׂרָאֵל בֶּעקוּמֶען מִיר אַ יִשּׁוּב. וֶועלְכֶער אִיז בֶּאֱמֶת דָאס לֶעצְטֶע וָוארְט פוּן קוּלְטוּר אוּנ מֶענְשְׁ־לִיכֶע עֶרְפִינְדוּנְג.

סֶע שְׁטֶעלְט זִיךְ נָאכְדֶעם אַרוֹיס. אַז דִי חֶשְׁבּוֹנוֹת זֶענֶען אוֹיךְ רִיכְטִיג גֶעוָוען. דָאס הַייסְט, אַז דִי גְרוֹיסֶע אוֹיסְגַאבֶּען, וָואס לֶעוִוי אוּנ זַיינֶע חֲבֵרִים הָאבֶּען פְרִיהֶער אוֹיסְגֶעבְּרַאכְט אוֹיף דִי אַלֶע אֵיינְרִיכְטוּנְגֶען אוּנ אוֹיף אָרְגַאנִיזַאצִיָע, הָאבֶּען תֵּיכֶף שׁוֹין אָנְגֶעהוֹיבֶּען צוּ טְרָאגֶען פֵּירוֹת אוּנ דִי נַייָע גֶעזֶעלְשַׁאפְט הָאט בַּאלְד אָנְגֶעהוֹיבֶּען פַארְדִינֶען אַ סַךְ גֶעלְד.

דֶער גַאנְצֶער פְּלַאן אוּנ דִי אָרְגַאנִיזַאצִיָע אִיז אַ גְרוֹיסְקַאפִּיטַא־לִיסְטִישֶׁע. דִי „נַייָע גֶעזֶעלְשַׁאפְט“ אִיז דֶער אוּנְטֶערְנֶעמֶער, דֶער פַאבְּ־רִיקַאנְט אוּנ דִי גַאנְצֶע מַאסֶע אַיינְוַואנְדֶערֶער זֶענֶען דִי פּוֹעֲלִים וֶועלְכֶע בֶּעקוּמֶען אַיינֶענְטְלִיךְ נָאר טָאג־לוֹין, דִי גֶעזֶעלְשַׁאפְט צָאהלְט פוּן אִיהרֶע רְוָוחִים אָב דֶעם סוּלְטַאן, וָואס אִיהם קוּמְט לוֹיט קָאנְטְרַאקְט אוּנ דָאס אִיבֶּערִיגֶע דַארְף זִי פַארְטֵיילֶען אַלְץ דִיוִוידֶענְד אִיהרֶע אַקְצִיאָ־נֶערֶען. נָאר דִי עֶמִיגְרַאנְטֶען וֶוערֶען אָבֶּער אַיינְגֶערִיכְטֶעט אַלְץ אַרְטֶעל צְוִוישֶׁען זִיךְ אוּנ מִיט דֶער צַייט קוֹיפְט דֶער אַרְטֶעל אָב אַלֶע אַקְצִיֶעס פוּן דֶער נַייֶער גֶעזֶעלְשַׁאפְט דוּרְךְ אַיין אַנְלֵייהֶע, וָואס דֶער אַרְטֶעל מַאכְט אוּנ אַזוֹי אַרוּם גֶעהט דִי נַייָע גֶעזֶעלְשַׁאפְט אִיבֶּער פוּן דֶער פָארְם פוּן אַ פְּרִיוַואטֶער אַקְצִיֶען־גֶעזֶעלְשַׁאפְט אִין דִי פָארְם פוּן אַ סָאצִיאַל־פָּאלִיטִישֶׁער חֶבְרָה.

אִין דֶעם פּוּנְקְט לָאזְט זִיךְ נַאטִירְלִיךְ נָאךְ פִיעל רֶעדֶען. הֶערְצְל מֵיינְט, אַז כְּפִּי דִי אַקְצִיֶען־גֶעזֶעלְשַׁאפְט אִיז פוּן אָנְהוֹיבּ אָן צוּ־נוֹיפְגֶעשְׁטֶעלְט נִיט פוּן קַאפִּיטַאלִיסְטֶען, וָואס זוּכֶען רֶוַח, נָאר פוּן צִיוֹ־נִיסְטֶען, וָואס שְׁטְרֶעבֶּען צוּ אַ נַאצִיאָנַאלֶען אִידֶעאַל אוּנ אַזוֹי וְוִי דִי

גֶעזֶעלְשַׁאפְט אִיז אָבְּהֶענְגִיג פוּן דֶעם יוּדִישֶׁען פָאלְק דוּרְךְ דִי גְרִינְדֶער־אַקְצִיֶען, וֶועלְכֶע גֶעפִינֶען זִיךְ אִין דִי הֶענְט פוּן דִי אוֹיסְנֶעקְלִיבֶּענֶע פוּן פָאלְק, אוּנ וֶועלְכֶע הָאבֶּען הַאלְבּ דֵעוֹת בַּיי יֶעדֶער אֲסֵפָה — אִיז שׁוֹין דֶערְמִיט גַארַאנְטִירְט, אַז דִי גֶעזֶעלְשַׁאפְט זָאל נִיט אַרַיין־פַאלֶען אִין דִי הֶענְט פוּן גֶעזֶעלְשַׁאפְט־מַאכֶערְס, וֶועלְכֶע וֶועלֶען דִי עֶמִיגְרַאנְטֶען הַאלְטֶען אִין אַייזֶערְנֶע הַאנְטְשׁוּהֶען טַאקִי אַיינְפַאךְ וִוי גֶערוּנְגֶענֶע פּוֹעֲלִים, אָבֶער וִוי גֶעזָאגְט לָאזְט זִיךְ דֶערְבַּיי נָאךְ פִיעל רֶעדֶען אוּנ `אִיךְ מֵיין, אַז וֶוען סֶע וֶועט הַאלְטֶען דֶערְבַּיי וָועלֶען נָאךְ אִין דִיזֶען פְּלַאן פִיעל זַאכֶען גֶעעֶנְדֶערְט וֶוערֶען.

יֶעדֶענְפַאלְס אָבֶער אִיז דֶער פְּלַאן פוּן דֶער אוֹיפְבּוֹיאוּנְג פַאלֶעסְטִינַאס אוּנ צוּרִיקְקֶעהרוּנְג פוּן דִי יוּדֶען אַהִין אַזוֹי קְלוּג אוּנ פְּרַאקְטִישׁ צוּנוֹיפְגֶעשְׁטֶעלְט בִּכְלָל, אַז סֶע בֶּאֱמֶת אַ תַּעֲנוּג צוּ לַייעֶנֶען. אִיךְ בִּין נִיט אִימְשְׁטַאנְד דִי גַאנְצֶע רֶעדֶע פוּן לֶעווִי דָא אִיבֶּערְצוּזֶעצֶען אוּנ פַארְלָאז מִיךְ אוֹיף דִי לֶעזֶער, אַז זֵיי וֶועלֶען שׁוֹין נָאכְזוּכֶען דִי אִיבֶּערְזֶעצוּנְג פוּנְ׳ם סֵפֶר אַלֵיין, וואו זֵיי וֶועלֶען אַלֶעס לַייעֶנֶען בִּפְרָטוּת.

XXIX.

דִי לֶעצְטֶע קַאפִּיטְלֶען אִין אַלְטְנַיילַאנְד שְׁטֶעלֶען פָאר דִי רֶעזִי־דֶענְץ־שְׁטָאדְט יְרוּשָׁלַיִם.

דָאס אִיז בֶּאֱמֶת אַ הַיילִיגֶע שְׁטָאדְט, וואו סֶע אִיז קָאנְצֶענְטְרִירְט אַלֶעס גוּטֶע, אַלֶעס שֵׁענֶע!

דָאס גְרֶעסְטֶע אוּנ שֶׁענְסְטֶע הוֹיז אִין יְרוּשָׁלַיִם אִיז נַאטִירְלִיךְ דִי גְרוֹיסֶע שׁוּהל אָדֶער דֶער בֵּית מִקְדָשׁ־מְעַט, וָועלְכֶער אִיז גֶעשְׁטַאנֶען

ניט ווייט פונ׳ם אָרט, וואו סע איז געוועזן דער אַמאָליגער בית־המקדש, אונ איז אין רייכקייט אונ שענקייט ניט וועניגער פונ׳ם אַמאָליגען. סע איז געוועזן אַ גאַנצער וואַלד פון זאַלען מיט גאָלדענע דעכער בעדעקט!

פרייטאג נאָך מיטאג איז פּלוצים דאָס געדויש אין די גאַסען אָבגעשטעלט געוואָרען. דער שבת הייבט זיך אָן. אונ פון אַלע זייטען שטראָמען מענגען מענשען צו דער גראָסער שוהל צו, אָדער צו די קלענערע בתי־מדרשים, וועלכע האָבען זיך געפונען אין אַלע עקען פון דער שטאָדט. פרידריך מיט דוד׳ס פאַמיליע, וועלכע זענען אַצינד אין ירושלים, געהען אויך אין שוהל אַריין, אונ פרידריך האָט זיך גע־פיהלט ווי אַ קינד, וואָס האָט נאָך לאַנגע ליידען צוריקגעפונען זיינע עלטערן.

ירושלים איז איינגעטיילט אין צווייען: די אַלטע אונ די נייע שטאָדט. די אַלטע שטאָדט איינענטליך איז איין אָרט וואו אַלע פעלקער פון דער וועלט געפינען אַ היים, ווייל דאָרט איז געוועזן דאָס מענש־ליכסטע פון דער וועלט — דאָס ליידען. אין דער אַלטער שטאָדט פון ירושלים איז איבערהויפּט קיין פּריוואַט־הייזער ניט געוועזן, נאָר לויטער וואהלטעטיגע הייזער, פערשידענע פּריוואַטען אונ שפּיטעלער אונ ד. ג.

אין דער אַלטער שטאָדט פון ירושלים איז אויך געוועזן אַ הויז, וועלכעס מע האָט גערופען „פריידענס פּאַלאַסט“. אויף די טויערען איז געשטאַנען אָנגעשריבען: „אַלעס מענשליכע קעהר זיך מיט מיר

אָן. אִין דֶעם פַּאלַאסְט אִיז גֶעוֶועסֶען אַ בֶּעשְׁטֶענְדִיגֶער רַאט, אוּנ וואו עֶרְגֶעץ אִין דֶער וֶועלְט סֶע הָאט זִיךְ גֶעמַאכְט אַיין אוּמְגְלִיק, לְמָשָׁל גְרוֹיסֶע שְׂרֵפ'ת, גֶעוִוויסֶער, הוּנְגֶער יָאהר, עֶפִּידֶעמִיֶע — וֶוערְד בַּאלְד אַהֶער טֶעלֶעגְרַאפִירְט אוּנ פוּן דַאנֶען וֶוערְד בַּאלְד הִילְף גֶעשִׁיקְט. אַהֶער קוּמֶען פוּן דֶער גַאנְצֶער וֶועלְט נְדָבוֹת אוּנ אַיידְלֶע גְבִירִים זָאגֶען אַהֶער אָב זַייעֶרֶע עוֹלָמוֹת'ן. אִינְ'ם פְרִידֶענְסְפַּאלַאסְט וִוירְקְט מֶען נִיט פַאר'ן יוּדִישֶׁען לַאנְד אוּנ זַיינֶע בֶּעווֹאהנֶער, נָאר בִּפֵירוּשׁ פַאר אַנְדֶערֶע לֶענְדֶער אוּנ פֶעלְקֶער, וַוייל אִינְ'ם יוּדִישֶׁע לַאנְד קָאן שׁוֹין אַזאַ גְרוֹיסֶע נוֹיט נִיט הֶערְשֶׁען, נָאכְדֶעם ווִי דִי גֶעזֶעלְשַׁאפְטְלִיכֶע אַיינְרִיכְטוּנְג הָאט דֶערְלַאנְגְט אַזַא שְׁטוּפֶע.

אוֹיסֶערְדֶעם הָאט זִיךְ אִין יְרוּשָׁלַיִם גֶעפוּנֶען אַ „יוּדִישֶׁע אַקַאדֶע־מִיֶע", אִין וֶועלְכֶער סֶע אִיז גֶעוֶוען דֶער רֹאשׁ דֶער בֶּעקַאנְטֶער גֶעלֶעהרְ־טֶער דָאקְטָאר מַארְקוּס. דִי אַקַאדֶעמִיֶע אִיז בֶּעשְׁטַאנֶען, אַזוֹי ווִי דִי פְרַאנְצוֹיזִישֶׁע אַקַאדֶעמִיֶע פוּן פֶערְצִיג חֲבֵרִים, וֶועלְכֶע וֶוערֶען אוֹיסְגֶע־קְלִיבֶּען אוֹיף לֶעבֶּענְסְלַאנְג, אוּנ נָאר וֶוען אַיינֶער פֶּטַּהלְט זִיךְ, קְלוֹיבֶּען דִי חֲבֵרִים אוֹיס אַיין אַנְדֶערֶען חָכָם אוֹיף זַיין אָרְט. דִי אַקַאדֶעמִיֶע הָאט נִיט צוּ טוּן מִיט אַיינִינֶע נַאצִיאָנַאל־אִינְטֶערֶעסֶען. זִי דַארְף אָבְּשַׁאצֶען דִי פַארְדִינְסְטֶען פוּן יֶעדֶען חָכָם אַקֶעגֶען דֶער גַאנְצֶער מֶענְשְׁהַייט. דִי אַקַאדֶעמִיֶע עֶנְטְווִיקֶעלְט דֶערִיבֶּער הוֹיפְּטְזֶעכְלִיךְ פִילָאזָאפִיֶע אוּנ שֵׁיינֶע קוּנְסְט, טֶעכְנִישֶׁע אוּנ מֶעדֶעצִינִישֶׁע וִויסֶענְשַׁאפְט אוּנ אִיז אִין אַ גְרוֹי־סֶע מָאס דִי גְרוֹיסֶע זוֹן פוּן חָכְמָה, וָואס בֶּעשַׁיינְט נִיט נָאר דָאס יוּדִישֶׁע לַאנְד אַלַיין נָאר דִי גַאנְצֶע וֶועלְט.

הערצל אַלס קינד פון דער אייראָפּייאישער ליבעראַלער וועלט־אַנשויאונג קאָן זיך ניט פאָרשטעלען אַ קולטור-לאַנד, וואו די חכמים פאַרשליסען זיך אין אַיין ענג רעמל פון אייגענע פאָלקס־אינטערעסען. אַזאַ לאַנד האָט ניט קיין ווערט פאַר דער מענשענהייט. הערצל וויל אָבער ווייזען, אַז די יודישע מדינה וועט ניט נאָר זיין אַ מקום מקלט פאַר די געיאָגטע און געפּלאָגטע יודען אַליין. זי וועט ווערען אַ מדינה פון ליכט און בילדונג פאַר דער גאַנצער וועלט. זיין אידעאַל דערביי איז אויך דאָס אידעאַל פון די נביאים און פון אַלע בעסערע מענשען פון אונזער פאָלק. אחד־העם שרייבט אין איין אָרט, אַז ער קאָן זיך ניט פאָרשטעלען, אַז נאָר צוליב דעם האָבען מיר געליטען גלות אַזוי פיעל יאָהר-הונדערט, כדי נאָכדעם צו ווערען אַ קליין אומהלע ערגעץ אין אַ ווינקעלע, מיט וועלכע די דיפּלאָמאַטיע זאָל זיך שפּילען ווי מיט אַ מיאַטשיקעל. ניין, זאָגט ער, אַז די יודישע מדינה וועט אויפגעבויעט ווערען, מוז זי זיין אַ מקום מקלט פאַר דער אייביגער גערעכטיגקייט און דאָס יודישע פאָלק דאַרף ווערען לאור גוים, אַ שיין פאַר אַלע פעלקער. אַזוי שטעלט אונז אויך הערצל פאָר אין זיין אַלטנייַלאַנד די יודישע אַקאַדעמיע, און דער בעוואוסטער מאַלער איזאַאַקס און דער פריעדענס־פּאַלאַסט און אַלעס אַנדערע, וואָס מיר זעהען אין הערצל׳ס ירושלים, שטעלט דאָס אידעאַל אַרויס אין דער פּראַכט־פאָלסטען פאָרמע.

נאָכדעם ווי די וויבּאָרעס צום קאָנגרעס זענען שוין געענדיגט געוואָרען און די גייערשע פּאַרטיע האָט בעקומען אַזאַ שלאַג, אַז זי

האָט שוין מער נים געקאָנט האָפען אויף אַ נצחון — האָט זיך דער קאָנגרעס געדאַרפט צענויפפאָהרען.

פלוצים אָבער האָט זיך דער אַלטער פּרעזידענט ד"ר אייכענ־שטאַם אָבגעזאָגט און דאָס לאַנד האָט בעקומען אַ נייע זאָרג, אויס־צוקלויבען אַ נייעם פּרעזידענט.

דאָ האָבען זיך געבילדעט צוויי פּאַרטייען. איינע איז געשטאַ־נען פאַר לעווי און די אַנדערע פאַר דעם פּרעזידענט פון דער אַקאַ־דעמיע דאָקטאָר מאַרקוס.

אינטערעסאַנט אָבער איז, אַז געראָד דיזע צוויי קאַנדידאַטען האָבען ביים קאָנגרעס זיך קאַטעגאָריש אָבגעזאָגט פון דער גרויסער שטעלע. לעווי ווייל ער האָט בעסער געוואָלט בלייבען ביי זיין ריהריגער אַרבייט, ביי וועלכער ער האָט געגלויבט מעהר נוצען צו ברענגען, און מאַרקוס ווייל ער האָט זיך גערעכענט שוין פאַר צו אַלט און נים פעהיג צו פאַרשטעהן די בעשטרעבונגען פון די יונגע לייט.

דאָקטאָר מאַרקוס מיט לעווי'ן צוזאַמען רעקאָמאַנדירען דעם קאָנגרעס, מען זאָל אויסקלויבען דוד ליטוואַק אַלס דעם פעהיגסטען און קלוגסטען מאַן אין לאַנד. דאָקטאָר מאַרקוס ערקלערט דערביי, אַז אַזוי ווי ליטוואַק האָט זיך פון דער קלענסטער שטופע אַרויפגעאַרבייט צו זיין איצטיגער מדרגה, איז איהם דעריבער נאָך מעהר צו שעצען. מען דאַרף ווייזען, אַז יעדעס מיטגליד פון דער נייער געזעלשאַפט קאַן קומען צו דער העכסטער מדרגה אין דער מדינה.

דער קאָנגרעס קלויבט ווירקליך אויס דוד ליטוואַק. ער אַליין

אָבֶער איז בּײַם קאָנגרעס ניט געװען, װײַל ער איז געװען דעמאָלט בּײַ זײַן קראַנקער מוטער. די בּשׂורה, אַז איהר זוהן איז געװאָרען דער גרעסטער מענש אין דער מדינה, טרעפט די אָרעמע לײַדענדע נעבּיך אין דער לעצטער מינוט פון איהר לעבען און פאַרשליסט איהר די אױגען מיט אַ שמײכעל פון גליק. אין דיזער לעצטער מינוט װערד אױך געשלאָסען דער שדוך צװישען פרידריכ'ן און מרים, דוד'ס שװעסטער און פרידריך מיט קינדסקאַרטען טרעטען אַרײַן אין דער נײַער געזעלשאַפט.

אין שבעה זענען זיך אַלע פרײַנד צונױפגעקומען מנחם-אבל זײַן דוד ליטװאַק דעם נײַעם פרעזידענט און זײַן אַלטען פאָטער, דוד איז געװען זעהר נידערגעשלאַגען פון דער מוטערס טױט. דאָקטאָר מאַרקוס אָבער האָט איהם געװאָלט אַרױס ציהען פון די טרױעריגע געדאַנקען און איהם אומקעהרען צום לעבען. ער זוכט דעריבּער צו פאַרפיהרען אַ שמועס װעגען דער נײַער געזעלשאַפט און איהרע ענינים. פרידריך שטעלט דערבּײַ אױף אַ שאלה, װעלכע יעדער פון די געסט בּעענטפערט אױף אַײן אַנדער אופן.

די שאלה איז געװען:

„מיר זעהען דא אַ נײַע, אַ גליקליכער פאָרם פון צוזאַמען-לעבען פון מענשען — װער האָט דאָס אַלעם בּאַשאַפען?"

דער אַלטער ליטװאַק ענטפערט: „די נױט!"

דער אַרכיטעקטאָר שטײנעק זאָגט: „דאָס װידער-פערײַ-ניגטע פאָלק!"

קִינְנְסְקְארְט זָאגְט: „די נַייעַ הַמְצָאוֹת!“
דָאקְטָאר מַארְקוּס זָאגְט: „די חָכְמָה!“
לֶעווִי זָאגְט: „דֶער רָצוֹן!“
פְּרָאפֶעסָאר שְׁטֵיינֶעק זָאגְט: די כּחוֹת פוּן דֶער טֶבַע!“
דֶער עֶנְגְלִישֶׁער גַלָח זָאגְט: „דָאס סַבְלָנוּת!“
רֶעשִׁיד־בֵּיי זָאגְט: „די אֱמוּנָה אִין זִיךְ אַלֵיין!“
דָוִד לִיטְוַואק זָאגְט: „די לִיבֶּע אוּנ דָאס לַיידֶען!“
דֶער אַלְטֶער רָב, רָב שְׁמוּאֵל אָבֶּער הוֹיבְּט זִיךְ אוֹיף אוּנ זָאגְט מִיט כַּוָונָה: „גָאט!“

דֶער מְחַבֵּר אַלֵיין אָבֶּער, וֶועלְכֶער הָאט אִין אָנְהוֹיבּ פוּן זַיין בִּיכְל גֶעשְׁטֶעלְט אַלְס עֶפִּיגְרַאף די וֶוערְטֶער: „אַז אִיהר וֶועט וֶועלֶען אִיז עֶס נִיט קַיין מַעֲשֶׂה“ שְׁרַייבְּט אַצִינְד צוּם סוֹף אַזוֹי:

„... אַז אִיהר וֶועט אָבֶּער נִיט וָועלֶען, אִיז עֶס אוּנ סֶע בְּלַייבְּט אַ מַעֲשֶׂה, אַלְסְדִינְג וָואס אִיךְ הָאבּ אַייךְ דָא דֶערְצֵייהלְט.

אִיךְ הָאבּ גֶעוָואלְט אַ מַעֲשֶׂה שְׁרַייבֶּען, וֶועלְכֶע זָאל אִין גְלַייכֶער צַייט זַיין אַ תּוֹרָה. מֶעהר מַעֲשֶׂה ווִי תּוֹרָה! וֶועלֶען זָאגֶען אַטֵייל —— מֶעהר תּוֹרָה ווִי מַעֲשֶׂה! וֶועלֶען זָאגֶען אַנְדֶערֶער.... וֶוען אָבֶּער דוּ, מַיין בִּיכְל וֶועסְט קוּמֶען צוּ פְּרַיינְדְלִיכֶע לַייט, גְרִיס זְשֶׁע זֵיי פוּן מַיין נָאמֶען אוּנ זָאג זֵיי, אַז אִיךְ מֵיין: אַז חָלוֹמֶ'ן אִיז אוֹיךְ אַ נִיצְלִיכֶע זַאךְ, מִיט וֶועלְכֶער סְ'אִיז כְּדַאי צוּ פַארְבְּרֶענְגֶען די צַייט. חָלוֹם אִיז נִיט אַזוֹי ווַייט פוּן ווִירְקְלִיכְקֵייט אַזוֹי ווִי אַ טֵייל מֵיינֶען. אַלֶע גְרוֹיסֶע מַעֲשִׂים פוּן די מֶענְשֶׁען זֶענֶען פְּרִיהֶער גֶעוֶוען אַ חָלוֹם אוּנ וֶועלֶען אוֹיךְ שְׁפֶּעטֶער וֶוערֶען אַ חָלוֹם.

אָט הָאבּ אִיךְ גֶעעֶנְדִיגְט דֶעם „קִצוּר אַלְטְנַיילַאנְד". וִוי אִיהר וֶועהט הָאבּ אִיךְ מְקַיֵים גֶעוֶועזֶן מַיין הַבְטָחָה. אִיךְ הָאבּ מִיךְ בַּאמִיהט נִיט אַרַיין קְרִיכֶען אִין דִי רֵעד פוּנְ'ם מְחַבֵּר, אִיךְ הָאבּ נִיט גֶעוָואלְט לוֹיבֶּען אָדֶער שֶׁענְדֶען דָאס וֶוערְק, וָואס הָאט צְוִוישֶׁען אוּנְז אָנְגֶעמַאכְט אַזַא רוֹשֶׁם. אִיךְ הָאבּ נָאר גֶעוָואלְט דֶעם יוּדִישֶׁען עוֹלָם בִּקְצוּר בַּאקֶענֶען מִיט דֶעם אִינְהַאלְט פוּן דֶעם סֵפֶר. אוּנ דָאס הָאבּ אִיךְ, דַאכְט זִיךְ, אַבִּיסְל דֶערְלַאנְגְט.

אִיךְ הָאבּ נַאטִירְלִיךְ נִיט גֶעקָאנְט אַייךְ אַלֶעס אִיבֶּערְשְׁרַייבֶּען. אִיךְ וָואלְט גֶעמוּזְט אַיינְפַאךְ דָאס וֶוערְק אִיבֶּערְזֶעצֶען, וַוייל אִין אַלְט־נַיילַאנְד שְׁטֶעלְט כִּמְעַט יֶעדֶעס וָוארְט פָאר אַ גְרוֹיסֶען אִינְטֶערֶעס. אִיךְ מַיין אָבֶּער, אַז דֶער לֶעזֶער וֶועט נָאךְ דֶעם זִיךְ פַארְאִינְטֶערֶעסִירֶען אוּנ לֵייעֶנֶען דָאס וֶוערְק אִין דֶער יוּדִישֶׁער אָדֶער לָשׁוֹן־קוֹדֶשׁ'ער אִיבֶּערְ־אִיבֶּערְזֶעצוּנְג, וֶועלְכֶע וֶועט גִיךְ עֶרְשֵׁיינֶען.

נָאכְדֶעם אָבֶּער וִוי אִיךְ בִּין מִיט מַיין אַרְבֵּייט פַארְטִיג גֶעוָוארֶען מֶעג אִיךְ מִיר עֶרְלוֹיבֶּען אוֹיךְ אַ וָוארְט וֶועגֶען סֵפֶר בִּכְלַל אַרוֹיסְצוּזָאגֶען.

מַאקְס נָארְדוֹי הָאט זֵעהר רִיכְטִיג גֶעזָאגְט, אַז דָאס סֵפֶר אִיז נִיט נָאר וִויכְטִיג פַאר יוּדֶען אוּנ צִיוֹנִיסְטֶען. סְ'אִיז אַ קְלַאסִישׁ וֶוערְק אִין דֶער אֵייְרָאפֵּייאִישֶׁער לִיטֶערַאטוּר. דִי רֵייכֶע פַאנְטַאזִיעַ, וֶועלְכֶע דֶער מְחַבֵּר וַוייזְט אַרוֹיס בַּיים שִׁילְדֶערֶען דִי אוּטָאפִּיכְטִישֶׁע לַאגֶע פוּן דֶער יוּדִישֶׁער מְדִינָה, אִיז אַזוֹי עֶנְג אוּנ קוּנְצִיג פַארְבּוּנְדֶען מִיט גֶעזוּנְטֶען רֶעאַלִיזְם, וִוי נָאךְ בַּיי קֵיינֶעם פוּן דִי אוּטָאפִּיסְטֶען. דֶערִיבֶּער לֵייעֶנְט זִיךְ דָאס וֶוערְק מִיט אַיין אֱמֶתְ'ן פַארְגֶענִיגֶען.

פאַר אונז ציוניסטען אָבער האָט עס גאָר אַ בעזונדער ווערט. ניט־רעדענדיג שוין דערפון וואָס דאָס ווערק קלערט מיט איינמאָל אויף, ווי אַזוי דער דאָקטאָר הערצל שטעלט זיך פאָר די אויספירונג פונ׳ם ציוניסטישען רעיון, וועלכעס איז שוין פאַר זיך זעהר וויכטיג פאַר אונז — אויסערדעם אָבער געפינען מיר אינ׳ם ווערקל אַזוי פיעל געזונטע ציוניסטישע רעיונות און אַזוי פיעל תשובות אויף שאלות, וואָס ווערען אָפט געפרעגט ביי ציוניסטען, אַז דאָס ווערק בעקומט מיט אַ מאָל איין אגיטאַציאָנס־ווערט פון דער ערשטער מדרגה. און ווען איינער איז ברוגז אַמאי האָט מען געהאַפּט דאָס ווערק צום איבערזעצען, בעשטעטיגט ער נאָר דעם אַלטען כלל: „שנאה מקלקלת את השורה" די שנאה פאַרשטעלט די אויגען און מאַכט פון וויס שוואַרץ אַזוי ווי די ליבע מאַכט פאַרקעהרט פון שוואַרץ — וויס.

אמת אין דעם ספר זענען דאָ שטעלען, וועלכע זענען ניט מוסכם מיט אונזערע פאַרשטעלונגען וועגען דער יודישער מדינה דערפון אָבער וואָס איינער זאָגט אָפען און עהרליך אַרויס זיין אמונה ווערד גאָר ניט קאַליע. דערצו איז דאָ אַ קריטיק, איין עהרליכע און ערנסטע, וועלכע ווייזט אָן, אַז דאָ האָט דער מחבר אַ פאַלשע ידיעה אָדער אַ שעדליכען דרך און דער מחבר האָט די מעגליכקייט אויך זיינע אַנזיכטען ליטעראַריש צו בעשיצען, דעמאָלט ווערד דאָס פּובּ־ליקום אויפגעקלערט. איך קאָן די אָנפאַלער פונ׳ם אַלטנייאַלאַנד פאַר־זיכערען (איך רוף זיי אָנפאַלער ווייל קיין קריטיק אויף אַלטנייאַלאַנד האָט נאָך קיינער ניט געשריבען) אַז אַסך פון זייערע שרייבערייען האָבען אויך ביי איימיצען אַרויס גערופען פּראָטעסטען. אַסך פון זייערע אי־טאָלען זענען אויך ביי איימיצען אויסגעקומען אפּיקורסות. איין אומ־

גְלִיק פַארְ'ן פָאלְק. פַאר וָואס זָשֶע קֶענֶען זַיי צוּ אַנְדֶערֶע נִיט בַּאנוּצֶען דֶעם אֵייגֶענֶעם אַרְשִׁין, מִיט וָועלְכֶען זַיי ווִילֶען אַלֵיין גֶעמָאסְטֶען וֶוערֶען?

אֱמֶת אִין אַלְטְנֵיילַאנְד זֶענֶען מַאנְכֶע זַאכֶען פַארְשְׁוִויגֶען גֶע־וָוארֶען, וֶועלְכֶע קָאכֶען אוּנְז דָאס בְּלוּט אוּנ מִיר וָואלְטֶען גֶעוָואלְט ווִיסֶען וָואס מֵיינְט דֶערִיבֶּער הֶערְצְל — נָאר פוּן דֶעם וָואס אֵיינֶער זָאגְט נִ י ט זַיין מֵיינוּנְג קָאן מֶען דָאךְ נִיט אַרוֹיסְדְרוּנְגֶען, אַז עֶר הָאט גְרַאדֶע דִי אָדֶער יֶענֶע מֵיינוּנְג אוּנ וָוער סֶע טוּט עֶס, בֶּעווַייזְט דֶערְמִיט אַז עֶר זוּכְט זִיךְ פְּשׁוּט ווִי מֶע זָאגְט, פוּן פוֹילֶע פֶערְד פִּידְקָאוֶועס!

מִיר פָּאלִיטִישֶׁע צִיוֹנִיסְטֶען ווִילֶען אוּנְזֶער פָּאלְק גֶעבֶּען אַ הֵיים. מִיר ווִילֶען אוּנ גְלוֹיבֶּען אִין דֶער אוֹיפְלֶעבּוּנְג פוּן זַיין גֵייסְט אוּנ זַיין שְׁפְּרַאךְ צוּזַאמֶען מִיט זַיין פָּאלִיטִישֶׁער פְרַייהַייט, נָאר מִיר גְלוֹיבֶּען אָבֶּער אוֹיךְ, אַז דָאס פָּאלְק בִּ כְ לַ ל אִיז נִיט קֵיין שְׁמִיק טֵייג, וָואס מֶע קְנַייט דֶערְפוּן וָואס מֶע ווִיל. אוּנְזֶער פָּאלְק אִיז אַ פְלֵייסִיגֶער תַּלְמִיד עֶר לֶערְנְט אַלֶעס וָואס מֶע טְרָאגְט אִיהם אוּנְטֶער: אַחַד־הָעָם, הֶערְצְל, נָארְדוֹי, בְּרִיסְקֶער רָב, גוּרֶער רֶבִּי; אָבֶּער סוֹף כָּל סוֹף שְׁלָאגְט עֶר זִיךְ אַרוֹיס אוֹיף זַיין הִיסְטָארִישֶׁען וֶועג. מִיר ווִינְשֶׁען דֶערִיבֶּער, אַז דָאס בִּיכְל אַלְטְנֵיילַאנְד זָאל בַּאקֶענְט וֶוערֶען בַּיי אַלֶע יוּדֶען. דָאס גֶעזוּנְטֶע אוּנ רִיכְטִיגֶע וָואס דָארְט אִיז דָא זָאל עֶס אַרַיין נֶעמֶען אִין קָאפּ אוּנ דָאס פַאלְשֶׁע אוּנ שְׁוַואכֶע זָאל פַארְשְׁטוֹיסֶען וֶוערֶען דוּרְךְ אַנְדֶערֶע גוּטֶע וֶוערְק, וָואס אוּנְזֶער לִיטֶעראַטוּר הָאט שׁוֹין גֶעשַׁאפֶען אוּנ וֶועט נָאךְ בַּאשַׁאפֶען!

⸻•⸻